

164447

**ARTİSTİK SERAMİK
BİÇİMLENDİRMEDE DOKU**

164447

**ELİF AĞATEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ESKİŞEHİR-2002

**Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane**

ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKU

Elif AĞATEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seramik Anasanat Dalı

Danışman: Doç. Ayşegül TÜREDİ ÖZEN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2002

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKU

Elif AĞATEKİN

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2002

Danışman: Doç. Ayşegül TÜREDİ ÖZEN

Canlı ve cansız tüm varlıklar, doğanın kendi koşulları içinde belli bir işlevi yerine getirmek üzere oluşmuş, dış yapı özelliklerini karakterize eden farklı bir dokuya sahiptirler. Dokular; dokunma duyusuna hitap eden gerçek dokular, görerek algılanan görsel dokular, hareketin hızıyla oluşmuş dinamik dokular ve zaman içerisinde algılanabilen değişken dokular olarak çeşitlendirilebilirler. Ayrıca insanoğlu, doğanın kendi koşulları içinde oluşmuş bu dokuların; işlevlerini, görsel ve dokunsal etkilerini, taklit ederek veya uyarlayarak günlük yaşamının ihtiyaçlarını karşılamak için yarattığı nesnelere, estetik haz uyandıran sanat eserlerine kadar geniş bir alanda kullanmayı bilmiştir.

Seramikte dokunun oluşumu, seramik yapmak üzere biçimlendirilmiş ilk çamurun üzerine bırakılan izler kadar eski olduğu söylenebilir. Bu bağlamda seramiğin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrelere bağlı olarak, farklı çamur türlerinin, biçimlendirme yöntemlerinin, dekor, sır ve pişirim uygulamalarının gelişmesiyle oluşan çeşitlilik, artistik seramik biçimlendirmede dokunun oluşumunu da doğrudan olarak etkilemiştir.

Bu araştırmanın birinci bölümünde, doku tanımı ve çeşitleri incelenmiştir. İkinci bölümünde ise, seramik ve artistik seramik biçimlendirmede dokunun ele alınışı, çamur çeşitleri, biçimlendirme yöntemleri, bazı dekor, sır ve pişirim teknikleri açısından ilk seramik ana tanrıçalardan, günümüzün yerli ve yabancı sanatçılarının eserlerinden çeşitli örneklerle aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise artistik seramik biçimlendirmede doku ile ilgili yapılan uygulamalarla araştırma tamamlanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT**TEXTURE IN ARTISTIC CERAMIC SHAPING****Elif AĞATEKİN****Department of Ceramics****Anadolu University, Institute of Social Science, September 2002****Advisor: Assoc. Prof. Ayşegül TÜREDİ ÖZEN**

All living and nonliving entities, have a different texture in which they are formed to perform specific functions under the circumstances of nature. All are characterised by their outer structural features. Textures can be classified as real textures addressing to sense of touch, visual textures perceived by sight, dynamic texture formed by motion and changeable textures perceived by time. Furthermore mankind can make use functions, sensational and visual effects not only in his daily life artefacts but also in aesthetically inspiring works of art.

It can be said that form of texture in ceramics is as old as the first mark left on the clay shaped to make ceramics. In that sense, the historical evolution of texture in artistic ceramic shaping is directly affected by different types of clay, procedures of shape, decors, glazing and firing techniques.

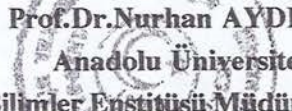
In the first part of this study, definition and types of texture are examined. In the second part, ceramics and texture in artistic ceramic shaping is studied from the first ceramic goddess to the some local and foreign contemporary works of ceramic art. In the third and last part, the study is tried to be finished by some applications on the texture of ceramics.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Elif AĞATEKİN'in "Artistik Seramik Biçimlendirmede Doku" başlıklı tezi 24 Ekim 2002 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Seramik Anasanat Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Ayşegül TÜREDİ ÖZEN
Üye : Doç.Bilgehan UZUNER
Üye : Yrd.Doç.Faruk ATALAYER


Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Doku, insanoğlunun çevresindeki her türlü nesneyi algılamasındaki en önemli etmenlerden biri olarak, özellikle plastik sanatlarda eserin anlatımında ve algılanmasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Bu etki seramik sanatında diğer sanat dallarından farklı olarak teknik ve teknolojik dilin etkisi altında gelişmekte ve anlatımı doğrudan etkilemektedir. Bu anlamda dokunun plastik sanat dallarıyla olan ilişkisine ait bugüne kadar yazılmış kaynaklarda, bahsi geçen ancak ne yazık ki detaylı olarak aktarılmayan bir konu olması üzücüdür. Az sayıda olan bu kaynaklarında çoğunlukla mimar ya da ressamlar tarafından kaleme alınmış olması, seramiğin kendine özgü özelliklerinden uzak bir bakış açısının dolayısıyla artistik seramik biçimlendirmesinde doku konusunda büyük bir boşluğun oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenler beni artistik seramik biçimlendirmede doku konusunda araştırma yapmaya yöneltmiştir.

Araştırmam sırasında, Güzel Sanatlar Fakültesi'nin olanaklarından yararlanmamı sağlayan Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Atilla Atar'a ve Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölüm Başkanı Prof. Zehra Çobanlı'ya, bilgi ve emeğini sınırsızca benimle paylaşan, eleştiri ve yönlendirmelerinden çok şey öğrendiğim Danışman Hocam Sayın Doç. Ayşegül Türedi Özen'e, kaynaklarını benimle paylaşan Yrd. Doç. Oya Uzuner'e, çeviriler konusunda yardımcı olan Elif Semanur Mutlu'ya, resim taramalarındaki yardımlarından dolayı Dilek Kocabaş'a ve kardeşim Özgür Aydoğdu'ya, sonsuz destekleri için aileme, arkadaşlarım Nurdan Sevim, Kadir Sevim ve Hasan Başkırkan'a, sabrı ve inancıyla hep yanımda olan eşim Mustafa Ağatekin'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Elif Ağatekin

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
RESİMLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOKU TANIMI ve DOKU ÇEŞİTLERİ

1. DOKU NEDİR?	2
2. DOKU ÇEŞİTLERİ	5
2.1. Gerçek Dokular	6
2.1.1. Doğanın Yarattığı Organik Gerçek Dokular	6
2.1.2. Doğanın Yarattığı İnorganik Gerçek Dokular	9
2.1.3. İnsanın Yarattığı Gerçek Dokular	9
2.2. Görsel Dokular	12
2.2.1. Doğanın Yarattığı Görsel Dokular	13
2.2.2. İnsanın Yarattığı Görsel Dokular	15

2.3. Dinamik Dokular	17
2.3.1. Doğanın Yarattığı Dinamik Dokular	18
2.3.2. İnsanın Yarattığı Dinamik Dokular	19
2.4. Değişken Dokular	19
2.4.1. Doğanın Yarattığı Değişken Dokular	20
2.4.2. İnsanın Yarattığı Değişken Dokular	20

İKİNCİ BÖLÜM

SERAMİK ve ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLERDİRMEDE DOKUNUN ELE ALINIŞI

1. SERAMİK ve SERAMİKTE DOKU	21
1.1. Seramik Nedir?	21
1.2. Seramikte Doku	24
2. ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKUNUN ELE ALINIŞI	27
2.1. Artistik Seramik Biçimlendirmede Kullanılan Bazı Çamur eşitleri	
Açısından Dokunun Ele Alınışı	29
2.1.1. Kırmızı Çamur	29
2.1.2. Döküm Çamuru	33
2.1.3. Şamotlu Çamur	35
2.1.4. Porselen Çamuru	36
2.1.5. Mısır Çamuru	37

2.2. Artistik Seramik Biçimlendirme Yöntemlerinde Doku ve Bu Yöntemlerle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	39
2.2.1. Kütleden Oyararak Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	40
2.2.2. Çimdikleme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Sır Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	43
2.2.3. Sucukla (Şeritle) Biçimlendirme Yönteminde Doku	45
2.2.4. Tornayla Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	46
2.2.5. Plakayla Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	54
2.2.6. Kalıba Sıvayarak Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor ve Sır Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	59
2.2.7. Döküm ile Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı	64
2.2.8. Farklı Biçimlendirme Yöntemleriyle Biçimlendirilmiş	

Yüzey ve Biçimlerin Üzerinde Renkli Çamur ile Dokunun	
Ele Alınışı	71
2.2.9. Sıkıştırarak Biçimlendirme Yönteminde Doku	75
2.2.10. Şablon Tornası ile Biçimlendirme Yönteminde Doku	76
2.2.11. Presle Biçimlendirme Yönteminde Doku	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKU YORUMLARIYLA SERAMİK UYGULAMALARI

1. FARKLI BİÇİMLENDİRME YÖNTEMLERİ, ÇAMUR ÇEŞİTLERİ, DEKOR, SIR TEKNİKLERİ ve FIRIN ATMOSFERİYLE ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKU YORUMLARININ SERAMİK UYGULAMALARI	79
SONUÇ	96
EKLER	
SÖZLÜK	100
KAYNAKÇA	104

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim.1	Bütünlük Kavramına Bağlı Olarak Oluşmuş Ağaç Dokusu	3
Resim.2	İskoçya'dan Kuvars Damarları Belirgin Bir Başkalaşım Kayacı Görünümü	4
Resim.3	Dokunulduğunda Kabalık Duygusu Uyandıran Ağaç Dokusu	6
Resim.4	Kirpilerin Sahip Oldukları Dikenli Organik Gerçek Doku	7
Resim.5	Böceklerin Bacaklarının Sahip Oldukları Organik Gerçek Doku	8
Resim.6	Deniz Kabuklarının Sahip Oldukları Organik Gerçek Doku	8
Resim.7	Pamukkale Travertenlerinin İnorganik Gerçek Dokusu	9
Resim.8	Araba Lastiklerinin Yüzeyleri Kullanım Alanlarına Göre Farklı Gerçek Dokularla Kaplanır	10
Resim.9	Mehmet Aksoy 'Aynada bir Anı I' Marmara Mermeri, 1990, 24 x 15 x 17 cm.	11
Resim.10	Kuzgun Acar'a Ait Mask ve Detay Görüntüsü	12
Resim.11	Çekirge Sahip Olduğu Görsel Doku Sayesinde Gizleniyor	13
Resim.12	Zebra ların Korunma İşlevine Bağlı Derilerinin Sahip Olduğu Görsel Doku	14
Resim.13	Kelebeğin Korunma İşlevine Bağlı Kanatlarının Sahip Olduğu Görsel Doku	14
Resim.14	Tavus Kuşunun Çekicilik İşlevlerine Bağlı Kanatların Sahip Olduğu Görsel Doku	15
Resim.15	Arazi Üzerinde Gizlenmiş Asker	15
Resim.16	Leonardo Vinci, 'Karanfilli Meryem', 62 x 47cm., Minih	16
Resim.17	Teleskopla Gözle Görülemeyecek Uzaklıklardaki Dokular Görülebilmektedir	17
Resim.18	Bir Süt Damlasının Meydana Getirdiği Dinamik Doku, 1/100 000 saniye	18
Resim.19	Deniz dalgalarının Sahip Olduğu Dinamik Doku	19

Resim.20	Havaî Fişegin Sahip Olduğu Dinamik Doku	19
Resim.21	Mevsimlerdeki Değişikliklere ve Yaşlanma Sürecine Bağlı Olarak Oluşan Güncel Doku	20
Resim.22	İnsanın Yarattığı Değişken Doku Örneği	19
Resim.23	Küçük Güveç ve Ocak İçi Altlığı, Pişmiş Toprak, 8,5x 7,9 cm. Çatalhöyük, M.Ö.6000	23
Resim.24	Çok Uzun Emzikli Pişmiş Toprak Kap, 8 cm. Gordion, M.Ö. 8.yy Başı	23
Resim.25	Pablo Picasso'ya Ait Seramik Baykuşlar	24
Resim.26	Dört Ayaklı Pişmiş Çömlek, 21,7 cm., Çatalhöyük, M.Ö.6000'nin İlk Yarısı	25
Resim.27	Ayakta Duran Ana Tanrıça Heykelciği Çömleksiz Neolitik Çağ Pişmiş Toprak, 5 x 2,8 x 2,6 cm. Adıyaman Müzesi	26
Resim.28	Törenselle İÇki Kabı (Riton) Pişmiş Toprak, 90 cm., Boğazköy, M.Ö.16.yy.	28
Resim.29	Kırmızı Çamur Kullanılarak Biçimlendirilmiş Tuğlalar	30
Resim.30	Kırmızı Çamur Kullanılarak Biçimlendirilmiş Tepsiler	30
Resim.31	Sadi Diren'e Ait Kırmızı Çamur Kullanılarak Biçimlendirilmiş Seramik Heykel	31
Resim.32	Ayşegül Türedi Özen'e Ait Seramik Çalışmalar	32
Resim.33	İsmail Yardımcı 'Fay Hatları', R.50cm., Dökümle Biçimlendirme	34
Resim.34	Hasan Şahbaz, 'Diriliş', 65x 210 x 65cm., Dökümle Biçimlendirme ..	34
Resim.35	Cemalettin Sevim 'İdol II' 30x 35 x 15cm., Şamotlu Çamur, Elle Biçimlendirme	35
Resim.36	Fumio Shimada'ya Ait Porselen Kapaklı Kap 13,2x 23,8 x 30 cm. Sır Altı Dekorlama Tekniği	36
Resim.37	Erdinç Bakla'ya Ait Porselen Büst, 14x 11 x 23cm., 1978, Porselen Çamuru, El ile Biçimlendirme	37
Resim.38	Mısır Çamurundan Yapılmış Hipopotam, M.Ö.2000-1788, 11 cm., Metropolitan Sanat Müzesi, New York	38
Resim.39	Güngör Güner'e Ait Seramik Çalışma	38
Resim.40	Gökden Alpman'a Ait Seramik Çalışma	39

Resim.41 Ana Tanrıça Heykelciği, Çatalhöyük, Neolitik Çağ, M.Ö.6000 Yılı İlk Yarısı, 4,1 x 5,5cm., Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	41
Resim.42 Ana Tanrıça Heykelciği, Çatalhöyük, Neolitik Çağ, M.Ö.6000 yılı ilk yarısı, 5,6x 4,7cm., Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	42
Resim.43 Baha Örken'e Ait Seramik Çaydanlık, 23x 53cm., Raku	42
Resim.44 XI.Kyusetsu Mıwa'ya Ait Çay Kasesi, Hagi Seramiği, 11,6 cm., R:14,6 cm., 1989	44
Resim.45 Sucukla Biçimlendirme Yöntemiyle Biçimlendirilmiş Şarap ve Yağ Saklamakta Kullanılan Miken Küpleri	45
Resim.46 Ann Mortimer 'Bahar Çayı', 14,5 x 6 cm., 1992	46
Resim.47 Orta Tunç Çağına Ait Çömlek, Pişmiş Toprak, 23 cm., Alacahöyük, M.Ö.3000'nin İlk Yarısı	47
Resim.48 Ejderha Sarılı Seladon Sırlı Kavanoz M.S.1127-1279 Dönemlerine Ait	48
Resim.49 Beyaz Zemin Üzerine Mavi Beyaz Sır Altı Dekorlu Kandil, Çinili Köşk, İstanbul	49
Resim.50 Kenneth Bright'a Ait Aplikasyon Tekniği Kullanılmış Kapaklı Kavanoz	50
Resim.51 Peter Cosentino'ya Ait Mermer Tekniği Kullanılmış Vazo	51
Resim.52 Jenny Clarke'a Ait Sgraffito Çaydanlık	52
Resim.53 Ekrem Kula'ya Ait Seramik Çalışmalar	53
Resim.54 Beril Anılanmert'e Ait Seramik Çalışma	53
Resim.55 Devrim Erbil'e Ait Seramik Plaka, 57 x 95 cm	55
Resim.56 Maria Geszler 'Endüstriyel Manzaranın Şiiri' Porselen Üzerine İpek Baskı, 68 x 39 x 6 cm., 1991	56
Resim.57 Sibel Sevim 'Haberler' 35 x 15 x 15 cm., Döküm Tekniği, Çıkartma, El Dekorü, 1200 °C	57
Resim.58 Mine Çelengil Göker'e Ait Çalışma, 50x 45 x 20cm.	58
Resim.59 Atilla Galatalı, 'Hareket ve Ses', Seramik Pano	59
Resim.60 Roma Dönemine Ait Kalıp, M.Ö.1.yy. Metropolitan Sanat Müzesi, New York	60
Resim.61 M.S. 1.yy'a ait Terra Sigillata Çanak, R:24,8 cm.	61

Resim.62	Elif Aydoğdu'ya Ait Seramik Vazo, 13 cm., R:43 cm., 1999	62
Resim.63	Zerrin Ersoy Demirsu'ya Ait Seramik Çalışma6&30cm. 1100 °C	62
Resim.64	Ünal Cimit'e Ait Seramik	63
Resim.65	Alev Ebuzziya Siesbye'ye Ait Çanaklar	64
Resim.66	Onur Öztürk'e Ait Çaydanlık	65
Resim.67	Mayolika Dekorlu, İlaç Kavanozu, 15.yy, 22,5 cm. İtalya ,Victoria ve Albert Müzesi, Londra	66
Resim.68	Habip Aydoğdu'ya Ait Porselen Tabak, R:24 cm	67
Resim.69	Soner Genç'e Ait Kristal Sırlı Tabak ve Detay Görünüşü	68
Resim.70	Hasan Başkırkan'a Ait Seramik Çalışma	69
Resim.71	Elif Aydoğdu'ya Ait Seramik Separasyon (Detay)	70
Resim.72	Peter Lane'e Ait Porselen Çanak, R:25,5 cm.	71
Resim.73	Mısır Kültürüne Ait Fırça Astar Dekorlu Çanak, M.Ö.400	72
Resim.74	Thomas Toft'a Ait Astar Akıtma Tabak, R:51,7cm.	72
Resim.75	Yaş Astar Üzerine Mocha Dekor Uygulanmış Bir Yüzey Örneği	73
Resim.76	Oya Uzuner, 'Parça Bezek', 36 x 48 cm., 1200 °C	74
Resim.77	Judith Wooton'a Ait Seramik Çanaklar	74
Resim.78	Mutlu Başkaya'ya Ait Seramik Çalışma 15 cm., 20x 20cm.	75
Resim.79	Pınar Genç'e Ait Seramik Çalışmalar, 48x 20, 46 x 26, 45 x 20 cm ...	76
Resim.80	Sabina Teuteberg'e Ait Şablon Tornasında Biçimlendirilmiş Seramik Tabak	77
Resim.81	Hamiye Çolakoğlu, 'Yarım+Yarım+Kobalt+Cam', Stoneware, 120 x 60 cm., 1993	78
Resim.82	Elif Ağatekin, Kırmızı Çamurun Bisküvi Pişiminin Dokusal Etkisi	80
Resim.83	Elif Ağatekin, Şamotlu Çamurun Bisküvi Pişiminin Dokusal Etkisi	81
Resim.84	Elif Ağatekin, Döküm Çamurun Bisküvi Pişiminin Dokusal Etkisi	82
Resim.85	Elif Ağatekin, Kırmızı Çamurun 1200 °C'de Pişiminin Dokusal Etkisi .	83
Resim.86	Elif Ağatekin, Döküm Çamurunun Deforme Edilmesiyle Oluşan Dokusal Etkisi.....	84
Resim.87	Elif Ağatekin, Döküm Çamurunun Deforme Edilmesiyle Oluşan Dokusal Etkisi	84
Resim.88	Elif Ağatekin, Seramikte Birim Elemanların Tekrarıyla Oluşan	

Gerçek Doku Etkisi	85
Resim.89 Elif Ağatekin, Şamotlu Çamur Üzerinde Oluşturulabilecek Gerçek ve Görsel Doku Etkisi	86
Resim.90 Elif Ağatekin, Kütleden Oyarak Biçimlendirilen Şamotlu Çamurun Gerçek Doku Etkisi	87
Resim.91 Elif Ağatekin, Toplanmalı Sırın Şamotlu Çamur Üzerindeki Gerçek Doku Etkisi	88
Resim.92 Elif Ağatekin, Sgraffito Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	89
Resim.93 Elif Ağatekin, Yapay Dokularla İz Çıkartma Tekniğinin Kırmızı Çamur Üzerindeki Gerçek Doku Etkisi	90
Resim.94 Elif Ağatekin, Terra Sigillata Astar ve Kazıma Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Dokusal Etkileri	91
Resim.95 Elif Ağatekin, Mayolika Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	92
Resim.96 Elif Ağatekin, Ajur Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	93
Resim.97 Elif Ağatekin, Farklı Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	94
Resim.98 Elif Ağatekin, Farklı Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	94
Resim.99 Elif Ağatekin, Farklı Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	95
Resim.100 Elif Ağatekin, Farklı Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi	95

GİRİŞ

Doku, çevremizi saran her türlü nesne ve varlığın görüntüsünü belirler. Bu anlamda dokusu olmayan bir şeyden bahsetmek de mümkün değildir. Gündelik yaşamın sıradan bakış açısı içinde çoğu zaman fark edilemeyecek bir yoğunlukta bizi çevreleyen bu doku ağı, doğanın kendi yapısal oluşumu içinde oluşmuş veya insan tarafından yapılmış olabilir.

İnsan doğaya karşı verdiği ve vermeye devam ettiği yaşam kavgasında; doğadan öğrendiklerini kendi yaşantısına uyarlayarak, etkin olabilmıştır. İnsan bu etkinlik eyleminin her alandaki yönelişinin bir parçası olarak, doğanın kendi koşulları içerisinde geliştirdiği farklı dokuların işlevlerini, kendi yaşamına uyarlamıştır. Bu uyarlama kuşkusuz insanın yaşamsal uygulamalarını kolaylaştırmak adına yaptığı bir eylem olarak kalmamış, aynı zamanda farklı malzemeleri kullanarak; biçim verdiği, boyadığı veya inşa ettiği sanat eserlerinde de yaşam bulmuştur.

Seramik sanatı da insanın, doğanın sunduklarını kendi yararına çevirme eyleminin bir parçası olarak ateşle çamurun bilinçli birlikteliğiyle oluşmuştur. İnsan biçim verdiği çamurun üzerine bıraktığı izlerle de seramikte ilk doku örneklerini var etmiştir. Seramiğin bilinçli olarak uygulanmaya başlanmasından günümüze kadar geçirdiği uzun süreç; teknik, teknolojik ve yöntemsel olarak birçok gelişmeyi içermektedir. Bu gelişim, artistik seramik biçimlendirmede dokunun bugün sahip olduğu çeşitliliğin de nedeni olarak kabul edilebilir.

Araştırmanın ilk bölümünde; doku kavramı ve oluşumuna bağlı olarak, doğanın ve insanın yarattığı dokular incelenmiştir. İkinci bölümde, seramik ve artistik seramik biçimlendirmede dokunun oluşumu, tarihin farklı dönemlerinden günümüz yerli yabancı sanatçılarının eserlerine kadar; çamur çeşitleri, biçimlendirme yöntemleri, bazı dekor, sır ve pişirim teknikleri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise artistik seramik biçimlendirmede doku yorumlarının uygulamalarından örnekler verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOKU TANIMI ve DOKU ÇEŞİTLERİ

1. DOKU NEDİR ?

Yeryüzünün oluşumu milyarlarca yıl önce gerçekleşmiştir. Yeryüzünde canlıların yaşamaları için uygun ortamın oluşması da yine milyarlarca yıl öncesine dayanır. Kesin rakamlar vermek gerekirse; “yeryüzünün kimyasal evrim süreci 4,5 milyar yıl önce başlamıştır. Canlıların oluşumu ve evrimi ise son 3,5 milyar yılda gerçekleşmiştir” (Keleş, 2001, s.13).

Yeryüzünde tek hücreli bakterilerden çok hücreli hayvan ve bitkilere kadar yaklaşık 10 milyon canlı çeşidinin yaşamasına uygun ortamın oluşması, atmosferin kimyasal evrimiyle ilgilidir. Dünyanın çevresini saran atmosfer; su buharı, azot, hidrojen, karbondioksit gibi ilkel gazlardan oluşmuştur. Bu gazların güneş, volkanlar, yıldırımlar gibi etmenlerin etkisiyle birleşerek karmaşık kimyasal bileşiklere dönüşmesi sonucunda, yaşamın temelini oluşturan maddeler ortaya çıkmıştır. Bütün bu olanların sonucunda da, canlılığın en önemli birimi olan hücre oluşmuştur.

Hücre, bir işlev ve üreme birimi olarak, canlılık olayını tek başına meydana getirebilir. “Bir hücreli organizmalardan, meşe ağaçlarına ve insanlara kadar bütün canlılar hücrelerden oluşmuştur. Canlı maddenin kendi başına yaşamaya yetenekli en küçük birimi hücre olup, bağımsız olmalarına karşın birlikte iş görürler” (Akay, 1999, s.1).

Herhangi bir organizmayı meydana getiren hücre veya hücrelerin yapıları farklılaşır ve çeşitli görevler üstlenirler, “birbirine benzeyen hücreler bir düzen içerisinde birlik

oluştururlar ve böylece dokular meydana gelir” (Şahin, 1995, s.169). Bu anlamda bir hücrenin biçim ve yapı bakımından kendisine benzeyen başka birçok hücreyle bir görevi yapmak üzere organizmaların içinde yer alan ‘dokular’ histoloji biliminin alanına girer.

Organizmaların içlerinde yer alan bu dokuların birleşmesi organları meydana getirir, ayrı ayrı görevleri olan organlar tarafından yaşamsal olaylarını devam ettirebilen herhangi bir canlı varlık, hayvan veya bitkiler de organizmaları oluştururlar (Okyanus Ansiklopedik Sözlük, 1972, s.2182). Organizmalar, yaşamsal etkinliklerini sürdürebilmek için, içteki dokusal örgünün dışa yansımış ve her biri farklı bir işlevi yerine getirmek üzere oluşmuş dokularla örtülüdür (Resim.1). Doğada canlı varlıkların dokusal oluşumları, bütünlük kavramını beraberinde getirir. Bugün “mikroskopik elemanlardan, hücrelerden ve atomlardan, fezadaki yıldızlara varıncaya kadar her şey bütünlüğe doğru gitmekte” (Tüzcet, 1967, s.3) olduğu ve bütünlüğe hakim olan kavramın da *doku** olduğu bilinir.



Resim.1 Bütünlük Kavramına Bağlı Olarak Oluşmuş Ağaç Dokusu

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

Doku kavramı canlıların bütünlük kavramına bağlı olarak oluşan dış yapılarındaki dokuların yanı sıra cansızların sahip oldukları dokuları da içermektedir. Bu bağlamda doğa;

*Doku, kelime anlamıyla Fransızca, tissage; Almanca, struktur; İngilizce, texture olarak bilinmektedir. Türkçe kimi kaynaklarda doku kelimesi İngilizce bilinen biçimiyle ‘tekstür’ biçiminde yazılarak kullanılmıştır. Tezde dil birliği kaygısı güdülerek yalnız ‘doku’ kelimesinin kullanımı uygun görülmele beraber kimi alıntılarda kullanılmış olan ‘tekstür’ kelimesine de dokunulmamıştır.

hücrelerin bütünlüğe giden yapılaşması sonucunda oluşturduğu organizmaların, yüzeylerindeki dokular gibi, kendi koşulları içersinde binlerce yılda yeryüzünü saran kabuk üzerinde de yapılaşmıştır. Yer kabuğunun üzeri milyonlarca yılda “doğal olarak oluşan, belirli bir kimyasal bileşime ve atomik düzene sahip organik olmayan katılar” (Symes, 2000, s.8) olan minerallerin bir veya birden fazlasının bir araya gelmesiyle meydana gelmiş kayaların dokularıyla örtülüdür (Resim.2).



Resim.2 İskoçya'dan Kuvars Damarları Belirgin Bir Başkalaşım Kayacı Görünümü

(Symes, R. F., **Taşların Dünyası** Tübitak Popüler Bilim Kitapları 136, Pelin Ofset, Ankara, 2000, s.11)

Doku, yalnız canlı ve cansız varlıkların kendi iç yapılaşmalarının bir sonucu olarak değil, insanın yarattığı bütün yüzey ve biçimlerde de kendini gösterir. Bu anlamda “çevremizi zengin bir de saran, tabiat ve insan yapısı bütün yüzey ve formları kuvvetle karakterize eden önemli bir eleman olarak” (Tüzcet, 1967, s.1) karşımıza çıkan doku; yüzeylerin ve biçimlerin renklerini, tonlarını üç boyutlu olarak algılamamıza etki eden bir temel sanat ögesidir.

En genel biçimiyle; estetik bir nesne, ürün, eser veya yapıt oluşturulurken temel sanat öğelerinden; çizgi, biçim, yön, aralık, gölge, renk ve doku kullanılır. Birçok kaynakta yalnız temel sanat öğeleri olarak kullanılan ve dokuz başlık altında değerlendirilen bu öğeleri, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç.

Faruk Atalayer ‘Temel Sanat Öğeleri’ adlı kitabında niteliklerine göre ayırmayı daha objektif bulmuş ve temel sanat öğelerini beş ana başlık altında incelemiştir. Bu başlıklar ve öğeleri sırasıyla şunlardır;

1. İFADE ÖGELERİ: Üslup, Ritim, Hareket, Yalınlık
2. ESTETİK ETKİ ÖGELERİ: Güzel, Hoş, İyi, Doğru, Yüce, Komik, Muazzam
3. ESTETİK DEĞER ÖGELERİ: İfade, Anlatım, İşlev
4. TEKNİK ANLATIM ÖGELERİ: Nokta, Çizgi, Leke
5. SOMUT GÖRÜNTÜ ÖGELERİ: Biçim, Renk, Doku, Aralık, Işık, Gölge, Yön.

Estetik nesnelerin görünüşünü belirleyen ve gerçekte de var olan Somut Görüntü Öğeleri; yukarıda sıralanan diğer öğeleri anlatım değeri olarak yaşama geçirirler. Temel sanat öğeleri arasında, hem görme hem de dokunma duyu mekanizmalarına aynı anda etki edebilen tek öge dokudur. Böylece doku; “alanların, düzenlendikleri veya insan tarafından değiştirildikleri gibi görülen ve hissedilen dış yapısı” (Bigalı, 1984, s.309) olarak açıklanabilir. Bu noktada seramik sanatının da; yalnız görsel olarak algılanan bir sanat dalı olmayıp “aynı zamanda dokunma duyusuyla da hissedilen bir oluşum” (Türedi Özen, 1994, s.23) olması nedeniyle, diğer sanat dallarından farklı olarak dokuyla birlikte gelişip çeşitlenen bir anlatım zenginliğine sahip olduğu bir yargı olarak benimsenebilir.

Doğada farklı işlevlere cevap veren dokular, sahip oldukları farklı özellikleriyle çeşitlenmişlerdir. İnsan da doğanın zengin dokusal örtüsünü çoğu zaman taklit ederek, kendi var ettiği yüzey ve biçimlere hem estetik hem de işlevsel anlamlar yüklemiştir.

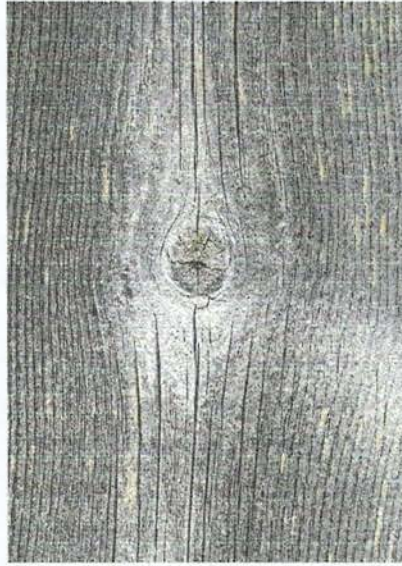
2. DOKU ÇEŞİTLERİ

Dokular, doğada dokunarak algılanan gerçek dokular, görerek algılanan görsel dokular, hareketle oluşan dinamik dokular ve sürece bağlı olarak gözlenebilen değişken dokular olarak çeşitlenmektedirler. Gerçek ve görsel dokular; organik ve inorganik oluşumlarına göre kendi aralarında gruplandırılırlar. Ayrıca insan tarafından yaratılan gerçek ve görsel dokularda bu grubun bir alt başlığı olarak değerlendirilecektir.

2.1. Gerçek Dokular

Yalnız dokunma duyusu kullanarak bile algılanabilen bir yüzey niteliğine sahip olan gerçek dokular, doğanın kendi koşulları içerisinde kendiliğinden oluşabildikleri gibi, insan tarafından da farklı malzemeler kullanılarak oluşturulabilirler.

Gerçek dokuları olan değişik karakterdeki yüzeyler, dokunulduğunda farklı duygular uyandırır. Örneğin, bir kedinin tüyelerine dokunulduğunda duyumsanan yumuşaklık duygusu ile bir ağaca dokunulduğunda duyumsanan kabalık duygusu birbirinden farklıdır (Resim.3). Ayrıca bu tür dokular genellikle aynı türde dokuların, birbirine benzer ve birbirini tamamlayan birim elemanlarının, belli düzenlerle yan yana gelmesiyle oluşurlar (Demir, 1993, s.70). Birim elemanların yan yana gelerek oluşturdukları bu düzen iç yapıya uyumlu olarak oluşmakta ve kesin bir işleve cevap vermektedir.



Resim.3 Dokunulduğunda Kabalık Duygusu Uyandıran Ağaç Dokusu

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

2.1.1. Doğanın Yarattığı Organik Gerçek Dokular

Organik kelimesi en genel tanımıyla “organlarla ilgili olan, organizmaya ait olan” (Okyanus Ansiklopedik Sözlük, 1972, s.2182) olarak açıklanabilir. Organizmanın, canlılığa

bağlı bir işlevi karşılamak üzere meydana getirdikleri dokulara organik dokular denir. “Tüm canlıların, iç yapılarına bağlı dokuları ‘organik’ (bileşimi canlılığa, dirimliliğe bağlı, yaşam enerjisiyle varolan) dokuları oluşturur” (Atalayer, 1994, s.195).

Organik dokular, doğanın birçok sorununa çözüm olacak, işlevlere sahiptirler. “Tabiatta her organizmanın farklı dokuları, farklı fonksiyonlar için birer çözüm ifade eder” (Tüzcet, 1967, s.3). Doğada birçok organizma korunabilmek, hareket edebilmek, dayanıklılığını arttırabilmek kısacası yaşamsal işlevlerini sürdürebilmek için sahip olduğu organik gerçek dokulardan yararlanır. Bu anlamda sert veya batıcı organik gerçek dokulara sahip bitki ve hayvanlar, bu dokuları sayesinde hem kendilerini dış etmenlerden korurlar hem de yaşam süreçlerinin devamlılığını sağlarlar. Örneğin, kaktüs, ısırgan otu, kirpi, deniz kestanesi vb. gibi (Resim.4).



Resim.4 Kirpilerin Sahip Oldukları Dikenli Organik Gerçek Doku

(Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1993, s.593)

Doğada her hayvan farklı hareket etme yeteneğine sahiptir. Birçok böcek, bacaklarındaki pürüzlü organik gerçek doku sayesinde, parlak yüzeyde, dik bir duvarda veya tavanda bile yürüyebilirler (Resim.5).



Resim.5 Böceklerin Bacaklarının Sahip Oldukları Organik Gerçek Doku

(Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1993, s.596)

Doğada canlılar dayanıklılıklarını arttırabilmek için yüzey dokularını çoğaltmışlardır. Böylece birçok canlı sahip olduğu dokusuyla, yaşam koşullarına karşı koyabilmektedir. Örneğin denizlerin derinliklerinde yaşayan canlı türleri, kabuklarının sahip olduğu organik gerçek doku sayesinde tonlarca ağırlıktaki suyun basıncına dayanabilmektedir (Resim.6).



Resim.6 Deniz Kabuklarının Sahip Oldukları Organik Gerçek Doku

(Gelişim Alfabetik Gençlik Ansiklopedisi, Apa Ofset, İstanbul, 1980, s.2734)

2.1.2. Doğanın Yarattığı İnorganik Gerçek Dokular

İnorganik; sözcük anlamı olarak, ‘cansız olan’ anlamına gelmektedir. Cansızların fiziksel ve kimyasal yapılaşmalarının bir sonucu olarak da oluşan inorganik dokular; organik dokular gibi belli işlevleri karşılamak üzere “atomun paketlenmesi ile, ‘denetim’ işlevine bağlı olarak” (Atalayer, 1994, s.195) birbirine benzeyen veya aynı olan atomların meydana getirdikleri düzen bütünlüğü olarak açıklanabilirler. Örneğin; Pamukkale Travertenleri inorganik doğal dokulardandır (Resim.7). Pamukkale traverten terasları “kireçtaşı alanlarındaki sıcak su kaynaklarından kalsitin çökmesi ile oluşmuştur” (Symes, 2000, s.23).



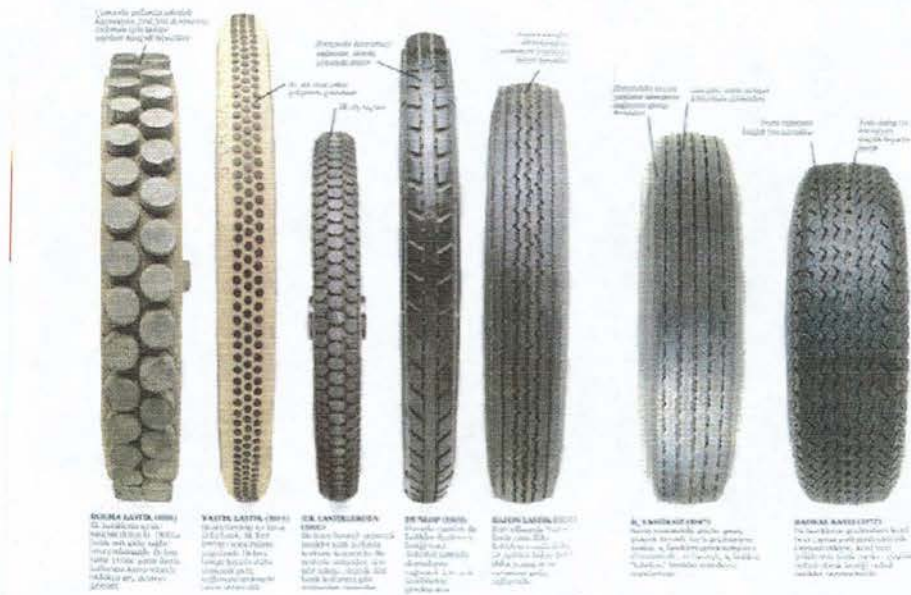
Resim.7 Pamukkale Travertenlerinin İnorganik Gerçek Dokusu

(Symes, R. F., **Taşların Dünyası** Tübitak Popüler Bilim Kitapları 136, Pelin Ofset, Ankara, 2000,s.11)

2.1.3. İnsanın Yarattığı Gerçek Dokular

İnsan, doğanın kendi koşulları içinde oluşturduğu ve dokunarak da algılanabilen gerçek dokular gibi, dokular yaratmıştır. Bu amaçla doğada doğal olarak bulunduğu veya yapay olarak kendi ürettiği malzemeleri; emeği, teknik bilgisi ve edimleriyle birleştirerek, biçimlendirdiği yüzey ve biçimlerin üzerine gerçek dokular eklemiştir.

İnsan, günlük yaşamında farklı işlevlere yönelik olarak yaşamını kolaylaştırmak üzere biçimlendirdiği yüzey ve biçimlerin üzerinde kullandığı gerçek dokuları, doğanın yarattığı gerçek dokuların işlevlerini taklit ederek geliştirmektedir. Örneğin; araba lastikleri veya kışlık botların tabanlarının gerçek dokuları, böceklerin bacaklarında olduğu gibi, sürtünmeyi dolayısıyla yüzeye tutunmayı artırarak hareketlerinin denetimini kolaylaştırmak amacıyla pürüzlü gerçek doku etkilerinin artırılmasıyla oluşturmuştur (Resim.8). Gerçek dokuları olmadan düz tabanlı bir ayakkabıyla kar üzerinde yürünemeyeceği gibi, pürüzsüz bir yüzeye sahip araba lastiğiyle de yağışlı veya karlı bir havada arabanın denetimi olanaksızdır.



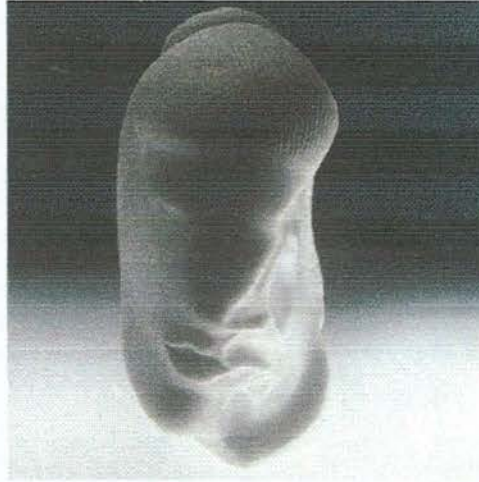
Resim.8 Araba Lastiklerinin Yüzeyleri Kullanım Alanlarına Göre Farklı Gerçek Dokularla Kaplanır

(Görsel Kitaplar, **Oto**, Mondadori Basımevi, Verona, İtalya, 1996, s.60, 61)

Günlük yaşamın kullanımına yönelik olarak hazırlanmış nesnelerin işlevlerini arttırmada doğanın gerçek dokularının taklit edilmesinin yanı sıra, sanat alanında da sanatçılar eserlerinde, doğanın gerçek doku etkilerinden estetik anlamda yararlanmaktadırlar. Sanatçılar eserlerinde kullandıkları gerçek doku etkilerini, doğadan esinlenerek oluşturabilecekleri gibi ayrıca eserin yapımında kullanılan malzemenin olanaklarına bağlı olarak da çeşitlendirebilirler. Bu bağlamda kullanılan malzeme, doğanın kendi koşullarına

bağlı olarak oluşmuş mermer, taş, çamur gibi doğal bir malzeme olabileceği gibi, gelişen teknolojinin olanakları içerisinde insan tarafından farklı maddelerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş polyester, silikon gibi yapay bir malzeme de olabilir. Bu anlamda aşağıda, farklı malzemeler kullanılarak biçimlendirilmiş eserlerden örneklerin seçiminde, gerçek doku oluşumunu doğrudan etkilemiş olan malzemeler temel alınmıştır.

Aşağıda ‘Aynada bir Anı’ adlı Mehmet Aksoy’a ait eserde sanatçı gerçek doku etkisini, inorganik bir malzeme olan ve doğada doğal olarak bulunan mermerin olabilirlik sınırları içerisinde gerçekleştirmiştir. Aksoy, mermer yüzey üzerinde; pürüzsüz ve parlak olan alana zıtlık sağlayacak biçimde, pürüzlü yüzey etkilerinden de yararlanarak oluşturduğu eserinin, gerçek doku etkisini ışıkla güçlendirmektedir (Resim.9).



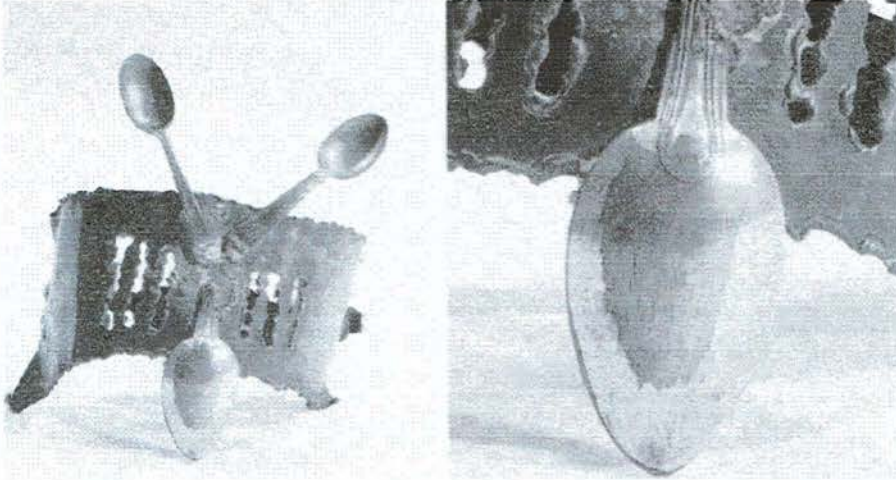
Resim.9 Mehmet Aksoy ‘Aynada bir Anı I’ Marmara Mermeri, 1990, 24 x 15 x 17 cm.

(Erzen, Jale Nejdet, **Mehmet Aksoy**, Bilim Sanat Galerisi, Asır Matbaacılık, İstanbul, 1996, s.174)

Işığın “ortaya koyduğu güzellikler, sınırsız doku empresyonları tanıtabilir. Bir alan üzerindeki küçük hacimlerin, sürülmüş tarlalar misali, derin veya sığ girinti ve çıkıntılar üzerinde gezinen ışık, çok değişik tekstür tesirleri” (Bigalı, 1984, s.314) yaratmada etkilidir. Plastik sanatlarda dokusal etkiyi güçlendirmede çok önemli bir eleman olan ışığın; yönüne ve yerine bağlı olarak görüntüye olan etkisi, gerçek doku etkilerinin görsel olarak değişmesine de etki eder. Bu bağlamda, sanatçılar eserlerinde istedikleri etkiyi yaratmada

kullandıkları dokuyla ışığı bütün olarak değerlendirmelidirler. Aksoy, beyaz Marmara mermerinden olan eserinde, yarattığı gerçek dokular üzerinde, ışıkla kuvvetlendirilmiş, açık koyu ton ilişkisiyle eserin dokusal etkisini zenginleştirmiştir.

Aşağıda heykeltıraş Kuzgun Acar'a ait olan mask, hazır metal malzemeye kaynak ve işleme yapılarak oluşturulmuştur. Acar, hazır metal kaşıkların işlevlerine farklı anlamlar yükleyerek, gerçek doku etkilerini kaşığın katı biçimine zıtlık oluşturan kaynak izleri ve yer yer açılmış boşluklarla kuvvetlendirmiştir. Gerçek doku etkisi oluşturmada, plastik sanatlarda kullanılan doğal veya yapay malzemelerin dışında Acar'ın maskında uyguladığı gibi hazır malzemelerden de yararlanılabilir. Hazır malzemeler doğal veya yapay malzemelerden belli bir işleve yönelik olarak hazırlanmış eşyalardır. Acar, maskında kullandığı kaşığın sahip olduğu işlevi işlevsiz hale getirmekle kalmamış ona yeni bir anlatım değeri kazandırmıştır (Resim.10).



Resim.10 Kuzgun Acar'a Ait Mask ve Detay Görüntüsü

(Ural, Murat, **Kuzgun Acar**, Milli Reasürans T.A.Ş., Ofset Yapımevi ,1997, s.94)

2.2. Görsel Dokular

Doğanın kendi koşulları içinde var ettiği veya insan tarafından yapılmış birçok doku, dokunma duyusuyla algılanamayan ancak görüldüğünde gerçek doku duygusu uyandıran

bir etkiye sahiptir. Bu tür dokulara görsel dokular denir. Yapay veya vizüel dokular olarak da adlandırılan görsel dokular, “renklerle, motiflerle, çizgi ve tonlarla teşkil etmiş iki boyutlu elemanlardır, fakat gözümüze bir doku olarak tesir ederler” (Tüzcet, 1967, s.4).

2.2.1. Doğanın Yarattığı Görsel Dokular

Doğa, yarattığı gerçek dokuların dışında gözle algılandığında gerçek dokuymuş gibi etki eden görsel dokularıyla da birçok işlevi karşılamaktadır. Doğa çoğunlukla görsel dokuları gizlenme, optik yanılsama, korunma, çekicilik gibi işlevleri için kullanır. Bu bağlamda doğada birçok hayvan, kendini koruyabilmek için üzerine geldiği yüzeyi taklit ederek gizlenir. Kaya balıkları, bazı kertenkeleler, bukalemunlar, çekirgeler doğanın koşulları içerisinde gizlenme işlevini kullanarak korunan hayvanlardır (Resim.11).

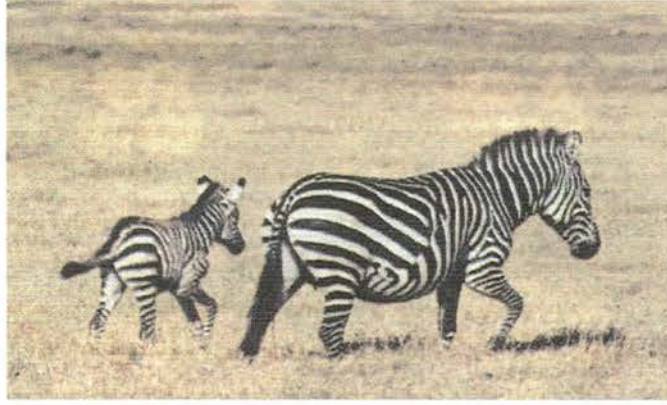


Resim.11 Çekirge Sahip Olduğu Görsel Doku Sayesinde Gizleniyor

(Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1993, s.764)

Doğadaki canlıların, sahip oldukları farklı görsel dokuları gizlenme amaçlı kullanarak korunmaları farklı biçimlerde olabilir. Örneğin zebra, görsel dokularıyla kamuflere olabilmek için, sürü halinde hareket etmektedirler. Özellikle kendilerine yapılan bir saldırı

sırasında toplu olarak hareketlenerek, optik bir yanılsama yaratmakta dolayısıyla kendilerini avlamaya çalışan hayvanlardan korunmaktadırlar (Resim.12).



Resim.12 Zebraların Korunma İşlevine Bağlı Derilerinin Sahip Olduğu Görsel Doku

(Gelişim Hachette, **Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi**, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1993, s. 2776)

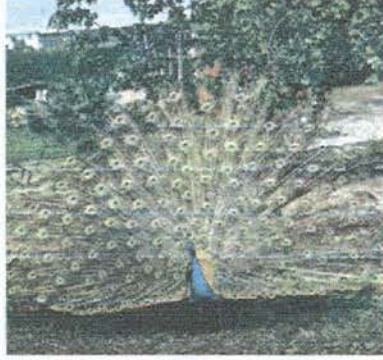
Kelebeklerin ve kimi böceklerin sırt kısmına dikkatle bakıldığında fark edilecek korkunç bir görüntü bulunmaktadır. Bu korkunç görüntü genellikle iki göz etkisi uyandıran büyük iki nokta biçiminde iki kanatta veya sırtta bulunur. Bu iki noktanın gözmüş gibi gözükten görsel etkisi sayesinde hayvanlar kendilerini olduklarından daha büyük, güçlü ve korkunç göstererek dış etmenlerden korunurlar (Resim.13).



Resim.13 Kelebeğin Korunma İşlevlerine Bağlı Kanatlarının Sahip Olduğu Görsel Doku

(<http://www.hayvanlaralemi-net.htm>.)

Doğadaki canlıların yaşamalarının devamlılığı, korunmalarıyla birlikte üremelerine de bağlıdır. Bu noktada dişisini etkileyebilmek için birçok canlının görsel dokuları devreye girer. Doğada erkeklerin dişilerini uyarabilmek için sahip oldukları görsel dokular, eşsiz güzelliكتedir. Buna en güzel örnek tavus kuşunun dişisini çiftleşmeye ikna edebilmek için açtığı kanatlarıdır (Resim.14).



Resim.14 Tavus Kuşunun Çekicilik İşlevlerine Bağlı Kanatların Sahip Olduğu Görsel Doku
(Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1993, s.2367)

2.2.2 İnsanın Yarattığı Görsel Dokular

İnsan, doğadaki gerçek ve görsel dokuların korunma, gizlenme, çekicilik gibi işlevlerini taklit ederek görsel dokular oluşturmuştur. Örneğin, asker kıyafetlerinde kullanılan görsel dokunun amacı, çekirge örneğindeki gibi askerlerin de arazide gizlenmesini sağlamaktır (Resim.15).



Resim.15 Arazi Üzerinde Gizlenmiş Asker

([http://whyfiles.org/138memory /images/soldier.jpg](http://whyfiles.org/138memory/images/soldier.jpg))

İnsanın yarattığı görsel dokular, sanat dalları arasında, resimde yüzyıllar boyunca kullanılmıştır. Resim sanatında kullanılan görsel doku etkisi, resmedilenin gerçek dokusunu aslına uygun olarak boyamak için kullanılmaktaydı. Bu anlamda “19.yüzyıl sonuna kadar ressamların tablolarında titizlikle üzerinde durdukları nokta; tabloda fiziki yapının düz, pürüzsüz ve parlak” (Bigalı, 1984, s.316) kalmasıdır. Bu dönemlere ait resimlere “el ile dokunulursa elde hiçbir zaman o cismin yüzeyinde gerçekte hissedilen doku etkisi hasıl olmaz. Buna karşılık gözle bu resme bakıldığında o cismin yüzeyindeki pürüzlülük derecesi oldukça iyi” (Güngör, 1983, s.27) anlaşılabilmektedir. Aşağıda Leonardo Vinci’ye ait ‘Karanfilli Meryem’ adlı tablo bu dönem resimlerine örnek olarak gösterilebilir (Resim.16).



Resim.16 Leonardo Vinci. ‘Karanfilli Meryem’. 62x47cm., M ünih

(I Maestri Del Colore-44 **Leonardo**, Fratelli Fabbri Editori S.p.A, Milano, 1976)

Gerçek doku etkilerinin resim sanatına girmesinin ve gelişiminin yakın bir geçmişi vardır. Bu anlamda resim sanatında, gerçek doku etkilerini eserlerinde kullanmaya empresyonist sanatçılar başlamış, Kübizm akımıyla bilinç kazanmıştır. Empresyonistler “doğa karşısında, doğanın geçici durumlarını, telaşlı, heyecanlı fırça vuruşları ile yakalamaya çalışırken, büyük fırça darbelerinin ve kalın boya tabakalarının, tuval üzerine bıraktığı izlerden meydana gelen doku etkilerinin; ayrıca bir güzellik konusu olabileceği üzerinde” (Geçer; 1998, s.19) durmamışlardır. Dış mekanda doğanın anlık değişen ışıksal

etkileri karşısında duyumsadıklarını tuvale aktaran empresyonist ressam, gerçek doku etkilerini resme kazandıran ilk sanatçılar oldular. Kalın boya darbeleriyle oluşan gerçek dokuyla, resmin görsel dokusunu bir arada kullanarak resim sanatında bir devrimi gerçekleştirmişlerdir.

Genel olarak tüm plastik sanatlar alanı içerisinde üretim yapan sanatçılar, kullandıkları malzemenin kimyasal ve fiziksel niteliklerine bağımlı olarak görsel doku oluşumlarından yararlanırlar. Bu anlamda seramik sanatı da görsel doku etkisi oluşumları bakımından zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Çünkü sır bünyesi, çamur bünyesi, fırın atmosferi vb. pek çok etken seramik yüzey üzerinde ki görsel doku oluşumlarını çeşitlendiren etmenlerdir.

2.3. Dinamik Dokular

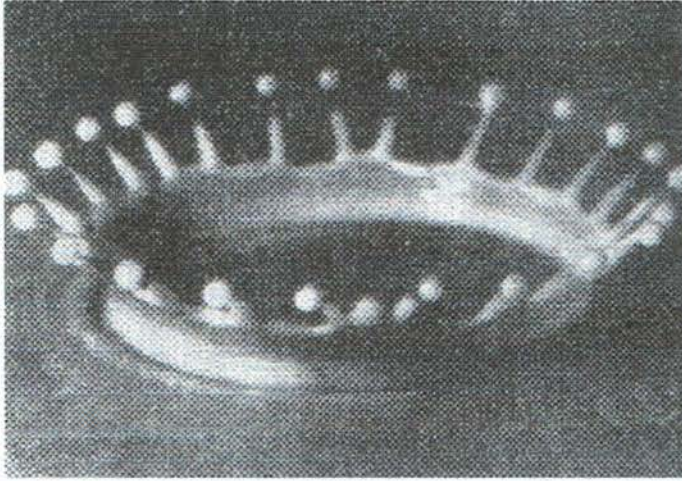
Bugün teknolojinin gelişen olanaklarından yararlanarak, daha önce fark edilemeyecek kadar küçük olan dokular mikroskopla büyütebilir, görülemeyecek uzaklıklardaki dokular teleskopla yakına getirilebilmektedir (Resim.15). Dahası harekete bağlı olarak hareket sırasında oluşan dinamik dokuları fotoğraf makinesiyle durdurarak algılanabilmektedir.



Resim.17 Teleskopla Gözle Görülemeyecek Uzaklıklardaki Dokular Görülebilmektedir

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

Harekete bağlı olarak oluşan dokulara dinamik dokular denir. Bu noktada dinamik dokular diğer dokulardan çok farklı olarak ‐hareket eden çeşitli cisimlerin meydana getirdikleri dokular‐ (Tüzcet, 1967, s.5) olarak tanımlanır. Bir başka anlatımla ‐temeli serbest enerji ve hareket (benzer pek çok organın bir aradalığı) olan varoluşların örgütlediği dokular‐ (Atalayer, 1994, s.195) olarak da açıklanabilir. Dinamik bir dokunun görünümünü belirleyen Şey, hareketin hızı, yönü, gücü ve niteliğidir. Dinamik doku ‐sadece bir hareketin izleri olarak kalmayıp, aynı zamanda o hareketin hızını, doğrultusunu, niteliğini karakterize eden bir etmen olmaktadır. Çeşitli hızlardan meydana gelen bir bileşik hareket düzeninde ise, önemli bazı bağlantılar görebilmek mümkündür‐ (Tüzcet, 1967, s.5). Aşağıda bir süt damlasının meydana getirdiği dinamik doku, saniyenin 1/100 000'i hızla çekim yapabilen bir fotoğraf makinesi sayesinde görüntülenmiştir (Resim.18).



Resim.18 Bir Süt Damlasının Meydana Getirdiği Dinamik Doku, 1/100 000saniye.

(Tüzcet, nder, **Form ve Doku**, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti., İstanbul,1967, s.5)

2.3.1. Doğanın Yarattığı Dinamik Dokular

Doğanın meydana getirdiği dinamik dokular, doğanın kendi koşulları içerisinde oluşan dokulardır ve temeli serbest enerjiye dayanmaktadır. Dinamik dokuların hareketin hızına bağlı olarak gelişen ve aynı hızla yok olan ve değişen yapısıyla gündelik yaşamın hareketli ortamında her an karşılaşmak olasıdır. Örneğin, deniz

dalgaları, şelaleler veya yıldırımlar sahip oldukları dinamik dokuların hızına, doğrultusuna ve niteliğine bağlı olarak karakter kazanmaktadırlar (Resim.19).



Resim.19 Deniz Dalgalarının Sahip Olduğu Dinamik Doku

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

2.3.2. İnsanın Yarattığı Dinamik Dokular

İnsan, her geçen gün değişen ve gelişen teknolojisiyle, ürettiği farklı enerji türlerinin hareketleriyle oluşan, doğanın kendi temel enerjisine bağlı olarak oluşamayacak dinamik dokular yaratmıştır. Hareket eden otomobillerin ışıkları, havaî fişeklerin görsel etkileri bu anlamdaki dinamik dokulara örnek olarak gösterilebilir (Resim.20).



Resim.20 Havaî Fişekğin Sahip Olduğu Dinamik Doku

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

2.4. Değişken Dokular

Zamana, doğanın koşullarına ve insana karşı koyamayarak değişime uğrayan “objenin esas yapısı bozulmasa da dış yapısındaki görüntü başkalaşımı” (Demir,1993, s.70) değişken doku olarak adlandırılır. Dış yapıdaki başkalaşım, dinamik dokulardaki gibi anlık bir hızda değil, daha geniş bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir. Sürece bağlı olarak algılayabilen bu dokular değişken dokular olarak adlandırılırlar.

2.4.1. Doğanın Yarattığı Değişken Dokular

Kayaların, deniz dalgalarının aşındırmasıyla zamanla değişen yüzeyi, mevsimlerin değişimine bağlı olarak doğa örtüsündeki değişikliklerin oluşumu o an içinde algılanamazken süreç algılamayı sağlar ve değişiklikler fark edilir. Doğadaki her canlı geçen zamana bağlı olarak yaşlanır ve organizmasında değişiklikler görülür. Yaşlanma, doğanın kendi koşulları içerisinde oluşturduğu sürece bağlı olarak oluşan değişken dokuya verilebilecek bir örnektir (Resim.21).



Resim.21 Mevsimlerdeki Değişikliklere ve Yaşlanma Sürecine Bağlı Olarak Oluşan Değişken Doku

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

2.4.1. İnsanın Yarattığı Değişken Dokular

Çamurlu yolların üzerinde oluşan ayakkabı veya tekerlek izleri insanın yarattığı değişken dokulara örnek olarak gösterilebilir (Resim 22)



Resim.22 İnsanın Yarattığı Değişken Doku Örneği

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

İKİNCİ BÖLÜM

SERAMİK ve ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLERDİRMEDE DOKUNUN ELE ALINIŞI

1. SERAMİK ve SERAMİKTE DOKU

1.1. Seramik Nedir?

Seramik, sözcük anlamıyla yaygın olarak günlük kullanımına yönelik işlevlerinin etkisi altında “kilden yapılan, çini, tabak, çanak, kase, fincan, testi, vazo gibi” (Hayat Ansiklopedisi, 1961, S.2839) eşyaları adlandırmada kullanılır. Seramiğin tanımlanmasında bir başka anlatım, seramiğin işlevsel yönünün dışında biçimlendirmesinde kullanılan yöntemlerden de bahseder; “hammaddesi kil olup elde, kalıpta ya da tornada biçimlendirilmiş ve fırınlanmış her türlü eşyanın genel adı” (Sözen, Tanyeli, 1992, s.213) seramiktir. Bu tanımlamaları da içeren en genel anlatım diliyle seramik “organik olmayan malzemelerin oluşturduğu bileşimlerin, çeşitli yöntemlerle verildikten sonra sırlanarak sertleşip dayanıklılık kazanmasına varacak kadar pişirilmesi bilim ve teknolojisi” (Arcasoy, 1993, s.1) olarak tanımlanmıştır.

Yukarıda yapılan tanımlamalarda seramik, bir malzeme olarak değerlendirilmiştir. Ancak seramiğin bu teknik boyutunun yanında kültürel, sosyal ve sanatsal yönünü niteleyen yaklaşımlarda bulunmaktadır. Çünkü seramik, kültürleri tanımlamada ve ortaya çıkarmada çok önemli bir bildirim aracıdır. Bu bağlamda “seramiğin kültürel bir nesne, olarak taşıdığı teknolojik, dinsel, işlevsel, toplumsal, ekonomik ve mitolojik anlamları” (Çakı, 1999, s.2) seramiğin yaratılan ve yaşanan çağdaki anlamını oluşturur. Bu saptama sonucunda seramik denildiğinde teknolojik ve kültürel, iki farklı tanımlamaya gidilebilir.

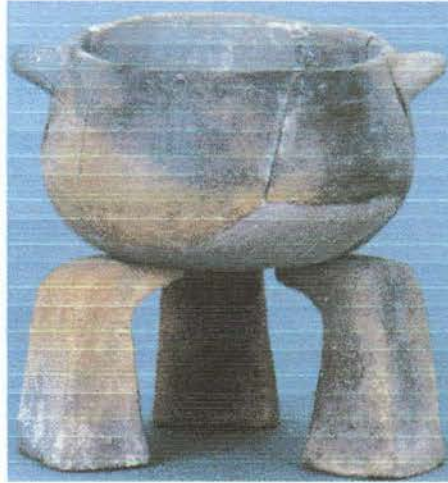
Teknolojik anlamıyla seramik; inorganik maddelerin farklı oranlarda karıştırılmasıyla elde edilen, fırınlanmadan önce suyla her birleştiğinde plastik haline tekrar dönebilen kilin, farklı yöntemlerle biçimlendirildikten sonra kurutulması ve dayanıklılık kazanıncaya kadar fırınlanması işlemi ve bu işlemin ardından isteğe bağlı olarak sırlanarak ikinci bir pişirimden geçirilmesiyle hiçbir zaman bozulmadan binlerce yıl kalabilme özelliğine sahip ürün üretimine ait bilim ve teknolojisi olarak açıklanabilir.

Seramiğin kültürel yönü daha önce belirtildiği gibi seramik sanatı içinde toplumsal, dinsel, ekonomik, mitolojik ve işlevsel bir takım anlamları taşır. Yaşamla ve insanın gelişimiyle bu kadar ilintili bir malzemenin geçmişten bugüne kadar tüm evrelerden izleri üzerinde taşınması, insanın toprağın ateşle birleşmesi sonucunda bulunduğu seramiğin hammaddesi olan plastik çamura, yaşamına ait izleri bırakmasıyla başlamıştır denebilir. Dolayısıyla kültürel anlamıyla seramik, insanla yaşam arasında bir köprü, iletişim ve bir bildirim aracı olmuştur. İnsanın seramiğe bıraktığı izler, yaşadığı dönemin gizemleriyle yüküdür. Çamurun biçimlendirilmesinde kullanılan aletten, dekorlama tekniğe kadar seramiklerin üzerinde bırakılmış her iz, toplumların gelişmişliklerinin simgesi olarak değerlendirilebilir.

İnsan tarafından yapılmış bir nesne olarak seramiğin gelişim basamakları da bu izlerde gizlidir. Sakine Çil '20.yy. Seramik Sanatında Resim ve Kişisel Uygulamalar' adlı sanata yeterlilik tezinde insan tarafından yapılmış nesnelerin evrim sürecini üç aşamada değerlendirmektedir. Bu üç aşama; "1.Objelerin bir alet olarak algılanması, 2.Etkinliği maksimum olan aletlerin yapılması, 3.Aletlerin maksimum etkinliğinin ötesine geçerek kendi içerisinde form kazanmaları..." (Çil, 1995, s.16) olarak sıralamaktadır.

Bu üç aşama, seramik açısından değerlendirildiğinde, seramiğin gelişim sürecinin ilk basamağı; gündelik kullanıma yönelik olarak içine yiyecek koymak amaçlı, işlevi ön planda olan seramikleri kapsamaktadır. Bu anlamda aşağıda M.Ö. 6000'le tarihlenen ve Çatalhöyük'te yapılmış olan, küçük güveç ve ocak içi altlığı, sahip olduğu işleviyle

döneminin ihtiyacına yönelik olarak biçimlendirilmiş ve kullanılmış, seramiğin bir alet olarak kullanıldığı döneme örnek verilebilir. (Resim.23).



Resim.23 Küçük Güveç ve Ocak İçi Altlığı, Pişmiş Toprak, 8,5 x 7,9 cm. Çatalhöyük, M.Ö.6000
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara, s,30)

Bu süreç kuşkusuz kapların biçiminin ve ergonomisinin en üst düzeye ulaştığı etkinliği maksimum kapların yapılmasıyla sürmüştür. Buna Frig Dönemi'nde yapılmış uzun emzikli kap örnek olarak gösterilebilir (Resim24).



Resim.24 Çok Uzun Emzikli Pişmiş Toprak Kap, 8 cm., Gordion, M.Ö. 8.yy Başı
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara, s,121)

20.yy. resim sanatının popüler isimleri seramiği işlevselliğinin ötesinde ele aldılar. Bu ele alış seramiğin gelişim sürecinin üçüncü ve son basamağını oluşturmuştur. “Picasso ve Miro, çağdaş seramiğin, geleneksel üretim mantığını değiştirerek, seramik malzemenin bireysel, estetik ve düşünsel yorumlarını ortaya koymada, sanatçıya sağladığı yeni ifade” (Ağatekin, 1993, s.8) olanaklarıyla özellikle işlevini dışlayan bir üslupla seramiğe kendi içinde yepyeni biçimler kazandırmışlardır (Resim.25).



Resim.25 Pablo Picasso'ya Ait Seramik Baykuşlar

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

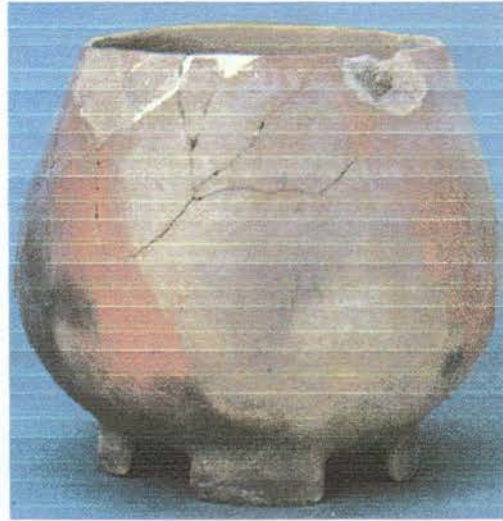
1.2. Seramikte Doku

İnsanın çamura biçim vererek yaptığı seramiğin, ilk nerede ve hangi tarihte ortaya çıktığı konusunda “son yıllarda yapılan araştırmalarda, en eski seramik örneklerin Neolitik Dönemin çok daha öncesine dayandığını göstermektedirler. Bu araştırmaların verdiği tarihlerde 26 bin yıl öncesini işaret” (Çakı, 1999, s.6) etmektedirler.

Bu döneme ait seramiklerin daha çok rastlantısal olaylarla, ateş ve kilin birleşmesiyle oluştuğu varsayılmaktadır. Bu anlamda insanın ateş ve kille ilgili gözlemlerini birleştirip “seramiği çanak-çömlek gibi gündelik yaşamıyla ilgili olarak düşünüp üretmesi için

yerleşik düzene geçmesi ve ihtiyaç fazlası üretim yapması gerekecekti. Bu gereksinimler Neolitik Çağla birlikte ortaya” (Çakı, 1999, s.6) çıkmıştır. Neolitik Çağda (M.Ö. 8000-5500) yerleşik yaşamın başlamasıyla, sahip olduğu toprakların üzerinde tarımı başlatıp, hayvanlarını evcilleştirerek bir devrimi gerçekleştiren insan, bu yaşam biçiminin bir sonucu olarak çeşitlenen kullanım alanlarına tasarım gücünü kullanarak farklı malzemelerin yanı sıra seramikten de yeni öneriler sunmuştur.

Bu sunuş, kuşkusuz insanın doğaya hakim olmaya başlaması ve onu kendi gereksinimlerine göre yönlendirmesiyle biçim kazanmıştır (Resim.26). İlkçağ kültüründe seramiğin kazandığı farklı anlamlardan, işlevsel anlamıyla, kap-kaçak ihtiyacını karşılamının yanı sıra kültürel bir nesne olarak dinsel bir anlamı da vardır. “O dönemde doğa, insan için bilinmezlerle, gizem ve korkularla doluydu. Bu durum onda sürü halinde yaşamaya başladığı andan itibaren hakim olamadığı, korktuğu ya da yaşamını sürdürmesinde çok önemli olan şeylere karşı bir inanç ve kutsallık kavramının gelişmesine yol açtı” (Çakı, 1999, s.54). Bu anlamda insan, yaşadığı toprakların çamuruyla biçimlendirdiği dinsel amaçlı, tütsü ve sunu kaplarının yanı sıra anatanrıça heykelciklerini de var etmiştir.



Resim.26 Dört Ayaklı Pişmiş Çömlek, 21,7 cm., Çatalhöyük, M.Ö.6000'nin İlk Yarısı

(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara, s.30)

Önceleri sadece elleri, parmak izleri ve tırnaklarıyla süslediği görünüşte küçük ama manevi değeri büyük olan seramik ana tanrıca ürünler, seramikte doku araştırmalarının ilk izlerini bedenlerinde taşımaktadırlar (Resim.27).



Resim.27 Ayakta Duran Ana Tanrıca Heykelciğı Çömlüksüz Neolitik Çağ Pişmiş Toprak, 5 x 2,8 x 2,6cm.
Adivaman Müzesi

(Kanişkan, Ece, “Anadolu’da Tarih Öncesi Çağlardan Helenistik Dönem’e Kadar Bulunan Ana Tanrıçalar ve Günümüzdeki Seramik Yorumları”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1998, s.47)

Seramik bir yüzey üzerinde doku oluşumu, gerçek ve görsel dokular olarak ikiye ayrılabilir. İnsan başta parmaklarını kullanarak biçimlendirmeye başladığı çamurun üzerinde; parmaklarını, tırnaklarını bastırarak elde ettiği gerçek doku etkilerini, farklı aletler, doğal malzemeler kullanarak çeşitlendirmiştir. Giderek gelişen biçimlendirme yöntemleri ve dekorlama teknikleri, ticari ilişkiler sayesinde farklı toplumları karşılıklı olarak etkilemiştir. Bu etkileşim sonucunda ‘kendisine ait’ olanı kanıtlamak istercesine, arayışlar içine giren insan, renkli topraklarla süslediği seramiklerine döneminin, toplumunun imzasını atmıştır. Farklı renklerdeki sulandırılmış topraklar yani en güzel tanımıyla astarlar seramikte görsel doku yapmada ilk etkili rolü oynamışlardır. Görülüyor ki önceleri çamurunu “parmak bastırarak, kazıyarak süsleyen insan, sonradan doğadaki

renkli toprakları kullandı ve giderek astar tekniğine ulaşan dekor yöntemlerini geliştirdi. Sırrın bulunması ile renkli sırlar önemli dekor araçları oldular” (Arcasoy, 1983, s.1). Sır adı verilen ve seramik çamurunun üzerinde belirli bir fırın sıcaklığında eriyen camsı yapı, seramikte yepyeni bir görsel doku etkilerinin arayışına neden olmuştur.

2. ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKUNUN ELE ALINIŞI

İnsan, çamurun ateşle kazandığı direnci fark ettiği günden itibaren, kendi biçimlendirdiği çamurları ateşin sıcaklığında seramiğe dönüştürmeye başlamıştır. Bu başlangıç, sonu olmayan bir arayışı ve bu arayışın içerisinde seramikte dokunun oluşumunu beraberinde getirmiştir. Böylece insan, başta yalnız plastikliği ve kolay biçim alma özelliği ön planda olan çamurun, farklı çeşitlerini bulmuş, hatta gelişen teknolojisi ve biçimlendirme yöntemlerine uygun çamurları kendisi hazırlamaya başlamıştır. Çamurların çeşitlenmesi gibi bu çamurlar kullanılarak uygulanan biçimlendirme yöntemleri de gelişmiştir. Başta yalnız kütleden oyarak veya çimdikleme yöntemleriyle, el ile biçimlendirilen çamur, tornanın icadıyla çok daha hızlı, kolay ve seri biçimde üretilmeye başlanmıştır. Bugün gelişen teknolojinin gereksinimlerine cevap vermede biçimlendirme mekanik aletlerin yardımıyla yapılmaktadır.

Gelişim toplumların kendi içlerinde başlayıp, farklı kültürlerin iletişimlerinin artmasıyla büyük hız kazanmıştır. Başta biçimlendirdiğini güzelleştirebilmek için astarları kullanan daha sonra sırları bulan insan, astarları ve sırları seramiğinin üzerine uygulamada yeni teknikler aramış ve bu var ettiklerini ateşle buluşturmada farklı pişirim yöntemleri geliştirmiştir.

Tarihsel gelişim süreci içerisinde “farklı uygarlıkların değişen yaşam biçimlerine farklı teknik ve estetik değerlerine göre kılıklara girerek ana tanrıça, riton (içki kabı) (Resim.28), urne (ölü kabı), banyo kabı, lahit, mektup, mühür, mimaride kullanılan malzemeler, sanat eserleri vb. gibi birçok çeşitli ürünler olarak ortaya çıkan seramik sanatı eski Mezopotamya, Pers, Suriye, Anadolu, Mısır, Girit, Indus Vadisi, Miken Kültürü, Yunan Etrüsk Kültürü,

Çin, Japon, Kore, İspanya ve Amerika ülkeleri ve kültürlerinde ilk ürünlerini vermiş ve günümüze kadar süregelmiştir” (Türedi Özen, 2002, s.10). Bu süreç de seramiğin anlatım olanakları çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilik araştırma konusu olan artistik seramik biçimlendirmede dokunun oluşumundan bugün geldiği noktaya kadar geçirdiği evreleri de içermektedir.



Resim.28 Törensel İçki Kabı (Riton) Pişmiş Toprak, 90 cm., Boğazköy, M.Ö.16.yy.

(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara, s.89)

Seramik sanatı, diğer sanat dallarından farklı olarak, biçimlendirilmesinde kullanılan teknik ve teknolojik dilin etkisi altında gelişmektedir. Dolayısıyla, artistik seramik biçimlendirmede uygulanabilecek dokular da, seramik yapımında kullanılacak çamur çeşitlerine, yeğlenen biçimlendirme yöntemine, dekor, sır ve pişirim tekniklerine bağlı olarak çeşitlenmiştir. Bu bağlamda artistik seramik biçimlendirmede dokunun ele alınışını da insanın çamurla biçimlendirdiği ilk ana tanrıçalardan, günümüz seramik sanatçılarının eserlerine kadar kullanılan bazı çamur çeşitleri, biçimlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimler üzerine uygulanan bazı dekor, sır ve pişirim teknikleri başlıkları altında örneklerle ele alınmıştır.

Seramik bir yüzey üzerinde doku her zaman tek bir yöntemle veya teknik uygulamaya bağlı olarak oluşmadığından biçimlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimler üzerine uygulanan farklı teknikler bir başlık altında bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.1. Artistik Seramik Biçimlendirmede Kullanılan Bazı Çamur Çeşitleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Bugün artistik seramik yapımında kullanılan, farklı özellikleriyle farklı kullanımlara cevap verebilen birçok çamur çeşidi bulunmaktadır. Çamur çeşitlerinin her biri, sahip oldukları farklı özellikler sayesinde farklı dokuların elde edilmesini etkilerler. Bu farklı özellikler, renklerine, katkı maddelerine, plastikliğine, biçimlendirmede kullanılan yöntemlere göre değişiklik gösterir ve bu özelliklere bağlı olarak farklı isimlerle anılırlar. Bu bölümde artistik seramik yapımında kullanılan bazı çamur çeşitleri açısından doku ele alınacak, kırmızı çamur, şamotlu çamur, döküm çamuru, porselen çamuru ve mısır çamuru gibi çamur örneklerine yer verilecektir.

2.1.1. Kırmızı Çamur

Dünyanın birçok yerinde bulunabilen kırmızı renkli killer, kırmızı çamurun hammaddesini oluştururlar. Kırmızı çamur, rahat kullanımı, kolay biçim alması ve tane boyutunun inceliği nedeniyle geçmişte olduğu kadar, bugün de kullanım alanı geniş bir çamur türüdür.

Kırmızı çamurun; endüstriyel ürünleri olan tuğla ve kiremit, ilk olarak M.Ö.6.yy'da Mezopotamya'da ortaya çıkmış mimarlığın temel yapı malzemesidir (Sözen, Tanyeli, 1992, s.240). İnşaat sektöründe yalıtım malzemesi olarak kullanılan tuğla ve kiremitlerin “yapılara kazandırdıkları doğallık ve estetik görünüm, bu malzemenin yapı sektöründe özellikle tercih edilen malzemeler olmalarını sağlamaktadır” (Pancar, Kaya, 2001, s.93). Kiremitler diziliş biçimleri itibarıyla aynı birimin düzenli olarak tekrarlamasıyla oluşmuş;

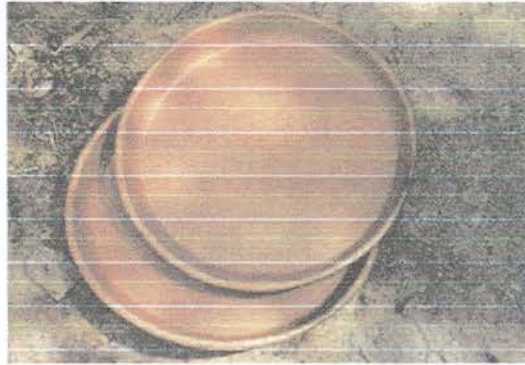
yapıların yağmur, kar veya güneş gibi doğal etkenlerden koruma işlevini karşılayan bir dokuya da sahiptirler (Resim.29).



Resim.29 Kırmızı Çamur Kullanılarak Biçimlendirilmiş Tuğlalar

(<http://members.lycos.co.uk./sometextures>)

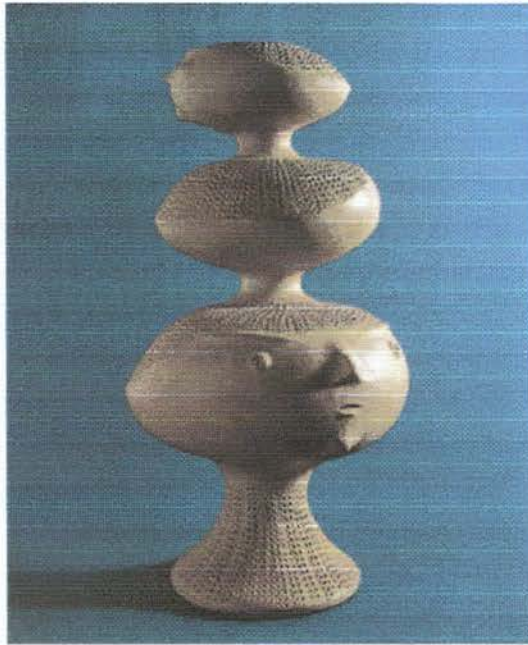
Kırmızı çamur, yapı malzemesi olarak üretiminin yanı sıra geleneksel anlamda yapılan üretimlerde de kullanılır. Kırmızı çamur çoğu zaman torna da biçimlendirilen “kullanıcının ve kültürün geleneksel, fonksiyonel ve/veya teknolojik ihtiyaçlarını temel” (Türedi Özen, 2001, s.13) olarak üretilen çanak, çömlek gibi günlük kullanıma yönelik olan bu eşyaların üretiminde yeğlenen bir çamur türüdür (Resim.30).



Resim.30 Kırmızı Çamur Kullanılarak Biçimlendirilmiş Tepsiler

(“Seramik Sanatı ve Sorunları”, II. Uluslararası Avanos Seramik Sempozyumu Katalogu, Cilt TŞOF Plaka Matbaacılık, Ankara, 2001, s.21)

Ayrıca bugün kırmızı çamur kullanarak “geleneksel çömlek şekillendirme yöntemlerini ve biçimlerini günümüze yansıtmış çağdaş yorumları yerli yabancı sanatçıların çalışmalarında bulmak mümkündür” (Türedi Özen, 2001, s.12). Bu anlamda günümüz seramik sanatçılarının “pek çoğu geçmişi en yüce ve verimli kaynak olarak akıllıca kullanıp, üretimlerine öz yaptılar. İşte Sadi Diren de Anadolu topraklarında ki tarihsel ve kültürel birikimi bugüne dek en iyi kullanan sanatçılardan biri oldu” (Şahinoğlu, 1995, s.4). Kırmızı çamuru, artistik anlamda kullanarak “yuvarlatılmış oylumlara karşıt oluşturan sert ve köşeli kabartmalar, düz ve pürüzsüz yüzeyleri canlı kılan noktasal ve çizgisel doku” (Giray, 1998, s.27) etkilerini kullanarak oluşturduğu seramik heykel çalışmalarıyla Sadi Diren Türk sanatının özgün yorumcularından biri olmuştur (Resim.31).



Resim.31 Sadi Diren'e Ait Kırmızı Çamur Kullanılarak Biçimlendirilmiş Seramik Heykel

(Sadi Diren Sergisi Katalogu, Aksanat Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi, Başkent Ofset, İstanbul,1995,s.5)

900° ile 1080°C'ler arasında pişirim yapılabilen kırmızı çamurun üst pişirim sıcaklığının bu kadar düşük olmasını belirleyen en önemli etken, bünyesinde bulunan %8-10 civarındaki demir oksittir. Kırmızı çamurla biçimlendirilmiş bir ürün 1080°C'den çok daha

yüksek bir sıcaklıkta fırınlanırsa, ürün sahip olduğu biçimini koruyamayarak yer yer erimeler yer yer de köpürmelerle sonuçlanacak yanlışlara neden olur. Normal koşullarda yanlış olarak değerlendirilen bu durum, kimi zaman seramik sanatçılarının bilinçli olarak eserlerinde kullanmayı yeğlediği bir etkiye sahiptir. Bu etki fırında ısının artmasıyla sanatçının denetimi dışında oluşur. Bu tür çalışmalarda şamotlu çamurun yüksek dereceye olan dayanıklılığından da yararlanarak genellikle iki çamurun birlikte kullanımı yeğlenir. Böylece şamotlu çamur kırmızı çamurun yüksek sıcaklıkta göstereceği köpürme, erime gibi etkilerin yaslanacağı bir yüzey görevini görür.

Aşağıda Ayşegül Türedi Özen'e ait olan eserde sanatçı, kırmızı çamurun 1200°C'de fırınlandığında, kendi denetiminin dışında göstereceği etkiyi, bilinçli olarak çalışmasında kullanmayı yeğlemiştir. Şamotlu çamur üzerine yerleştirdiği kırmızı çamurların son biçimini ısının vermesine izin vermiştir. Kırmızı çamur kullanılan bölümler yer yer kabarmalar yer yer de akmalarla oluşmuş yumuşak bir dokuya sahipken, şamotlu çamurların kullanıldığı bölümler katı ve sert dokusuyla, kırmızı çamurla zıtlık sağlamaktadır. Bu zıtlığı pişme sıcaklığının yüksek olmasıyla kırmızı çamurun koyu kahverengiye dönüşen rengiyle, şamotlu çamurun sarı pişme rengi desteklemektedir. Türedi Özen, kırmızı çamurun 1200°C'de fırınlanarak kazandığı gerçek doku etkisini bozmak istemezcesine sır kullanmamıştır (Resim.32).



Resim.32 Ayşegül Türedi Özen'e Ait Seramik Çalışmalar

(Fotoğraf:Necdet Gür, 2002)

2.1.2. Döküm Çamuru

Döküm çamuru, minimum su ihtiva eden, iyi bir akışkanlığı olan, özel oranlarda bünyesinde kimyasal maddeler içeren bir çamur türüdür. Döküm çamurlarının kullanım alanlarına göre farklı sıcaklıklara dayanabilen ve 1000°C'lik *döküm çamuru* veya 1200°C'lik *döküm çamuru* olarak adlandırılan çeşitleri bulunmaktadır.

Çoğunlukla döküm ile biçimlendirme yönteminde kullanılan döküm çamuru, seramik endüstrisinin hızlı ve kolay üretim mantığına cevap veren alçı kalıplara dökülerek biçimlendirilmektedir. Döküm çamuru, döküldüğü kalıbın biçimini aldığından doku oluşumu da kalıba işlenene veya kalıptan çıkan ürüne yapılan işleme bağlı olarak değiştirilebilmektedir.

Bugün pek çok seramik sanatçısı, artistik anlamda ürettikleri eserlerinde, döküm çamuruna biçimlendirmenin farklı aşamalarda müdahale ederek doku oluşumunu arttırmaktadırlar. Bu anlamda çok zengin doku olanaklarına fırsat veren döküm çamuruyla biçimlendirme yöntemiyle çalışan bazı seramik sanatçıların çalışma biçimleri ve seramik çalışmalarından örnekler aşağıda ele alınacaktır. Ayrıca döküm çamuru kullanılarak biçimlendirilmiş çalışmaların üzerinde doku oluşumu farklı dekor teknikleri, yüzeye uygulanan sırlar ve pişirmede kullanılacak farklı tekniklerle de artırılabilir. Bu konuyla ilgili örnekler, Döküm ile Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Döküm çamuru üzerinde dokusal etkilerin oluşmasında farklı bir yöntem olarak sirke, asit gibi malzemelerden yararlanılabilir. Bu amaçla özellikle 1000°C'lik Döküm çamuru kullanılarak biçimlendirilmiş ve kurutulmuş çalışmaların üzerinde bisküvi pişirimi yapılmadan önce, fırça yardımıyla sürülecek sirke veya asit gibi sıvılar sürüldükleri yüzeyin kat kat açılmasına ve gerçek doku etkilerin oluşmasına neden olurlar. Aşağıda İsmail Yardımcı'ya ait olan seramik tabağın dokusal etkileri de bu yöntem kullanılarak uygulanmıştır. Bu yöntem seramik sanatının sanatçıya sunduğu tekniğe bağlı

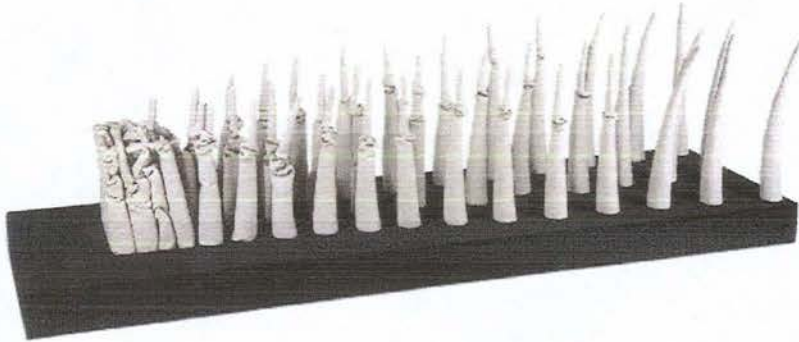
zenginliklerden biridir. Bu anlamda sanatçıların eserlerinin anlatımını zenginleştirmede kullandıkları farklı tekniklerden biri olarak sirke, asit gibi sıvıların kullanımıyla oluşan dokusal etki sanatçının sınırladığı alanda sirkenin, asittin verdiği biçimle oluşur (Resim.33).



Resim.33 İsmail Yardımcı 'Fay Hatları', R.50 cm., Dökümle Biçimlendirme

(61. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloğu, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş., Ankara, 2000,s.211)

Döküm çamuru üzerinde dokusal etkilerin oluşumuna etki eden farklı bir yöntemde döküm çamurunun deforme edilmesiyle gerçekleştirilir. Döküm ile biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilen çalışmalarda; kalıptan çıkartılan döküm üzerine, döküm henüz yaşken ıslak bir sünger yardımıyla deforme edilerek yumuşaklık duygusu uyandıran gerçek doku etkileri oluşturmak olasıdır. Aşağıda Hasan Şahbaz'a ait Diriliş isimli eserde Şahbaz, döküm çamurunun bu özelliğinden yararlanarak deforme ettiği birimlerin yüzeyinde ve eserin bütününde birbirine benzeyen birim elemanların düzenli tekrarlarıyla gerçek doku etkileri oluşturmuştur (Resim.34).



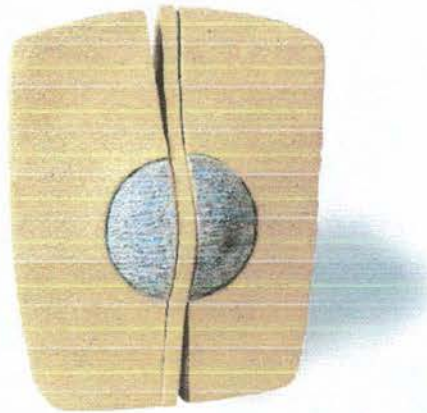
Resim.34 Hasan Şahbaz, "Diriliş", 65 x 210 x 65 cm., Dökümle Biçimlendirme

(62. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloğu, Dumat Ofset, Ankara, 2001, s.139)

2.1.3. Şamotlu Çamur

Şamot kelime anlamıyla, pişmiş seramik kırığı anlamına gelir. Şamotlu çamur ise içinde pişmiş seramik kırığı bulunan çamur türüne verilen addır. Şamotlu çamurun, 1200°C'ye kadar pişirilebilen yüksek sıcaklığa dayanıklı bir çamur olması, sıcaklık değişimlerinden fazla etkilenmemesini, su emme özelliğinin az olmasını sağlar. Bu nedenlerle şamotlu çamur dış mekana uygulanacak seramik panolardan, boyutlu çalışmalara kadar geniş bir kullanım alanında değerlendirilebilir.

Şamotlu çamurun, içerdiği seramik kırıkları; çamurun, kendine ait pürüzlü gerçek dokuya sahip bir çamur olmasına neden olmaktadır. Bu pürüzlüğün sağladığı gerçek doku pek çok seramik sanatçısının eserlerinde yararlandığı bir etkiye sahiptir. Bu etki şamotlu çamurla biçimlendirilmiş ürünün, kurummasına yakın veya kuru durumdayken yumuşak bir sistire (ince metalden yapılmış, çeşitli ağız tipleri olan seramik biçimlendirme aleti) yardımıyla yüzeydeki şamot parçalarının üzerinden geçerek daha da arttırılabilir. Aşağıda Cemalettin Sevim'e ait İdol II adlı seramik çalışma kütleden oyarak biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Çalışmanın iç boşluğunun algılandığı ve hareketi arttıran dik doğruyu çevreleyen yüzeyin dokusal etkisini arttırmak amacıyla, Sevim bisküvi pişiriminden önce bir sistire yardımıyla yüzeyin üzerinden geçerek, şamotlu çamurun içerdiği seramik kırıklarını dökerek gerçek doku etkisini arttırmıştır (Resim.35).



Resim.35 Cemalettin Sevim 'İdol II' 30 x 35 x 15 cm., Şamotlu Çamur, Elle Biçimlendirme
(61. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş., Ankara, 2000, s.207)

2.1.4. Porselen Çamuru

Gözenekliliği yok denecek kadar az olan genellikle beyaz renkli, çok ince ve ışığı geçirecek saydamlığa sahip olma özellikleriyle porselenlerin, her zaman seramik ürünleri arasında daha önemli ve değerli bir yere sahip olmaları, porselen çamurunun kullanım alanını genişletmiştir.

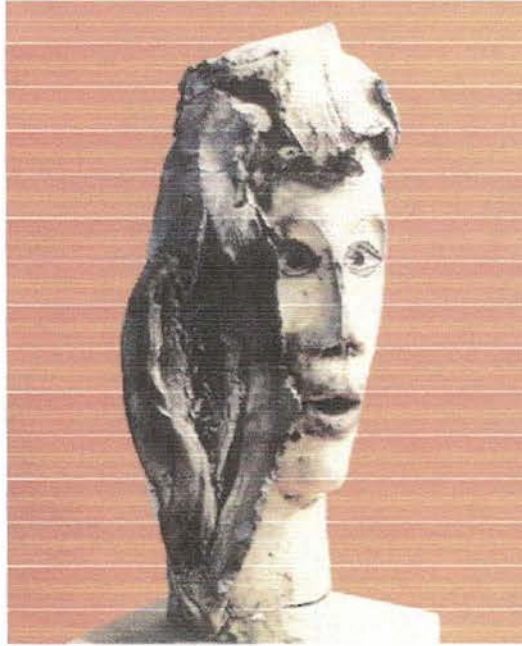
Bugün seramik sanayinde, mutfak eşyaları ve sağlık gereçlerinden elektrik yalıtım malzemelerine kadar geniş bir alanda kullanılan, porselen çamurunun kullanım alanının çeşitliliği “porselenin şekillendirilmesinde her türlü şekillendirme yönteminin” (Arcasoy, 1983, s.134) uygulanabileceği bir çamur çeşidi olmasından da ileri gelmektedir. Bu anlamda porselen çamurunun plastik veya akışkan olarak kullanılabilmesiyle birlikte yukarıda sıralanan kendine has özelliklerinin etkilerini, seramik sanatçıları eserlerinde özellikle vurgulayarak farklı dokusal etkiler elde etmektedirler.

Aşağıda Fumio Shimada'ya ait olan çalışma porselen çamurunun kendine ait özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Shimada, porselenin beyaz rengini daha da ön plana çıkartmasına neden olan sır altı dekor tekniğini kullanarak uyguladığı çiçek desenleriyle, seramik bir yüzey üzerinde, uygulamaya bağlı olarak oluşabilecek görsel doku etkilerini de çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır (Resim.36).



Resim.36 Fumio Shimada'ya Ait Porselen Kapaklı Kap 13,2 x 23,8 x 30cm., Sır Altı Dekorlama Tekniği
(Fumio Shimada Porselen Sergisi Kataloğu, 1999)

Porselen çamurunu plastik olarak kullanarak eserlerinde farklı gerçek doku etkileri yaratan Erdinç Bakla, porselen çamurundan yaptığı büstlerinde yakaladığı doku etkilerinin sürükleyici etkisinin oluşumunu şöyle dile getiriyor; “bazen defalarca aynı portreyi yapmaktan usanmıyorum. Daima bir arayış içindeyim. Seramik çamurunun verdiği doku imkanlarının önüne kendimi katarak arayışlar içerisinde sürüklenip gidiyorum” (Özsezgin, 2000 s.84) (Resim.37).



Resim.37 Erdinç Bakla'ya Ait Porselen Büst, 14 x 11 x 23 cm., 1978, Porselen Çamuru, El ile Biçimlendirme
(Özsezgin, Kaya, **Erdinç Bakla**, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul, 2000, s.84)

2.1.5. Mısır Çamuru

Mısır Çamuru, kuvars tabanlı, soda-silikat karışımı, parlak renklere sahip bir seramiktir. Bu seramiğin yapımında Eski Mısırlılar kuru alkalik göl artıklarından elde edilen ham soda ile toz haline getirilmiş çakmak taşı ve Nil Kili kullanmışlardır. Düşük sıcaklıklarda pişirilen bu ürünlerin rengi genellikle, mavi veya yeşildir. (Türedi Özen, Alpman, 1998, s.84) Mısır çamurunun kendine has renginin sahip olduğu görsel doku

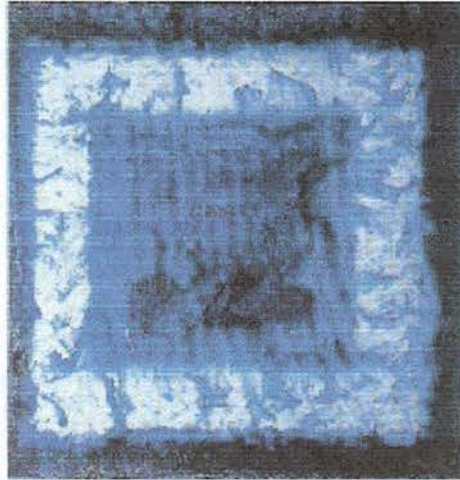
etkisini kullanarak Eski Mısırlılar, boncuklar, muskalar, mimari süslemeler, kaplar ve heykelcikler yapmışlardır (Resim.38).



Resim.38 Mısır Çamurundan yapılmış Hipopotam, M.Ö.2000-1788, 11 cm., Metropolitan Sanat Müzesi, New York

(Nelson, Glenn C., **Ceramics: A Potter's Handbook**, 5.Baskı, Hoffmann Press, Inc., St Louis, 1984, s.40)

Günümüzde artistik anlamda Mısır çamurunun parlak dokusunu kullanılarak çalışan sanatçılar vardır. “Sanatın bir ifade aracı olmasının yanı sıra seramiğin teknik dünyası da uçsuz bucaksız bir olgudur...” (Güner, 1999, s.28) diyen Güngör Güner, Suyu Sergiliyorum adlı sergisinde küllü sırlı, kağıt seramiklerle ‘Toprak Su İlişkisi ve Saydamlık’ adını verdiği yerleştirmelerinde, Mısır çamurunun sahip olduğu görsel dokusal etkilere benzer nitelikte etkiler elde etmiştir (Resim.39).



Resim.39 Güngör Güner'e Ait Seramik Çalışma

(Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi, Sayı:7, Egemen Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 1999, s.28)

Mısır çamuru üzerine çalışmaları bulunan ve Mısır çamurundan yapılmış eserleri olan Gökden Alpman, Mısır çamuru kullandığı eserlerinin biçimlendirme ve pişirim aşamalarında oldukça sıkıntılı anlar yaşamıştır. Mısır çamurunu alçı kalıpta ve el ile lendirdiği aşağıda örneği olan çalışması 950°C’de pişirilmiş, çok renkli Mısır çamurundan 42 cm boyunda yapılmış bir vazo örneğidir (Resim.40). Mısır çamuru kendine has rengine bağlı olarak kazandığı görsel dokusuyla geniş anlatım olanakları veren özel bir çamur türüdür.



Resim.40 Gökden Alpman’a Ait Seramik Çalışma

(AD Aylık Dekorasyon ve Sanat Dergisi, Sayı:59, Hürriyet Gazetecilik ve Matbacılık A.Ş., İstanbul, 1998, s.81)

2.2. Artistik Seramik Biçimlendirme Yöntemlerinde Doku ve Bu Yöntemlerle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Seramik yüzey ve biçimlerin üzerinde dokusal etkilerin oluşumunda kullanılan çamur çeşidinin yanı sıra, biçimlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimlerin üzerine uygulanan dekor, sır ve pişirim teknikleri de etkili rol

oyunmaktadır. Seramikte dokusal etkilerin oluşumu çoğu zaman tek bir nedene bağlı olarak gelişmemektedir. Bu nedenle seramik yapımında dokusal etkilerin oluşumunu etkilemesi bakımından, biçimlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimlerin üzerine uygulanan bazı dekor, sır ve pişirim teknikleri, konuya bağlı örnekler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.2.1. Kütleden Oyarak Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Kütleden oyarak biçimlendirme yöntemi günümüzde çoğunlukla seramik-heykel yapımında, yeğlenen bir biçimlendirme yöntemidir. Çamurdan yığılarak kabaca oluşturulan kütle, istenilen biçime bağlı olarak oyulur. Kütle çamur dış yüzey suyunu atıncaya dek için bir süre açıkta bırakılır. Daha sonra bu kütle çamur, bir misinayla yardımıyla biçimine uygun olarak kesilir. Bir dip alma aleti yardımıyla, biçimin içindeki çamur et kalınlığı her yerde eşit olacak biçimde boşaltılır. Et kalınlığı her yerde eşitlenen biçim, kesildiği yerlerden balçıkla (sulandırılmış çamur) birleştirilir. Birleştirme işleminden sonra son rötuşlar yapılır ve kurumaya bırakılır. Kütleden oyarak biçimlendirme yönteminde dokudan söz ederken ilk örnekler olarak ana tanrıçaları ele almak yerinde olacaktır.

En erken dönemde yapılmış, çamur, tür ve renklerine göre farklılıklar gösteren seramik ana tanrıça figürlerine Anadolu'nun birçok yerleşim yerinde rastlanmıştır. Anatanrıçalar "çeşitli şekillerde yatmış, çömelmiş, uzanmış durumlarda ve özellikle doğum yapma sırasında tasvir edilmiştir. Tanrıça anaların doğum yapma haliyle çok sık tasvir edilmiş olması, ona özellikle insanlığın devamlılığını sağlayan bereket ve çoğalma sembolü olarak tapınıldığını anlatmaktadır" (Akurgal, 1998, s.5).

Neolitik Çağ'da yapılmış ve çoğu Çatalhöyük kazılarındaki kutsal alanlarda bulunan bu anatanrıça heykelciklerinin, kütle halindeki çamurun istenilen biçime göre fazla olan

kısımlarından arındırılmasıyla, kütleden oyarak biçimlendirilmiş ilk seramik örnekler oldukları varsayılmaktadır (Resim.41).



Resim.41 Ana Tanrıça Heykelciği, Çatalhöyük, Neolitik Çağ, M.Ö.6000 yılı ilk yarısı, 4,1 x 5,5 cm.,
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara, s,21)

Bu seramik ana tanrıça heykelciklerinin yüzeylerinde çoğunlukla *Doğal Dokularla İz Çıkartma Tekniği* kullanılarak anlatım arttırılmak istendiği gözlenmektedir. Doğanın sahip olduğu sınırsız doğal dokuların her biri, kendisine ait özel bir yapıya sahiptir. Bu yapının yüzey özellikleri, çamur üzerine bastırıldığında yüzey üzerinde doğal dokunun negatif ya da pozitif gerçek doku etkisi kalır. Bu etki, dokuların sahip oldukları güzelliklerin çamurun yüzeyine aktarımıyla bambaşka dokulara dönüşmesine, böylece biçimlendirilmiş çamurun üzerinde yeni anlatım olanaklarının çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Aşağıda ayakta dururken üzerinde leopar derisinden yapılmış bir elbise giymiş olarak betimlenen ana tanrıça heykelciğinin, leopar derisini taklit edilerek yapılmış elbisesinin gerçekte sahip olduğu görsel doku, çamur yüzey üzerinde doğal dokularla iz çıkartma yöntemi kullanılarak aktarılmıştır. İnsanın gerçek doğada görsel olanı seramikte kendi yaptığı yüzey üzerine geçirirken; gerçek doku etkisine sahip bir yüzeymiş gibi taklit etmesi, seramikte dokunun sunduğu olanakları kullanarak anlatımı arttırma çabasının bir örneğidir.

Bu anlamda M.Ö. 6000’li yıllara ait bu ana tanrıça örneğinin leopar derisinden betimlenmiş kıyafetinin gerçek doku etkisi hayranlık vericidir (Resim.42).



Resim.42 Ana Tanrıça Heykelciği, Çatalhöyük, Neolitik Çağ, M.Ö.6000 yılı ilk yarısı, 5,6 x 4,7 cm.,
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Kanişkan, Ece, Anadolu’da Tarih Öncesi Çağlardan Helenistik Dönem’e Kadar Bulunan Ana Tanrıçalar ve Günümüzdeki Seramik Yorumları, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1998, s.52)

Günümüze gelene dek ve günümüzde de kütlelen oarak biçimlendirme yöntemiyle doku çalışmaları, birçok örneğiyle karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda Baha Örken’e ait olan seramik çaydanlıkta kütlelen oarak biçimlendirme yöntemi kullanılmıştır. Örken çaydanlığının görsel doku etkisini bisküvi pişiminden sonra raku sırlarıyla sırlayıp 1000°C’de raku pişirimi yaparak elde etmiştir (Resim.43). *Raku Pişiriminde* kullanılan sırlar, “kısa sürede ve her yönüyle eşit olarak ergiyebilen bileşimdeki sırlardır” (Uzuner, 1994, s.49). Raku pişirimi yapılacak çalışmaların üzerine kalın olarak raku sıırı sürülüp, önceden ısıtılan fırına bir maşa yardımıyla dikkatlice yerleştirilirler. Gözetleme deliğinden izlenen sır, parlamaya ve yayılmaya başladığında fırından çıkartılır ve oksijensiz bir ortamda soğutulur.



Resim.43 Baha Örken’e Ait Seramik Çaydanlık, 23 x 53cm., Raku

(İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, **Grup Seramik Sergisi Katalogu**, İstanbul, 2000)

Raku pişirimi, özellikle redüksiyon uygulaması sırasında oluşan sonuçlarıyla, görsel doku oluşumunda güçlü etkilere sahip bir yöntemdir. Bu sonuçlar çoğunlukla sanatçının denetim ve istemi dışında gerçekleşir; lüsterli seramikler yapan Gail McCarthy, çeşitli ateşleme ve dumanlama teknikleri kullanarak renklenip, ışığın dans edebildiği yüzeylere dönüşen çömlek ve karoları için “son sözü ben söylemiyorum. Son sözü fırın söylüyor ” (Weekly, 1998, s.3) derken seramik sanatının yaratıcı kişinin bilgi, beceri ve emeğinin yanı sıra seramiğin kendine özgü teknik diline bağımlı olarak gelişen, yönlenen ve çeşitlenen bir anlatım zenginliğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda seramik yüzeyler üzerinde farklı görsel etkilere sahip dokuların oluşumunda sanatçının denetiminin dışında elde edilebilecek etkiler kuşkusuz seramik sanatını diğer sanat dallarından ayıran önemli bir özelliği olarak da kabul edilebilir.

2.2.2. Çimdikleme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Sır Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Çamur biçimlendirme yöntemlerinden çimdikleme yöntemi, en basit ve en eski yöntemlerden biridir. Bu yöntemin uygulanmasında avuca sığabilecek büyüklükte top haline getirilen çamur avucun içine yerleştirilir. Elin baş parmağıyla topak çamurun tam ortasından aşağıya doğru bastırılır. Diğer parmaklar yardımıyla topak çamurun yayılması önlenir. Baş parmak, avucun içinde bir taban oluşturacak duyumun yakalandığı noktaya kadar bastırılır. Daha sonra yavaş yavaş avuç içinde tutulan çamur topağı parmaklar yardımıyla da döndürülerek baş parmak yardımıyla sıkıştırılır. Aynı zamanda et kalınlığının her yerde eşit olması sağlanır (Türedi Özen, 2002, s.111) İstenilen büyüklüğe ve inceliğe gelen kap ayak eklendikten sonra kurutulmaya bırakılır.

Çimdikleme yöntemi kullanılarak biçimlendirilmiş bir kabın yüzeyinde doku oluşumunu etkileyecek birçok dekorlama, sır veya pişirim tekniğinden yararlanılabilir. Ancak çimdikleme yönteminin uygulanması sırasında kap elle iz çıkartma tekniğine bağlı olarak, parmak izleriyle süslenecektir. Bu bağlamda *Elle İz Çıkartma Tekniği*, özellikle ellerin ve

parmakların yoğun olarak kullanıldığı çimdikleme veya torna yöntemiyle biçimlendirme sırasında kendi doğallığında oluşan bir etkiye sahiptir. Bu etki, biçimlendirmeyi yapan kişinin isteğine bağlı olarak arttırılabileceği gibi özellikle yok edilebilirde. Bunun yanı sıra düz yüzeyler üzerinde el, parmak veya tırnakların bastırılarak biçiminin çamurun üzerine çıkmasıyla elde edilen etkiler, yüzeyde farklı dokuların oluşmasına yardımcı olmaktadır.

Geleneksel Japon kültüründe çok önemli bir yeri olan çay kaselerinin biçimlendirilmesinde çimdikleme yöntemi en az tornayla biçimlendirme yöntemi kadar yeğlenen bir yöntemdir. Aşağıda XI.Kyusetsu Mıwa'ya ait çay kasesi çimdikleme yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Mıxia, çimdikleme yöntemiyle biçimlendirme sırasında ellerinin çamur üzerinde bıraktığı gerçek doku etkisini bozmamış, bu etkinin gözlenebileceği toplanmalı sırla kasesini sırlamıştır.(Resim.44) *Toplanmalı Sırlar*, diğer sırlardan farklı olarak sürüldükleri yüzeylerin üzerinde görsel etkilerin yanında gerçek doku etkisini “pişirim sırasında damarlar ve adacıklar şeklinde çekilerek, yüzeyde alttaki sır veya çamur görülecek biçimde” (Arcasoy, 1983, s.231) ortaya çıkaran sırlardır.



Resim.44 XI.Kyusetsu Mıwa'ya Ait Çay Kasesi, Hagi Seramiği, 11,6cm., R:14,6cm., 1989
 (Geleneksel Stilde Çağdaş Japon Seramikleri Sergisi Katalogu, Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.,
 Ankara, 1998, s.54)

Sucukla biçimlendirme yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar, Miken küpleri örneğinde olduğu gibi, biçimlendirme sırasında şeritlerin dizilişine bağlı olarak oluşan gerçek doku etkisi yok edilip, hazır şeritlere biçim verilerek applike edilerek oluşturulabilir. Bunun yanı sıra sucukla biçimlendirme yönteminde, gerçek doku etkileri, farklı dekorlama tekniklerine gereksinim duymadan, biçimlendirme sırasında şeritlerin diziliş biçimine bağlı olarak da oluşturulabilir.

Aşağıda Ann Mortimer'a ait 'Bahar Çayı' isimli seramik fincan ve altlığın biçimlendirilmesinde sucukla biçimlendirme yöntemi kullanılmış, gerçek doku etkisi şeritlerin diziliş biçimine bağlı oluşmuş ve bilinçli olarak bırakılmıştır. (Resim.46)



Resim.46 Ann Mortimer 'Bahar Çayı', 14,5 x 6cm., 1992

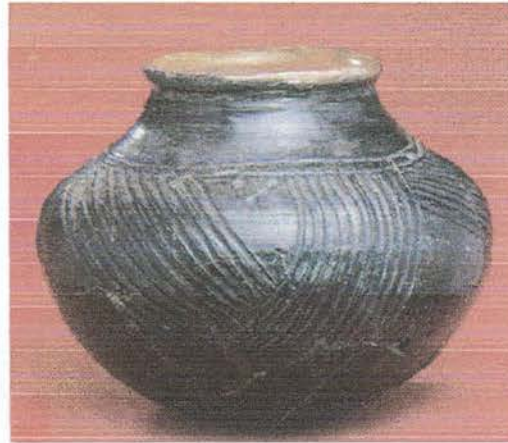
(İstanbul 92' Dünya Seramikçilerinin Diliyle, Mas Matbaacılık, İstanbul, 1992, s.8)

2.2.4. Tornayla Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Seramiğin biçimlendirilmesinde bir devrim olarak nitelendirilebilen "Orta Tunç Çağı'nın en büyük teknolojik aşaması, çömlekçi çarkının icat edilmiş olmasıdır. Bu, dünyada sanayileşmenin ve endüstrileşme atılımının ilk adımıdır" (Akurgal, 1998, s.12). Tornanın bulunması, seramik kapların; düzgün, hızlı, kolay ve çok çeşitli biçimlerde üretilmelerine yardımcı olmuştur.

Çömlekçi tornası üzerinde biçimlendirilecek çamurun, tane boyutu ince, plastikliği yüksek olmalıdır. Çömlekçi çarkının üzerinde çalışmaya başlamadan önce, çamurun yoğrulularak havası alınır. Hazırlanan çamur, tornanın diskine hızla atılarak yapıştırılır ve dönen diskin üzerinde iki elle kavranan çamur merkeze getirilir. Tornada çamur merkeze gelmeden çalışmaya başlanırsa çamur yalpa yapacağından düzgün biçimler çekilemez. Tornada biçimlendirilmiş çalışmalar, ona biçim veren ellerin yönlendirmesiyle, ilk torna örneklerden günümüze gelene dek birçok çeşitleriyle karşımıza çıkar.

Aşağıda, Orta Tunç Çağına ait çömlek, tornayla biçimlendirilmiş ilk seramik örneklerindendir (Resim.47). Çömleğin yüzeyindeki gerçek doku etkileri kazıma tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. *Kazıma Tekniği* çamurların farklı biçimlendirme yöntemleriyle, biçimlendirildikten sonra keskin uçlu metal bir aletin yardımıyla deri sertliğindeyken istenilen desene bağlı olarak, serbest elle veya bir şablon yardımıyla kazınmasıyla uygulanır. Kazıma Tekniği, yaş çamura uygulandığında şeklin bozulmasına veya zedelenmelere, çok kurumuş çamura uygulandığında ise kazımanın yapıldığı yerlerde atmalara, kopmalara ve hatta kırılmalara neden olacağından uygulamanın deri sertliğindeki ürün üzerine uygulanması çok önemlidir.



Resim.47 Orta Tunç Çağına Ait Çömlek, Pişmiş Toprak, 23 cm., Alacahöyük, M.Ö.3000'nin İlk Yarısı
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara, s,61)

Tornada biçimlendirilmiş bir çalışmanın üzerine farklı sırlar kullanılarak görsel doku etkileri oluşturulabilir. “10 ve 14.yüzyıllar arasında Uzakdoğu’da çok uygulanan” (Arcasoy, 1983, s.238) *Seladon Sırları*, görsel doku etkisini sahip olduğu yeşil rengiyle kazanır. “Gerçekte seladon sırlarının renkleri gri-yeşilden sarı- yeşile kadar değişir. Renk üzerine rol oynayan etkenler, başta redüksiyon olmak üzere, sırrın bileşiminde yer alan demir, krom, kalay, titan,ve nikel bileşikleridir” (Arcasoy, 1983, s.238). Aşağıda ejderha sarılı seladon sırlı kavanoz, M.S. 1127-1279 dönemlerine Çin’de üretilmiştir (Resim.48). Kavanozun, görsel doku etkisi seladon sırlarıyla elde edilirken, gerçek doku etkisi de aplikasyon yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur.



Resim.48 Ejderha Sarılı Seladon Sırlı Kavanoz M.S.1127-1279 Dönemlerine Ait
(Shanghai Museum Ancient Chinese Ceramics Gallery Catalogue, Shangai)

Torna, bulunuşundan bugüne kadar kullanımına olan ilgiyi hiç kaybetmemiş bir biçimlendirme aracıdır. Bu anlamda tornada biçimlendirilmiş çalışmaların üzerine uygulanan dekor teknikleri de çeşitlilik göstermektedir. Tarihsel gelişim süreci içerisinde çok önemli bir yeri olan Osmanlı Dönemi İznik Seramikleri de tornayla biçimlendirilmiş örneklere sahiptir.

Aşağıda Osmanlı Dönemi İznik Seramiklerinden olan kandil, görsel doku etkisini “şeffaf sır altına beyaz zemin üzerine mavi tonları, turkuvaz, lacivertle işlenmiş” (Öney, 1977, s.65) sır altı dekor tekniğiyle kazanmıştır (Resim.49). *Sır Altı Dekorlama Tekniğinde* kullanılan boyalar “birlikte kullanıldıkları saydam sır tabakasının altında değişik renk tonları ve derinlik etkisi verirler” (Uzuner, 1994, s.36) Fırçayla uygulamaya uygun olarak çok ince öğütülmüş olan sır altı dekor boya ları, üzerine atılan sırrın altında, akma, kabarma, erime, yapmadan sürüldüğü biçimini koruma özelliğine sahiptir. Uygulamada, sürüleceği yüzeyin temiz olması, boyanın medyum (sır üstü boyanın sulandırılması için kullanılan eriyik) (Sözen,Tanyeli, 1992, s.157) eklenmesiyle yüzeye tutunmasının artması ve boyanın ince, saydam ve her yerde eşit de sürülmesi yanlışların oluşumunu engellemektedir. Görsel doku oluşumunda eşsiz etkilerin yaratılabileceği bu yöntem yüzyıllardır uygulanmaktadır.



Resim.49 Beyaz Zemin Üzerine Mavi Beyaz Sır Altı Dekorlu Kandil, Çinili Köşk, İstanbul
 (Osmanlı'da Çini Seramik Öyküsü, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., İstanbul, s.22)

Torna yöntemini kullanarak eserlerine biçim veren sanatçılar, farklı yöntemleri kullanarak hem özgün bir anlatım diline hem de farklı dokusal etkileri bedenlerinde taşıyan eserlerin oluşmasına neden olmuşlardır.

Tornayla biçimlendirilmiş bir çalışmanın üzerine aplikasyon tekniği kullanılarak gerçek doku etkisi elde edilebilir. Aşağıda Kenneth Bright'a ait tornayla biçimlendirilmiş kavanozun yüzeyindeki gerçek doku etkisi aplikasyon tekniği kullanılarak elde edilmiştir. (Resim.50) *Aplikasyon Tekniği*, biçimlendirilmiş çamurun üzerine, “aynı kıvamda çamur eklemek suretiyle gerçekleştirilen bir dekorlama türüdür” (Türedi Özen, 2002, s.136). Aplike edilecek çamur hazırlanıp, aplikenin uygulanacağı yere çentikler açılır ve çentiklere balçık (sulandırılmış çamur) sürüldükten sonra aplike edilmek istenen çamur yapıştırılır.



Resim.50 Kenneth Bright'a Ait Aplikasyon Tekniği Kullanılmış Kapaklı Kavanoz

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.16)

Tornayla biçimlendirme yöntemi kullanılarak elde edilen ve biçimlendirme sırasında, mermer gibi damarlı bir görsel doku oluşumuna sebebiyet veren *Mermer Tekniği*, iki farklı renkteki çamurun yoğrulduktan sonra tornada çekilmesiyle elde edilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken yoğrulma işleminin çamurların renkleri birbirine karışmadan bırakılmasıdır. Hazırlanan çamur, tornada uygulanmak istenen kaba bağlı olarak çekilir. Torna çekimi sırasında mermerin görsel etkisi görünmez. Deri sertliğine gelen kap tornanın üzerinde yavaşça döndürülerek bir sistire yardımıyla ince bir kat üzerinden kazınarak mermer dokusu çıkartılır. Aşağıda Peter Cosentino'nun, kırmızı ve porselen çamurunu

karıştırıp tornada mermer yöntemi kullanarak biçimlendirdiği vazosu insanın doğayı taklit ederek yaptığı görsel dokuların seramik üzerinde uygulanmasına bir örnektir (Resim.51).



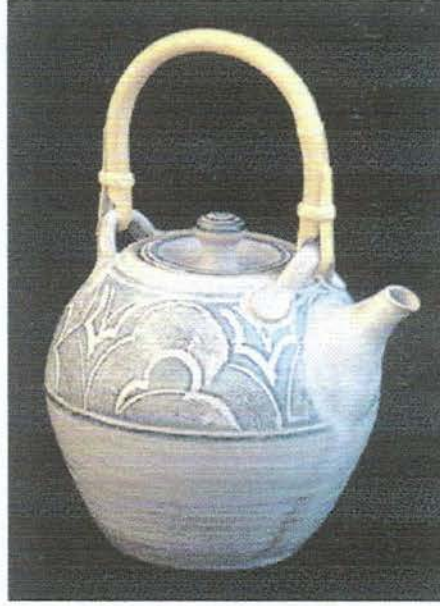
Resim.51 Peter Cosentino'ya Ait Mermer Tekniği Kullanılmış Vazo

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.12)

Astar dekorlama tekniklerinden Sgraffito bir çeşit kazıma tekniğidir. Sgraffito deri sertliğine gelmiş ürünün üzerine zeminden farklı renk bir astarın sürüldükten sonra istenilen desene bağlı olarak kazınmasıyla elde edilir. Kazıma işlemi tamamlandıktan sonra bisküvi pişirimi yapılan ürün sırlandıktan sonra tekrar pişirilir. Sırrın astarlı ve astarın kazındığı alanlarda farklı etkiler oluşturmasıyla görsel doku etkisi oluşur.

Aşağıda Jenny Clarke ait tornayla biçimlendirilmiş stoneware çaydanlık sgraffito tekniğinin basit fakat etkin bir örneğini sergilemektedir. Sanatçı eserinde sgraffito tekniğini uyguladığı alanda bant biçiminde astar kullanmış, diğer kısımda çamurun kendi zemin

rengini bırakmıştır. Bisküvi pişiriminden sonra mat beyaz sır kullanarak görsel doku etkisi elde etmiştir (Resim.52).



Resim.52 Jenny Clarke'a Ait Sgraffito Çaydanlık

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.71)

Torna yöntemiyle biçimlendirme sırasında daha önce çimdikleme yöntemiyle doku başlığı altında ele alınan *Elle İz Çıkartma Tekniği* kullanılarak da dokusal etkiler oluşturulabilir. Aşağıda Ekrem Kula'ya ait seramik çalışmaların, gerçek doku etkisi, çalışma üzerinde biçimlendirme sırasında tırnak izlerinin bırakılmasıyla oluşturulmuştur. Görsel doku etkisi ise çamur bünyeye karıştırılan bazalt malzemesinin bir sonucu olarak gelişmiştir. Ekrem Kula, bazalt malzemesini çamur bünyesine farklı tane iriliklerinde karıştırdıktan sonra, biçimlendirdiği çalışmalarını, 1220°C'de 20-30 dakika temperlendirerek bazaltın yüzeyde oluşan görsel doku etkilerini eserlerinde kullanmaktadır. Ekrem Kula, bazalt kullanarak farklı dokusal etkiler elde ettiği eserlerini şöyle anlatıyor, "torna formların, birbirine biçim olarak yakınlığı, görsel algının ve ilginin artmasını sağlamak için tasarlanmış olup, form yüzeyindeki doku ve renklerin; sanatçının içinden

geldiği gibi, kaygı ve endişeleri ile bütünleşmiş, özgün anlatım biçimi olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır” (Kula, 2001, s.173) (Resim.53).



Resim.53 Ekrem Kula'ya Ait Seramik Çalışmalar

(Fotoğraf: Foto Özlem)

Beril Anılanmert'in tornayla biçimlendirilmiş tabakları, yırtarak, keserek, parçalayıp tekrar yeni biçimlere dönüştürdüğü eserlerini ve dokusal etkilerini Anna Turay şöyle aktarıyor; “bir kumaş dokusunun lezzeti var o dönem tezgahdaki yeni çalışmalarda. Seramik hamurunu katlayarak oluşturduğu formlar bu lezzetten de yararlanıyor büyük ölçüde. Kıvırdığı, yırttığı ya da açtığı formlar kadar o dokunun da başlı başına bir işlevi var” (Turay, 1994, s.44). Dokunun işlevi; çalışmalarının bütününde, yırtılmış parçaların kenarlarındaki hareketlenme ve fırının ateşinin bıraktığı izlerin yansıması olarak hem gerçek hem de görsel olarak çıkıyor karşımıza (Resim.54).



Resim.54 Beril Anılanmert'e Ait Seramik Çalışma

(Turay, Anna, **Daha Çok Ateş**, Çanakkale Seramik Sanat Yayınları, Promat A.Ş.,1994,s.12)

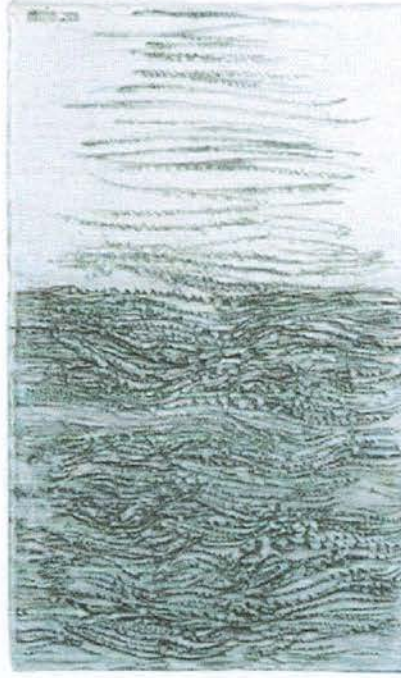
2.2.5. Plakayla Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Plakayla biçimlendirme yöntemi, plastik özelliğe sahip çamurlarla birçok çalışmanın biçimlendirilmesinde rahatlıkla uygulanabilen bir yöntemidir. Plastik özelliğe sahip çamur yoğrulur, zemini düz olan bir masaya, büyükçe bir bez serildikten sonra, et kalınlığının her yerde eşit olmasını sağlamak için iki eşit kalınlıktaki çitanın arasına konulur ve bezin kalan kısmı çamurun üzerine gelecek de örtülür. Bez çamurun merdaneye ve açıldığı alana yapışmasını engeller ayrıca açıldığı yerden rahat kaldırılmasına da yardımcı olur. Merdaneyle çitaların hizasında her tarafta eşit hale gelinceye kadar açılan çamur plakalar kullanıma hazır hale gelir. Ayrıca bugün gelişen teknolojinin sunduğu olanaklardan biri olarak plaka açma makineleri de kullanılmaktadır.

Plaka yöntemi kullanılarak biçimlendirilen çalışmalarda gerçek doku etkileri çalışma sırasında çamur yaşken farklı teknikler kullanılarak uygulanabilir. Devrim Erbil, Eczacıbaşı Sanat Atölyesinin seramik sanatına farklı bakış açıları kazandırabilmek amacıyla, çoğu ressam olan sanatçıların seramik çalışmalarından oluşan eserleriyle katıldıkları ‘Tuvalden Resme’ adlı sergide resimlerinde kullandığı görsel doku etkilerini plaka yöntemiyle biçimlendirdiği seramiklerin üzerine taşımıştır. Sergi katalogunda eserlerini ve duygularını anlattığı yazısında, seramiğin resim sanatından farklı dokusal etki çoğulluğunu ve çalışmalarına etkilerini şöyle aktarmıştır; “resimlerimde arayıp bulamadığım dokular seramikte somut olarak önünüzde canlanıyordu. Yanılsama ile ulaştığımız gerçek yerine, dokunarak hissettiğimiz dokuları gerçekleştiriyordunuz” (Tuvalden Toprağa, 2000).

Devrim Erbil’in yanılsamalarla ulaştığımız gerçek diye adlandırdığı resimlerinin görsel doku etkisi, seramik sanatının olanakları içerisinde dokunarak duyumsadığı gerçek dokulara dönüştürmesi aynı katalogda Süleyman Saim Tekcan’a ait görüşlerle bütünlenebilir; “Seramik, insanın sadece görsel duyularına değil, dokunma duyusuna da hitap eden bir sanat olduğu için anlamlı. Çamurla iç içe yaşadığınızda, bu duyguyu çok

daha iyi kavrayabiliyorsunuz. Bu yüzden seramiğin, tüm duyuları harekete geçiren bir sanat olduğunu düşünüyorum” (Tuvalden Toprağa, 2000) (Resim.55).



Resim.55 Devrim Erbil'e Ait Seramik Plaka, 57 x 95 cm.

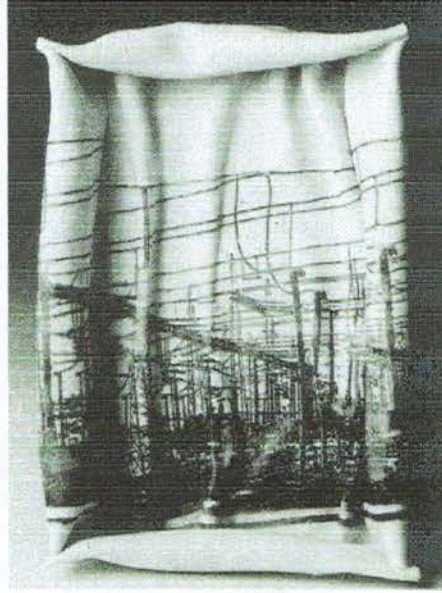
(Tuvalden Toprağa, Vitra Seramik Sanat Atölyesi Tuvalden Toprağa Bodrum Kalesi Sergisi Katalogu, 2000)

Dokusal etkilerin oluşumunda uygulanacak dekorlama tekniklerinin ve/veya fırın atmosferinin de önemli rol oynadığı plaka yöntemi çoğu zaman bu etkilerin üzerinde olduğu bir zemin işlevi görür. Bu anlamda plaka yöntemiyle biçimlendirdikten sonra oluşturulacak görsel doku etkileri farklı dekorlama teknikleri kullanarak elde edilebilir.

Seramikte kullanılan *Serigrafi Tekniği* genel serigrafi tekniğine paralel olarak, seramik bir yüzeyin üzerinde uygulanmak istendiğinde aktarılmak istenen bir tasarımın pozitif görüntüsü; fotografik filmlerin yanı sıra asetat üzerine boyanmış bir leke, asetata veya aydıngere aktarılmış bir desen, şeffaf bir malzemeye çıkarılacak laser veya fotokopi baskısı hazırlandıktan sonra ipek ekrana sürülen ışığa duyarlı emülsiyonlara uygulanan UV ışık kaynaklı pozlandırma sayesinde kasmağa aktarılır. (Karavit, 2001, s.38) Serigrafi tekniği

seramik yüzey üzerine sır altı, sır içi veya sır üstü olarak dolaylı veya dolaysız yollarla aktarılabilir.

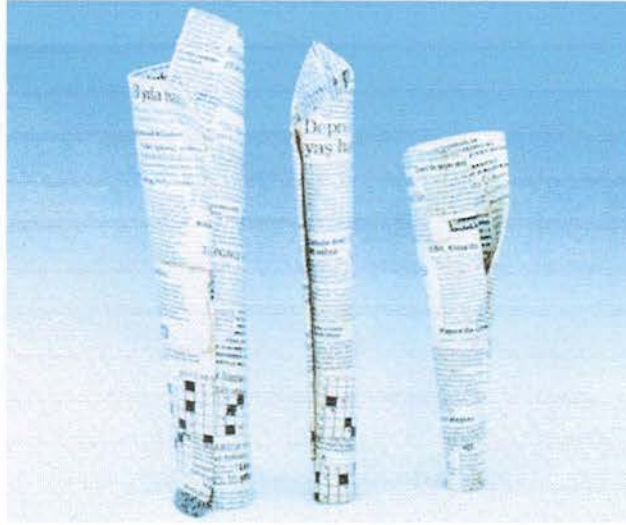
Aşağıda seramik yüzey üzerine doğrudan baskı yöntemi kullanılarak görsel doku etkileri oluşturulmuş eser Maria Geszler'e aittir. Geszler "bazen basılmış, çamur tabakaları üzerine bazen de heykelsi parçalar üzerine baskı yaparak, basılan görüntünün biçiminin bozulması için seramik formun biçimlendirilebilir yeteneğini" (Karavit, 2001, s.39) kullanarak gerçek doku etkileri oluşturmuştur (Resim.56).



Resim.56 Maria Geszler 'Endüstriyel Manzaranın Şiiri' Porselen Üzerine İpek Baskı, 68 x 39 x 6 cm., 1991
(Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi, Sayı:16, Sümer Matbaası, İstanbul, 2001, s.40)

Plaka yöntemin döküm çamuruyla olan uygulamasında, geniş düz bir alçı plaka üzerine eşit kalınlıkta dökülen döküm çamuru, alçı plakanın üzerinde suyu çekilinceye kadar bekletilir ve istenilen biçime bağlı olarak biçim verilip kurutulmaya bırakılır. Uygulaması oldukça yorucu ve dikkat gerektiren bu yöntem, fazla yeğlenmemekle beraber eserlerinde bu yöntemi uygulamış sanatçılardan S. Sibel Sevim 'Haberler' adlı eserinde döküm çamurundan oluşturduğu ince plakaları gazete kağıtlarına gönderme yaptığı vazolara dönüştürmüştür. Seramik sanatının anlatım olanakları içerisinde insan tarafından yapılmış

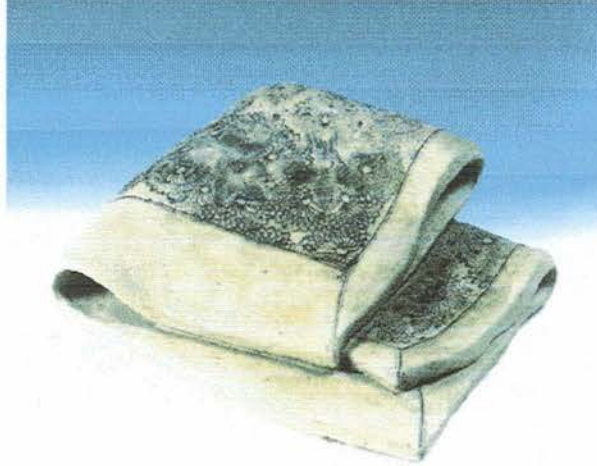
gazetelerin görsel doku etkilerini, serigrafi tekniğinin dolaylı olarak uygulandığı çıkartma tekniğini kullanarak eserine taşımıştır (Resim.57).



Resim.57 Sibel Sevim 'Haberler' 35 x 15 x 15 cm., Döküm Tekniği, Çıkartma, El Dekorü, 1200 °C
(Türk Seramik Derneği Vazo Seramik Sergisi Katalogu, Egemen Matbaacılık, İstanbul, 1998 s.17)

Çok farklı renklerde baskıların yapılabildiği bir yöntem olarak *Çıkartma Tekniği* seramik yüzey üzerine uygulanması istenilen tasarımın çıkartma kağıdı aracılığıyla aktarım işlemi olarak açıklanabilir. Çıkartma Yöntemi “Özel Zamklı kağıt üzerine bir desenin serigrafi yöntemiyle seramik boyaların basımıdır. Baskılı kağıt kurduğunda üzerine serigrafi maske lakı bastırılarak aktarılmak istenen desen üzerine ince koruyucu bir tabaka oluşturulur ve transfere hazırlanır” (Karavit, 2001, s.39). Hazırlanan çıkartmanın, aktarılacağı yüzeye uygulanabilmesi için, temiz bir suyun içinde ıslatılarak baskılı ince tabaka zamklı kalın kağıttan ayrılarak aktarma işlemi gerçekleştirilir. “Aktarma işleminde, boyanın altta lakın üstte olmasına dikkat edilir. Transfer kağıdı seramik ürünün üzerine yerleştirildikten sonra fil kulağı şeklinde tabir edilen çıkartma lastiği ile suyu alınır ve kurulama işlemi yapılır” (Sevim, 1991, s.39). Bu noktada dikkat edilmesi gereken çıkartma ile yüzeyin birbirine değme noktaların arasında toz veya hava kalmayacak de yapılarak seramik yüzeye aktarılmasıdır.

Plaka yöntemiyle biçimlendirilmiş bir çalışmanın üzerinde gerçek doku etkisi oluşturmada yapay dokulardan yararlanılabilir. *Yapay Dokularla İz Çıkartma Tekniği*, insanın bilgisi, emeği ve teknik becerisiyle yarattığı ve farklı işlemlere yönelik kullanımı olan her türlü malzemenin sahip olduğu yapay dokunun yaş çamurun üzerine bastırıldıklarında elde edilebilmektedir. Günlük yaşamımızda kullandığımız her biri farklı karakterlere sahip malzemeler yaş çamur üzerine bastırıldığında çıkan izlerin sahip olduğu dokusal etkiler, daha önce fark edemediğimiz güzellikte, anlatımı güçlendirici etkilere sahiptirler. Aşağıda Mine Çelengil Göker'e ait çalışmada Göker, yapay dokularla iz çıkartma tekniğini, çalışmasını biçimlendirdiği çamurun üzerine dantelleri bastırarak uygulamış ve eserinde gerçek doku etkileri oluşturmuştur (Resim 58).

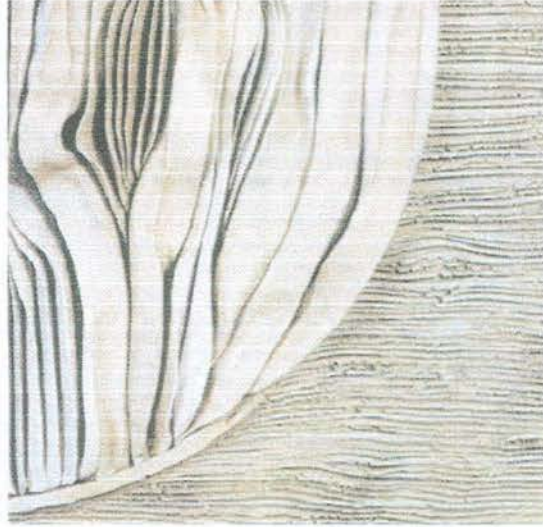


Resim.58 Mine Çelengil Göker'e Ait Çalışma, 50 x 45 x 20 cm.

(Vitra Seramik Sanat Atölyesi Kişisel İzler 3 Sergisi Katalogu, 2000)

Plaka tekniği kullanarak eserlerini biçimlendiren Atilla Galatalı, düz plakalar üzerinde çamurun sahip olduğu plastiksiz etkileri vurgulayan ve gerçek doku etkileri çok yüksek olan seramikleri üzerinde, zaman boyutunu sorgulamış, yeryüzünün katmanları ve Jeolojik oluşumları kurgulamıştır. Atilla Galatalı'nın 'organik seramik yüzey' olarak anlattığı eserlerinin "değişik renk ve tonlarda yumuşak ve sert yüzeyleri karşı karşıya getiren dokusal çeşitlemelerle, seramik malzemenin doğasından elde edilebilecek karakteri güçlü

şekilde ifade” (Turay, 1996, s.60) etmesi, seramik sanatı adına önemli eserlere imza atmasına neden olmuştur (Resim.59).



Resim.59 Atilla Galatalı, 'Hareket ve Ses', Seramik Pano

(Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Asır Matbaası, İstanbul, Sayı:33, 1998 s,33)

2.2.6. Kalıba Sıvayarak Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor ve Sır Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Kalıp; “üç boyutlu bir nesnenin kopyasını çıkartmak ya da çoğaltmak için hazırlanan özel kap” (Sözen,Tanyeli, 1992, s.120) olarak farklı malzemeler kullanılarak, alçıdan, ahşaptan, metalden, çamurdan, veya kumdan yapılabilir. Kalıp “çok eski zamanlardan beri çeşitli lerde kullanılmıştır. Kalıp tek kalmış bir eşyanın üretimi için ya da belli sayıda kopya üretimi için kullanılır” (Sevim, 1993, s.4).

Tarihsel süreç içerisinde “Roma seramik geleneğinde pişmiş kil kalıpların kullanımı önemli yer tutmaktadır. Kalıp kullanımı, çarktan sonra üretimi ve endüstriyi etkileyen ikinci önemli basamaktır. Romalılar rölyefli kalıpları geniş ölçüde kullanmışlardır. Çamurdan hazırlanmış bu kalıpların içlerine, mühürler ve dekor ruuletleriyle desenler

işlenmiştir. Pişirilen bu kalıplar çarkın üzerine koyularak içine kil basılır, yayılır ve yüzey iyice” (Çakı, 1999, s.38) düzeltilirdi (Resim.60). Roma seramiklerinin biçimlendirilmesinde kullanılan kalıba sıvayarak biçimlendirme yöntemi, bir anlamda şablon tornasıyla biçimlendirme yönteminin de başlangıcı olarak kabul edilebilir.



Resim.60 Roma Dönemine Ait Kalıp, M.Ö.1.yy. Metropolitan Sanat Müzesi, New York

(Nelson, Glenn C. *Ceramics: A Potter's Handbook*, 5.Baskı, Hoffmann Press, Inc., St Louis, 1984, s.51)

Roma seramiklerinin yüzeylerindeki gerçek doku etkileri *Mühürlerden ve Dekor Ruletlerinden İz Çıkartma Tekniğiyle* oluşturulmuştur. Pişmiş toprak, alçı, tahta, metal, kauçuk, plastik veya daha farklı birçok malzemeden yapılabilen mühür ve dekor ruletleri, üzerinde çamur yüzeye uygulanması istenen dokunun negatif ya da pozitifinin işlenmesiyle elde edilir. Biçimlendirilen çamur yaş veya deri sertliğindeyken mühür ve dekor ruletlerinin bastırılmasıyla gerçek doku etkisi oluşur.

Kalıbın içerisinde biçimlendirilen bu kapların parlak yüzey görünümünü elde etmede çoğu zaman *Terra Sigillata* tipi astar kullanılmıştır. “Terra sigillata bünyeye sertlik ve parlaklık veren eski Yunan ve Romalıların kullandığı ince taneli bir astar çeşididir” (Çobanlı, 1996, s.67) ve uygulandığı yüzeyde yarattığı parlaklık etkisiyle, görsel doku oluşumuna neden olmaktadır.

Aşağıda M.Ö. 1.yy'a ait terra sigillata çanağın gerçek doku etkisi, mühürler ve dekor ruletlerine iz çıkartma tekniğine, görsel doku etkisi ise, terra sigillatanın çanağa verdiği parlaklık etkisine bağlı olarak oluşturulmuştur (Resim.61).



Resim.61 M.S. 1.yy'a ait Terra Sigillata Çanak, R:24,8 cm.

(Çobanlı, Zehra, **Seramik Astarları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları; No:919, Eskişehir, 1996, s.8)

Bugün seramik çamuru biçimlendirilirken kalıba sıvayarak biçimlendirme yönteminin uygulanmasında, çoğunlukla alçı kalıplar yeğlenmektedir. Alçı tornada veya el ile biçimlendirilmiş modellerin kalıplandıktan sonra, temizlenip, kurutulmasıyla kullanıma hazır hale gelen alçı kalıplara, plaka açma veya sucukla biçimlendirme tekniğiyle hazırlanmış çamurlar yerleştirilir. Çamur tüm kalıba istenilen biçime göre dizildikten sonra, sıvama işlemi gerçekleştirilir. Bu aşamada yerleştirilen çamurların üzerinden bir sistire yardımıyla geçilmesi çamurların birbirlerine kaynaşmaları sağlanmış olur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta sıvama işleminden sonra et kalınlığının her yerde eşit olmasıdır.

Aşağıda Elif Aydoğdu'ya ait seramik vazo, alçı kalıba sıvama yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Biçimlendirme sırasında alçı kalıba dizilen şeritlerin oluşturduğu gerçek doku etkisi bozulmamış, uygulama tamamlandıktan sonra, oyma tekniğiyle vazo üzerinde alçak alanlar oluşturulmuştur. Bu alanlar, nötr ve oksitleyici fırın atmosferinde

kırmızı rengi veren *Krom Kırmızısı Sırla* sırlanmış ve görsel doku etkisi arttırılırken, şeritlerin oluşturduğu gerçek doku etkisiyle zıtlık oluşturulmaya çalışılmıştır (Resim.62).



Resim.62 Elif Aydoğdu'ya Ait Seramik Vazo, 13cm., R:43 cm., 1999

(İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, **Grup Seramik Sergisi Katalogu**, İstanbul, 2000)

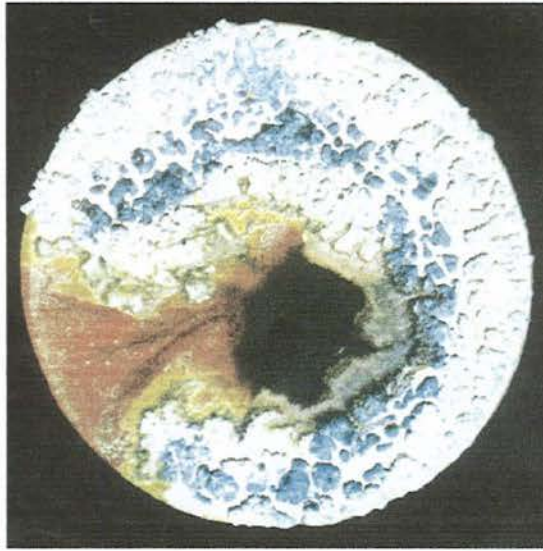
Zerrin Ersoy Demirsu, porselen çamuru kullanılarak alçı kalıba sıvayarak biçimlendirme yöntemiyle biçim verdiği çanağında gerçek doku etkilerine sahip alanları *Seramik Biçimlendirmede Kullanılan Hazır Aletler Yardımıyla İz Çıkartma Tekniği* kullanarak elde etmiştir. Bu teknik, seramik biçimlendirmede kullanılmak üzere hazırlanmış; şimşir, abanoz, kemik, metal gibi sert malzemelerden yapılmış aletlerin yardımıyla seramik yüzey üzerine, biçimlendirme işlemi bittikten sonra çamur yaş veya deri sertliğindeyken istenilen dokusal etkilerin oluşumuna, aletlerin farklı yönlerinin bastırılmasıyla elde edilebilir. Demirsu, eserinde gerçek doku etkilerine sahip alanları, turkuvaz sırla sırlarken, gerçek doku etkisi bulunmayan alanlarda krakle sırn görsel doku etkisinden yararlanmıştır. (Resim.63) *Krakle Sırlar*, uygulandıkları yüzey üzerinde belirgin bir çatlak ağı oluşturarak görsel doku etkisi oluştururlar. En genel tanımıyla “çamur ile yüzeyi örten sır arasındaki genleşme farklılıklarından doğarak, dekoratif amaçlarla geliştirilen sır çatlamları ‘krakle sırlar’ olarak” (Uzuner, 1994, s.42) açıklanabilir.



Resim.63 Zerrin Ersoy Demirsu'ya Ait Seramik Çalışma 60 x 30 cm. 1100°C

(70'lerden Günümüze Seramik Sergisi Katalogu, Tunç Ofset, İstanbul, 1995,s.47)

Sırlar çoğunlukla görsel doku oluşumunda etkin rol oynarlar. Ancak toplanmalı sırlar gibi, yüzey üzerinde gerçek doku etkisi yaratan bir başka sırda *Deri Kraklesi Sırlardır*. Deri kraklesi sırlarda çatlaklar birbirlerinden uzak ve dokunulduğunda duyumsanabilecek bir derinlik etkisine sahiptir. Ünal Cimit, eserlerinde deri kraklesi sırlar kullanarak gerçek doku etkilerini yalnız sırla elde etmiştir. Sanatçının “doğal çatlmalı, doğal toplanmalı sır tekniğiyle gerçekleştirdiği kabarık dokulu panolarında, galaksileri andıran evren ötesi, düşsel, fantastik” (Seramik Dünyası, 1997, s.14) biçimlerle çeşitlenmiştir (Resim.64).



Resim.64 Ünal Cimit'e Ait Seramik Çalışma

(Seramik Dünyası Sayı:22, Dinamik Matbaacılık, 1997, Kapak Resmi)

Kalıba sıvayarak biçimlendirme yöntemini kullanılarak eserlerini biçimlendiren Alev Ebuzziya Siesbye, sucukla biçimlendirme yöntemiyle hazırladığı çamurlarını kalıplarına sıvadıktan sonra, şeritlerin izlerini yok etmektedir. Ebuzziya Siesbye, çok ince ve hafif, yere çok küçük noktalardan değen ayaklarıyla uçuyormuş etkisine sahip pürüzsüz yüzeyli, çanaklarını çoğu zaman tek renkle sırlayarak, çanaklarının biçim etkisiyle yarışmayacak yalınlıkta küçük simgeler kullanarak görsel dokular oluşturmuştur. Bütünde Ebuzziya Siesbye'nin çanaklarının renkle güçlendirilmiş olan bu dokusu, farklı duyu etkilerinin oluşmasına neden olur. “Renkler zengin, egzotik ve ışıltılıdır. Yüzeyler parlaktır,

dokunulmak okşanmak ister... Form ağır başlı minimal, yüzey ise baştan çıkartıcıdır” (Clark, 1999, s.9) (Resim.65).



Resim 65 Alev Ebuzziya Siesbye'ye Ait Çanaklar

(Clark, Garth, Alev Ebüzziya Siesbye, Kale Seramik Sanat Yayınları, Mas Matbaacılık, 1999, s;49)

2.2.7. Döküm ile Biçimlendirme Yönteminde Doku ve Bu Yöntemle Biçimlendirilmiş Yüzey Biçimlerin Üzerine Uygulanan Bazı Dekor, Sır ve Pişirim Teknikleri Açısından Dokunun Ele Alınışı

Döküm ile biçimlendirme yönteminde, akışkan çamurlar kullanılır. Üretilmek istenen biçimin modeli hazırlandıktan sonra alçıyla modelin biçimine bağlı olarak kalıp alınır. Üretilmek istenen model, el ile biçimlendirilebilir. Fakat özellikle silindirik biçimlerin hem biçimlendirilmesinde hem de kalıplanmasında alçı tornalar kullanılır. Alçı tornada veya el ile alınan kalıplardan, kalıplama işlemi bittikten sonra model çıkartılır. Kalıp temizlenir, kurutulur ve döküme hazır hale getirilir. Döküm çamuru kalıbın içerisine model çıktıktan sonra kalan boşluğa dökülür. Alçı su emme özelliği sayesinde içerisine dökülen döküm çamurunun suyunu çekmeye başlar. Kalıbın büyüklüğüne, biçimine bağlı olarak istenilen et kalınlığına ulaşıncaya kadar bekletilen döküm çamuru daha sonra kalıptan boşaltılır. Kalıbın içinde kalıbın biçimini almış olan döküm (ürün) kalıp açılarak çıkartılır.

Döküm ile biçimlendirilmiş çalışmalarda, görsel doku etkisi oluşturmada farklı sır, pişirim ve dekorlama teknikleri etkili olmaktadır. Aşağıda Onur Öztürk'e ait seramik çaydanlık, döküm yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Çalışmanın yüzeyinde mat ve metalik sırların, ayrı ayrı yerlerde birbirlerine zıtlık sağlayacak biçimde kullanımı görsel doku oluşumunu da kuvvetlendirmiştir (Resim.66).



Resim.66 Onur Öztürk'e Ait Çaydanlık

(Türk Seramik Derneği Çaydanlık Seramik Sergisi Kataloğu, Dinamik Matbaa, İstanbul, 1997, s.13)

Uygulandıkları yüzeyin üzerinde mat bir görüntü oluşumuna neden olan, *Mat Sırlar* örtücü sırlardır. Sahip olduğu en olumlu özelliğin akıcı olmaması olan mat sırlar, “bileşimine göre çeşitli renk ve oksitler ile renklendirilebileceği gibi, üzerine parlak ve akıcı sırlar sürülerek, ortaya çıkacak dekor olanaklarından da yararlanır” (Arcasoy, 1983, s.227). Öztürk'ün seramik çaydanlığında mat sırlı alanların dışında kalan kısımlarda kullandığı *Metalik Sır* “normal parlak bir sırnın bakır bileşikleri ile doyurulması sonucu %8 ile %25 katkı sınırları içinde siyah mat metalik sırlar elde edilir. Bu türdeki metalik sırların yüzeyleri, lekelerle karşı çok hassas olup el ile dokunulduğunda üzerine iz çıkar” (Arcasoy, 1983, s.190).

Dökümle biçimlendirme yöntemi kullanılarak biçimlendirilmiş bir çalışma üzerinde bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra görsel doku etkisini oluşturmada kullanılacak bir başka dekorlama tekniği de sır içi dekorlama olarak da bilinen mayolika tekniğidir. *Mayolika Tekniği*, 15.yy'da kaolinin (beyaz ve beyaza yakın renkteki kil) henüz bilinmediği Avrupa

ülkelerinde “kırmızı toprağın verdiği renk ve süsleme olanaklarının sınırlı oluşu nedeniyle, örtücü beyaz bir sırla sırlanan parçalar sır pişirilmeleri yapılmadan önce pigment asıllı mayolika boyalarla çiğ sır üstünde bir çeşit sır-üstü dekoru” (Ayta, 1976, s.97) yapılarak uygulanmaya başlanmıştır.

Aşağıda mayolika dekorlu, 15.yy’a ait ilaç kavanozu kırmızı olan bünyenin üzerine istenilen desenin uygulanması için beyaz sır üzerine sır içi boyama yapılarak uygulanmıştır (Resim 67). Mayolika tekniği, görsel doku oluşumunda sır üzerinde resimsel etkilerin oluşumuna olanak veren bir teknik olarak görsel doku oluşumunu da doğrudan etkilemektedir.



Resim.67 Mayolika Dekorlu, İlaç Kavanozu, 15.yy, 22,5 cm., İtalya ,Victoria ve Albert Müzesi, Londra
(Nelson, Glenn C. **Ceramics: A Potter’s Handbook**, 5.Baskı, Hoffmann Press, Inc.,St Louis, 1984, s.73)

Seramik bir yüzey üzerinde, resimsel etkilerin oluşumuna olanak veren tekniklerden biri olan çıkartma tekniği, her türlü tasarımın aktarımına olanak vermekle beraber, aktarımın yapıldığı yüzeyde görsel doku oluşumuna doğrudan etki eden bir yöntemdir. Aşağıda ressam Habip Aydoğdu’ya ait olan porselen tabak, Aydoğdu’nun Aksanat Akbank Kültür Sanat Merkezi’nin ‘Millenyum’u Karşılarken’ Sergisi için hazırlamış olduğu resminin Limoges-France firması tarafından çıkartma tekniği kullanılarak porselen tabak üzerine aktarılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Resimlerinde çoğu zaman gerçek doku etkileri ön planda olan Aydoğdu’nun, çıkartma tekniğine bağlı olarak seramik yüzey üzerine birebir aktarılan

resminde gerçek doku etkisi yerini görsel dokuya bırakmıştır. Bu dönüşüm seramik sanatının kendine özgü teknik ve yöntemlerine bağlı olarak çeşitlenen dokusal etkilere bir örnek olarak gösterilebilir (Resim.68).



Resim.68 Habip Aydoğdu'ya Ait Porselen Tabak, R:24 cm.

(*Millennium'u Karşılar* **Sergisi Kataloğu**, Aksanat Akbank Kùltür Sanat Eğitim Merkezi, Elyaf Matbaacılık, İstanbul, 1999, s.9)

Dökümlle biçimlendirme yöntemi kullanarak eserlerini biçimlendiren Soner Genç, görsel doku etkisi çok güçlü olan eserlerinde kristal sırlar kullanmaktadır. Uygulandığı yüzeylerin üzerinde çiçek demetleri biçiminde kristallerin olduğu *Kristal Sırlar*'ın, yapımında alınacak en iyi sonuçlar, 1120°C-1300°C dereceleri arasında ergiyen az alüminli sırlarla elde edilmektedir. Ancak sır bileşimindeki alümin miktarının azaldığı ya da hiç bulunmadığı durumlarda akışkanlığın artmasına bir başka anlatımla sırların ergime derecesinin düşmesine neden olmaktadır. (Ayta, 1976, s.78) Bu nedenlerle özellikle dik yüzeylerde kristal sır etkilerini elde etmek oldukça zordur. "Kristal sırlarda, baryum, kalsiyum, magnezyum, stronsyum, alüminyum ve kalay oksit kristal oluşumunu azaltırken, sodyum, potasyum, kurşun, lityum, çinko, bor, silisyum, titan ve zirkon oksit tam tersine

kristal oluşumuna olumlu etkiler yaparlar” (Genç, 2000, s.12). Yoğun araştırma sürecinin sonunda hazırlan kristal sırları, kullanılan hammaddelere, uygun fırın sıcaklığı ve soğuma sürelerinde bağlı olarak uygulandıkları yüzeyler üzerinde görsel doku etkisi yüksek çiçeklere dönüşürler (Resim.69).



Resim.69 Soner Genç'e Ait Kristal Sırlı Tabak ve Detay Görünüşü

(Fotoğraf:Soner Genç)

Seramik yüzey üzerine uygulanan sırlarda ve pişirim tekniklerinde çalışmanın görselliğini çok etkileyen, görsel doku oluşumlarında çoğu zaman sanatçının yönlendirmesinin ötesinde söz sahibi olan başka etkenler bulunmaktadır. Örneğin; kristal sırla sırlanmış, sırlı bir yüzeyin fırından çıktıktan sonra sahip olacağı kristallere dönüşmüş yüzey; sanatçının bilgisinin, araştırmasının, emeğinin sonucu olmasına rağmen son nokta her zaman fırın tarafından konmaktadır.

Fırının son noktayı koyduğu, uzun araştırmaların sürprizli sonuçları olarak değerlendirilebilecek başka bir pişirim tekniği de saggar pişirimidir. *Saggar Pişirimi*, bisküvi pişirimi yapılmış seramiklerin, saggar adı verilen çamurdan biçimlendirilmiş kapaklı bir kutunun içerisine yerleştirilmeden önce, isteğe bağlı olarak çeşitli tellerle sarıldıktan sonra “saggarın içine oksitler veya organik maddeler konarak seramik yüzeyde son derece sürprizli efektler” (Uzuner, 1994, s.57) oluşmasına neden olmaktadır.

Eserlerini dökümle biçimlendirme yöntemi kullanarak biçimlendiren Hasan Başkırkan, eserlerinin, görsel doku etkilerini pişirme yöntemine bağlı olarak Saggar pişirimiyle elde etmektedir. Başkırkan'ın, saggar pişirimi gibi görselliği etkileyen rastlantısal sonuçların çok ön plana çıktığı bir pişirim tekniğiyle çalışması, rastlantısal etkilerin sürprizlerle dolu keşiflerini de beraberinde getirmektedir (Resim.70).



Resim.70 Hasan Başkırkan'a Ait Seramik Çalışma

(Fotoğraf: Necdet Gür, 2000)

Dökümle biçimlendirme yöntemine bağlı olarak elde edilebilecek dokusal etkileri, arttırabilmek amacıyla farklı teknikler kullanılabilir. Aşağıda Elif Aydoğdu'ya ait olan seramik separasyonun dokusal etkisi, separasyonu oluşturan birimler alçı modeller üzerinde istenilen desene bağlı olarak işlendikten sonra, alçı modellerin kalıpları alınmıştır. Döküm çamuruyla kalıplara döküm yapıldıktan sonra, separasyonun bütününde gerçek doku etkisini arttırmak amacıyla ajur tekniği uygulanmış ve 1200°C'de sırsız olarak fırınlanmıştır. Separasyonun sırsız olarak direk 1200°C'de fırınlanmasına bağlı olarak kazandığı krem renk, ışığın farklı tonlara gezinebileceği hareketli yüzeyle birleşmesi

çalışmanın gerçek doku etkisini çok güçlendirmiştir. Bu etki kuşkusuz ajur tekniğinin uygulandığı bölümlerde ışığın daha koyu bir renk almasıyla iyice arttırılmıştır (Resim.71).



Resim.71 Elif Aydoğdu'ya Ait Seramik Separasyon (Detay)

(Fotoğraf:Necdet Gür, 2000)

Ajur Tekniği, biçimlendirme yöntemlerinden, ajur tekniğini uygulamaya uygun olan herhangi biriyle biçimlendirilmiş çamurun, deri sertliğini kaybetmeden önce, delinerek veya kesilerek boşluklar oluşmasıyla uygulanmaktadır. Ajur tekniğinin uygulanacağı çamurun, pekişme yeteneği yüksek bir çamur olması, kesmelerle direnci azalan yüzeyin dayanıklılığını arttırır, kırılabilirliğini azaltır ve ayrıca yanlışların en aza inmesine de yardımcı olmaktadır. Ajur tekniği uygulanan çalışma, biçimlendirmeden, fırınlamaya kadar her aşamada çok büyük duyarlılık, sabır ve deneyim gerektirmektedir. Ajur tekniğinin uygulanması için zamanlama çok önemli bir etmendir. Zamanında önce, çamur çok yaşken uygulanacak ajur tekniği çalışmada bozulmalara neden olurken, deri sertliğini kaybederek kurumaya başlamış veya kurumuş çamura uygulanacak ajur tekniği çalışmanın kırılmasına neden olmaktadır. Aşağıda Peter Lane'ne ait porselen çanak dökümle biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiş ve "ajur tekniğinin ustaca kullanımını sergilemektedir. Peter Lane'nin yol üzerinde sıralanan çalıların arasından gözlenen boşluklar üzerine temellendiği, dalların ve ağaç gövdelerinin izlenimini çok başarılı" (Consentino, 1997,

s.60) ortaya koyduğu çanağında görsel doku etkisi porselen çamurunun sahip olduğu beyaz renk ve geçirgenlik özelliğe kazanılmışken, ajur tekniğinin kullanımıyla da gerçek doku etkisi oluşturmuştur (Resim72).



Resim.72 Peter Lane'e Ait Porselen Çanak, R:25,5 cm.

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.60)

2.2.8. Farklı Biçimlendirme Yöntemleriyle Biçimlendirilmiş Yüzey ve Biçimlerin Üzerinde Renkli Çamur ile Dokunun Ele Alınışı

Renkli çamurlar, renk veren oksitler, seramik boya ve doğal killerin farklı oranlarda çamur bünyesine eklenmesiyle hazırlanırlar. Elde edilen çamurlar, farklı teknikler uygulanarak biçimlendirildiklerinde seramik yüzeyde farklı görsel doku etkilere sahip ürünler elde etmek olasıdır.

Tarihte renkli çamurların kullanımının ilk olarak astarlarla kullanıldığı söylenebilir. Astar “kuru kil ve suyun belli oranlarda karıştırılması sonucunda ince taneli, akıcı, pişirilmiş veya pişirilmemiş ürünler üzerine fırça, puar, pistole, sünger vb. malzemelerle uygulanabilen, beyaz veya renklendirici boya veya oksitlerle renklendirilen, ince topraktan tabaka” (Türedi Özen, 2002, s.129) olarak açıklanabilir. *Astar Tekniği ile Dekorlama* geçmişten günümüze dek farklı yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimlerin üzerinde değişik biçimlerde uygulanmış örnekleri olan bir dekorlama tekniğidir. Fırça dekorları, astar akıtma dekorları, astar püskürtme dekorları, şablon dekorları ve mocha dekorları astar tekniği ile dekorlamanın farklı biçimlerde uygulandığı yöntemlerden bazılarıdır.

Fırça Dekorları, istenilen desene bağlı olarak fırça yardımıyla yüzeye astarın sürülmesiyle uygulanır. Aşağıda M.Ö. 400 tarihli olan Mısır çanağı, sucuk yöntemiyle biçimlendirilmiş, şeritlerin izleri yok edilerek, düz bir yüzey elde edilmiştir. Çanağın görsel doku etkisini yüzeye fırça yardımıyla sürülen astarla yapılmış spiraller oluşturmaktadır. (Resim.73)



Resim.73 Mısır Kültürüne Ait Fırça Astar Dekorlu Çanak, M.Ö.400,

(Flight, Graham, Introduction to Ceramics, Prentice Hall Inc, New Jersey, 1991, s.255)

Biçimlendirilmiş seramik yüzey veya biçim üzerine hazırlanmış renkli astarın par gibi sivri uçlu ve ucu delik akiticiler yardımıyla akıtılarak uygulanan bir yöntem olan *Astar Akıtma Dekorlarının* “en iyi örnekleri, 17.yüzyıl sonlarında İngiltere’de Staffordshire seramikçileri tarafından yapılmış geniş tabaklarda görülür” (Çobanlı, 1996, s.96) (Resim.74).

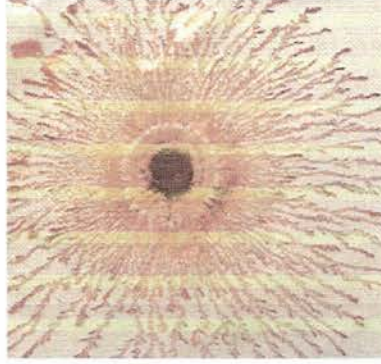


Resim.74 Thomas Toft'a Ait Astar Akıtma Tabak, R:51,7 cm.

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997,

s.35)

Aşağıda uygulanmış yüzey örneği olan astarla dekorlama tekniklerinden Mocha Dekorları “adını üzerinde yosun yada ağaca benzer dokusu olan mocha taşı olarak bilinen arap kuvarssından alır. Koyu renkli asitli renklendirici hazırlanması ile elde edilir” (Uzuner, 1994, s.33). Astar yaşken üzerine serbestçe uygulanan renklendirici ağaç dallarını andıran bir dağılmayla yüzeyde görsel doku oluşumunu beraberinde getirir (Resim.75).



Resim.75 Yaş Astar Üzerine Mocha Dekoru Uygulanmış Bir Yüzey Örneği

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.59)

Renkli çamurlar, kullanılarak farklı görsel doku etkisine sahip yüzeyler yaratmak olasıdır. Örneğin, ebru tekniği, mozaik tekniği ve mermer tekniği farklı renklerdeki çamurlarla uygulanan tekniklerdir. Bu tekniklerden mermer tekniği, tornayla biçimlendirme yönteminde doku başlığı altında incelenmiştir.

Ebru Tekniğinde, alçı yüzey üzerine farklı renklerde hazırlanmış akışkan çamurlar puarlar yardımıyla birbirine paralel veya istenilen de dökülür. Alçının su emme özelliği nedeniyle çamurun suyu çekilmeden seri biçimde çalı, tel, iğne gibi ince uçlu bir malzemeyle doksan derecelik açıyla ileri geri hareketlerle çizilen çamur ahenkli bir de birbirinin içine geçer. Alçı kalıp üzerinde yapılan bu uygulamanın sonunda, kalıptan alınabilecek kıvama gelen ebru, kullanılmak üzere hazır hale gelir. Aşağıda Oya Uzuner’e ait seramik vazoda ebru tekniği kullanılarak hazırlanmış şeritlerle yüzeyde görsel doku etkisi elde edilmiştir. Bu etki biçimlendirme sırasında, renkli çamurların farklı düzenlerde kullanılmasıyla elde edilmiştir. Uzuner renkli çamurlar kullanarak biçim verdiği

çalışmalarını “malzemenin teknik alternatiflerini bir arada kullanarak yüzey, boyut, doku, renk, oran, orantı, ritim gibi temel sanat öğeleri ve geleneği çağdaş boyutta sorgulamak” (Uzuner, 2002, s.126) olarak anlatmaktadır (Resim.76).



Resim.76 Oya Uzuner, ‘Parça Bezek’, 36 x48cm, 1200°C

(Türk Seramik Derneği Vazo Seramik Sergisi Katalogu, Egemen Matbaacılık, İstanbul, 1998 s.13)

Renkli çamur ile biçimlendirme yönteminde kullanılan bir diğer teknikte mozaik tekniğidir. *Mozaik Tekniği*, farklı renklerdeki çamur bünyelerinden hazırlanan plastik çamurların belli bir düzen içerisinde yan yana dizildikten sonra arkalarından sulandırılmış bir çamurla birleştirilmeleriyle elde edilir. Aşağıda Judith Wooton’a ait seramik çanakların görsel doku etkisi biçimlendirme sonrasında mozaik tekniğine bağlı olarak oluşmuştur.(Resim.77)



Resim 77 Judith Wooton’a Ait Seramik Çanaklar

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.13)

2.2.9. Sıkıştırarak Biçimlendirme Yönteminde Doku

Sıkıştırma yöntemiyle “şekillendirme, yaş çamurun yerleştirildiği makinenin içerisinde sıkıştırılarak makinenin ağızına takılan diskin biçiminde çıkmasıyla elde edilir. Daha çok inşaat sektöründe kullanılacak malzemelerin yapımında veya kısmen çatı kaplamalarında kullanılır” (Consentino, 1997, s.36). Seramik sanatçıları eserlerinde bu anlamda üretilmiş çamurları kullanabildikleri gibi en basit de telden bir eleğe çamuru sıkıştırarak, eserlerinde gerçek doku etkisi oluşturabilmektedirler.

Sıkıştırma yöntemini eserlerinde kullanan H. Mutlu Başkaya, çay süzgeçleri ve tel eleklere sıkıştırdığı çamur, sıkıştırma da kullandığı malzemeye birlikte fırınlayarak gerçek doku etkisi yüksek eserler üretmektedir (Resim.78).

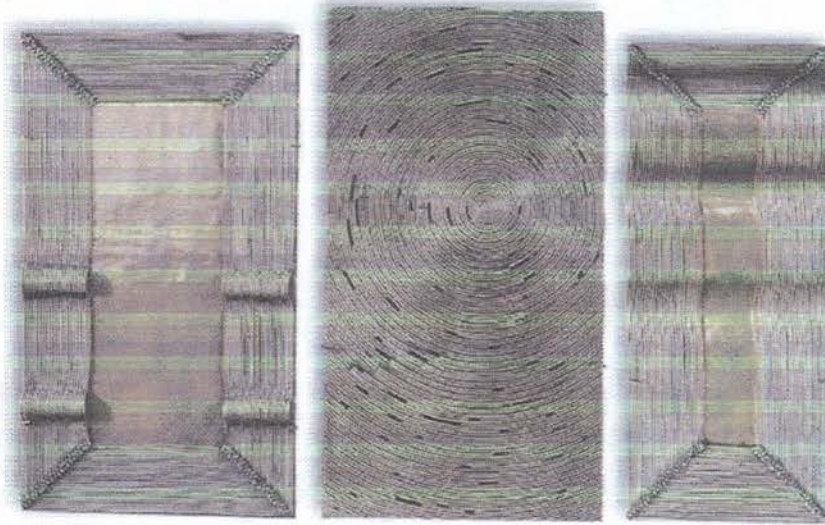


Resim.78 Mutlu Başkaya'ya Ait Seramik Çalışma 15cm, 20 x 20 cm.

(Vitra Seramik Sanat Atölyesi Kişisel İzler 5 Sergisi Katalogu, 2002)

Pınar Genç'e ait seramik çalışmalarda sanatçı, çoğunlukla plaka yöntemiyle biçimlendirdiği yüzeylerin üzerine plastik, kalın cidarlı şırıngalar içine koyduğu plastik çamuru basınçla şırınga ucundan çıkartarak elde ettiği şeritleri applike ederek optik bir yüzey

görüntüsü elde etmektedir. Şeritlerin düzenli dizilişlerine bağlı olarak oluşan bu optik yapay dokunun, yanılsamalara dönüşen etkisi, izleyiciyi kendine çekmede çok güçlü bir etkiye sahiptir (Resim.79).



Resim 79 Pinar Genç'e Ait Seramik Çalışmalar, 48 x 20, 46 x 26, 45 x 20

(61. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloğu, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş., Ankara, 2000, s.177)

2.2.10. Şablon Tornası ile Biçimlendirme Yönteminde Doku

Şablon tornası ile biçimlendirme, endüstriyel ürünlerin seri üretiminde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemin uygulamasında “plastik çamurun dönen alçı kalıpta şekillendirilmesi için ‘şablon’ denilen özel bıçaklar kullanılır” (Arcasoy, 1983, s.68). Şablona uyumlu bir kalıp arasında torna hareketi ile çalışan sistemin iç (şablonun alçı kalıbının içinde çalışmasıyla yapılan şekillendirme) ve dış (şablonun alçı kalıbının dışında çalışmasıyla yapılan şekillendirme) şablonla biçimlendirme olarak ayrılan iki türlü uygulaması vardır.

Aşağıda Sabina Teuteberg'e ait seramik tabak dış şablonla biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Görsel doku etkisi, yöntemine bağlı olarak hazırlanan renkli çamurdan

oluşturulan plakanın kalıba yerleştirilip şablonla son biçiminin verilmesiyle kazandırılmıştır (Resim 80).



Resim.80 Sabina Teuteberg'e Ait Şablon Tornasında Biçimlendirilmiş Seramik Tabak

(Consentino, Peter, *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing PLC, London, 1997, s.136)

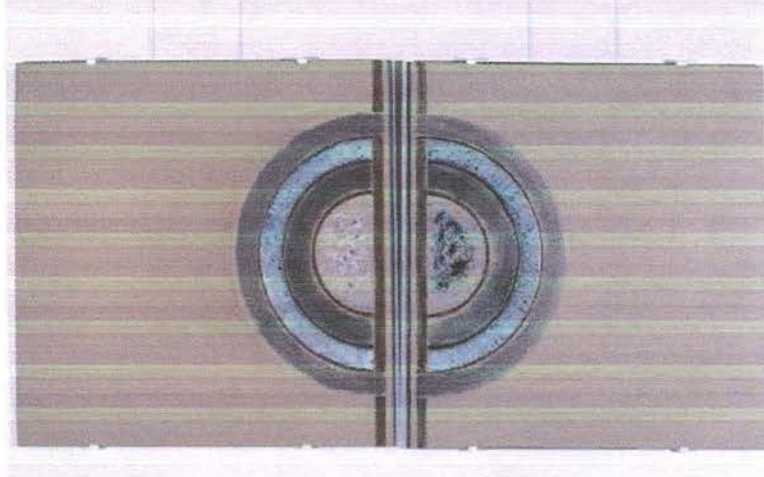
2.2.11. Presle Biçimlendirme Yönteminde Doku

Gelişen teknolojinin hızlı, kolay, seri ve yanlışsız üretim mantığına cevap veren pres yöntemi özellikle boyutlarının her zaman belli bir standartta eşit olması gereken karo üretiminde kullanılır. Pres yöntemiyle biçimlendirme nem oranı çok düşük olan çamurların, yüksek basınç altında biçimlendirmesiyle, özellikle kurumada meydana gelecek bozulmaları engellemektedir.

Bugün kimi seramik sanatçıları ileri teknoloji gerektiren ve yalnız fabrikalarda gerçekleştirilebilecek bu yöntemle biçimlendirilmiş karoları eserlerinde kullanmaktadırlar. Çoğunlukla pürüzsüz olan bu karoların yüzeylerinde farklı dekorlama teknikleri uygulanarak yepyeni görsel dokular elde etmek olasıdır.

Hamiye Çolakoğlu, Çanakkale Seramik Fabrikalarında 60 x 60 boyutlarında presle biçimlendirilen yer karolarının üzerinde “demir oksit ve kobalt oksitle çizilen çerçeveler

içine, kristal cam eriyiklerinden oluşan rölyeflerin yerleştirildiği bu dizi çalışma, yalınlığı amaçlamakta ve dolu bölümlerle boş bölümler arasındaki dengesiz ilişkinin estetik normlarından hareket etmektedir... Hamiye Çolakoğlu, kullanımı büyük emek ve çaba gerektiren bu malzemeyi, yüzey dokusu yaratacak ve sırlı bölümlerle karşıtlık oluşturacak mat ve saydamlık ikilemi doğrultusunda değerlendiriyor” (Özsezgin, 1993) (Resim.81).



Resim.81 Hamiye Çolakoğlu, 'Yarım+Yarım+Kobalt+Cam', Stoneware, 120 x 60 cm., 1993

(Türk Seramik Derneği Ateşte Çeyrek Asır Seramik Sergisi Katalogu, Ofset Baskı, İstanbul, 1994

s.22)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKU YORUMLARIYLA SERAMİK UYGULAMALARI

1. FARKLI BİÇİMLENDİRME YÖNTEMLERİ, ÇAMUR ÇEŞİTLERİ, DEKOR, SIR TEKNİKLERİ ve FIRIN ATMOSFERİYLE ARTİSTİK SERAMİK BİÇİMLENDİRMEDE DOKU YORUMLARININ SERAMİK UYGULAMALARI

Artistik seramik biçimlendirmede dokusal etkilerin oluşumu, diğer sanat dallarından farklı olarak, tek bir nedene bağlı olarak değil, bir çok etkenin birlikte rol oynamasıyla gerçekleşmektedir. Çünkü seramiğe dönüşmek üzere biçimlendirilen yüzey ve biçimlerin üzerinde dokusal etkilerin oluşumunda, kullanılan çamur çeşidinin yanı sıra, biçimlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimlerin üzerine uygulanan dekor, sır ve pişirim teknikleri de etkili rol oynamaktadır.

Artistik seramik biçimlendirmede doku yorumlarının seramik uygulamaları, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü atölyelerinde hazırlanmıştır. Araştırma sırasında, ana başlıklar altında belirlenen artistik seramik biçimlendirmede dokusal etkilerin oluşumunu etkileyen etmenler, artistik seramik biçimlendirmede doku yorumlarının yapılacağı seramik uygulamaları üzerinde çok etkin bir rol oynamış ve çalışma bu etmenler üzerine temellendirilmiştir.

Araştırma sırasında ilk basamak olarak artistik seramik biçimlendirmede dokusal etkilerin oluşumunda etkin rol oynayan etmenlerden, çamur çeşitleri Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümünde aktif olarak kullanılan kırmızı çamur,

şamotlu çamur ve döküm çamuruyla sınırlı tutulmuştur. Üç farklı çamur üzerinde, artistik seramik biçimlendirmede farklı dokusal etkilerin oluşumunu etkileyecek etmenlerin uygulanmasında, biçimlendirme yöntemi olarak, kalıba sıvayarak biçimlendirme, döküm ile biçimlendirme ve kütlelen oyarak biçimlendirme yöntemleri yeğlenmiştir. Bu yöntemlerin yeğlenmesinin sebebi, tek bir kalıba bağlı olarak, birbirine paralel olan çalışmalar üzerinde farklı dokusal etkilerin algılanmasının kolaylaştırılmasının daha uygun olacağı görüşüdür. İlk olarak kırmızı çamur, şamotlu çamur ve döküm çamuru kullanılarak biçimlendirilen çalışmalar üzerinde yalnız bisküvi pişirimi yapılarak bisküvi pişiriminin dokusal etkilerin oluşumunu etkileyen diğer etmenler olmaksızın etkisi, daha sonra farklı biçimlendirme yöntemleri, dekor ve sır tekniklerinin seramik çalışmalar üzerinde dokuya olan etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Kırmızı çamurun sahip olduğu, rahat kullanım, kolay biçim alma, tane boyutunun inceliği ve kırmızı pişme rengi gibi özellikler, yalnız bisküvi pişirimi yapılmış aşağıda ki çalışmada belirgin biçimde görülmektedir. Aplikasyon tekniği kullanılarak eklenen rumi motiflerinin bulunduğu alanlar düz alanlara zıtlık oluşturacak biçimde ışığında etkili rol oynadığı gerçek doku etkilerinin oluşmasına ve kırmızı çamurun kendinden olan kırmızı renkle birleşerek görsel doku etkisinin oluşmasına neden olmuştur. (Resim.82)



Resim.82 Elif Ağatekin, Kırmızı Çamurun Bisküvi Pişiminin Dokusal Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

İçinde pişmiş seramik kırıkları bulunan şamotlu çamur, kendine ait pürüzlü gerçek dokuya sahip bir çamur türüdür. Bu pürüzlüğün sağladığı gerçek doku etkisi, şamotlu çamura biçimlendirme sırasında yapılacak müdahalelerle arttırılabilmektedir. Şamotlu çamurun biçimlendirme sırasında sahip olduğu sarımsı renk bisküvi pişirimi sonrasında kırık beyaz bir renge dönüşmektedir.

Aşağıdaki çalışmada herhangi bir müdahale olmaksızın şamotlu çamurun kendi doğallıyla biçimlendirilmesi sırasında oluşmuş gerçek doku etkisi, belirgin biçimde algılanmaktadır. Şamotlu çamurun sahip olduğu kırık beyaz bisküvi pişirim rengi, sanatçıların eserlerinde çoğu zaman yeğlemedikleri bir etkiye sahiptir. Bu etki aşağıda bilinçli olarak şamotlu çamurun bisküvi pişimi sonrası kazandığı görünümün dokusal etkisinin gözlenmesi açısından bırakılmıştır (Resim 83).



Resim.83 Elif Ağatekin, Şamotlu Çamurun Bisküvi Pişiminin Dokusal Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Minimum su ihtiva eden, iyi bir akışkanlığı olan, özel oranlarda bünyesinde kimyasal maddeler içeren bir çamur türü olan döküm çamurunun kullanım alanlarına göre farklı sıcaklıklara dayanabilen çeşitlerinden; 1200°C'lik döküm çamuru kullanılarak yapılan aşağıdaki çalışma, döküm ile biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiştir. Döküm çamuru, döküldüğü kalıbın biçimini aldığından doku oluşumu da kalıba işlenene veya kalıptan çıkan ürüne yapılan işleme bağlı olarak değişmektedir.

Aşağıdaki çalışmada, gerçek doku etkileri kalıptan çıkartılan döküm üzerine aplikasyon tekniği uygulanarak, eklenen rumi motifleriyle elde edilmiştir. Döküm çamurunun biçimlendirme sırasında gri olan rengi, bisküvi pişiriminden sonra beyaz renge dönüşmektedir. Çalışmanın sahip olduğu beyaz renk, gerçek doku etkilerini güçlendirmede çok önemli bir eleman olan ışığın; açık koyu ton ilişkisiyle dokusal etkinin görsel olarak değişmesini etkilemektedir (Resim.84).

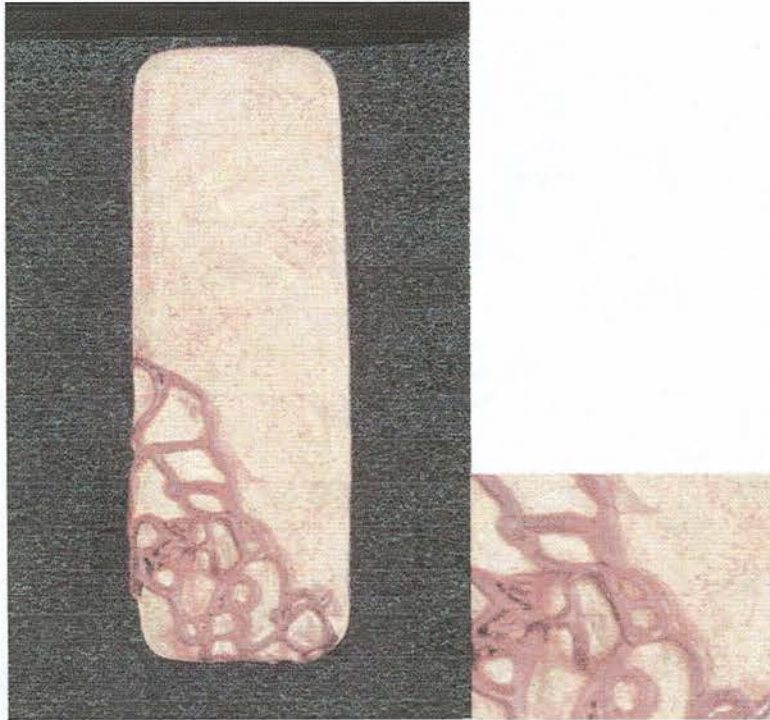


Resim.84 Elif Ağaçkin, Döküm Çamurun Bisküvi Pişiminin Dokusal Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Kırmızı çamur, bünyesinde bulunan %8-10 civarındaki demir oksit nedeniyle, 900° ile 1080°C'ler arasında pişirim yapılabilen bir çamur türüdür. Kırmızı çamurla biçimlendirilen çalışmaların 1080°C'den yüksek bir sıcaklıklarda pişirimi çalışmada yer yer erimeler yer yer de köpürmelerle sonuçlanan gerçek doku etkisi, fırında ısının artmasıyla sanatçının denetimi dışında oluşur.

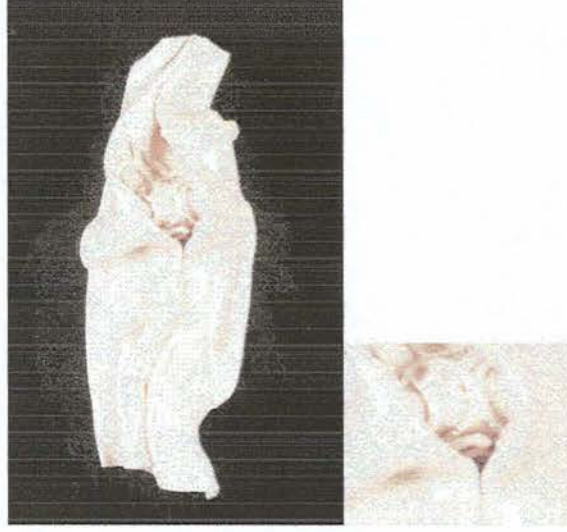
Aşağıda kırmızı çamurun 1200°C'de fırınlandığında, denetiminin dışında oluşturacağı gerçek doku etkilerinin gözlenmesi için yapılan çalışmada şamotlu çamurun yüksek dereceye olan dayanıklılığından da yararlanılarak, iki çamurun birlikte kullanmış, böylece şamotlu çamur kırmızı çamurun yüksek sıcaklıkta göstereceği köpürme, erime gibi gerçek doku etkilerin yaslanacağı bir yüzey görevi görmüştür. Kırmızı çamur kullanılan bölümlerde pişme sıcaklığının yüksek olmasıyla kırmızı çamurun koyu kahverengiye dönüşen rengi, şamotlu çamurun açık sarı pişme rengiyle zıtlık oluşmuştur (Resim.85).



Resim.85 Elif Ağatekin, Kırmızı Çamurun 1200°C'de Pişiminin Dokusal Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

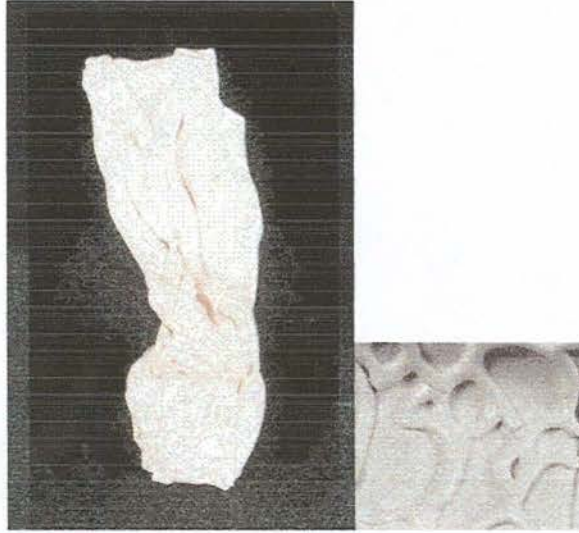
Döküm çamuru üzerinde dokusal etkilerin oluşumuna yardımcı olan tekniklerden bir tanesi döküm çamurunun deforme edilmesiyle gerçekleştirilir. Döküm ile biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilen çalışmalar kalıptan çıkartılan sonra, ıslak bir sünger yardımıyla, deforme edilebilirler (Resim.86).



Resim.86 Elif Ağatekin, Döküm Çamurunun Deforme Edilmesiyle Oluşan Dokusal Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Döküm çamurunun bu özelliğinden yararlanarak deforme edilen döküm çamurundan yumuşaklık duygusu uyandıran gerçek doku etkileri oluşturulmaya çalışılmıştır (Resim.87).

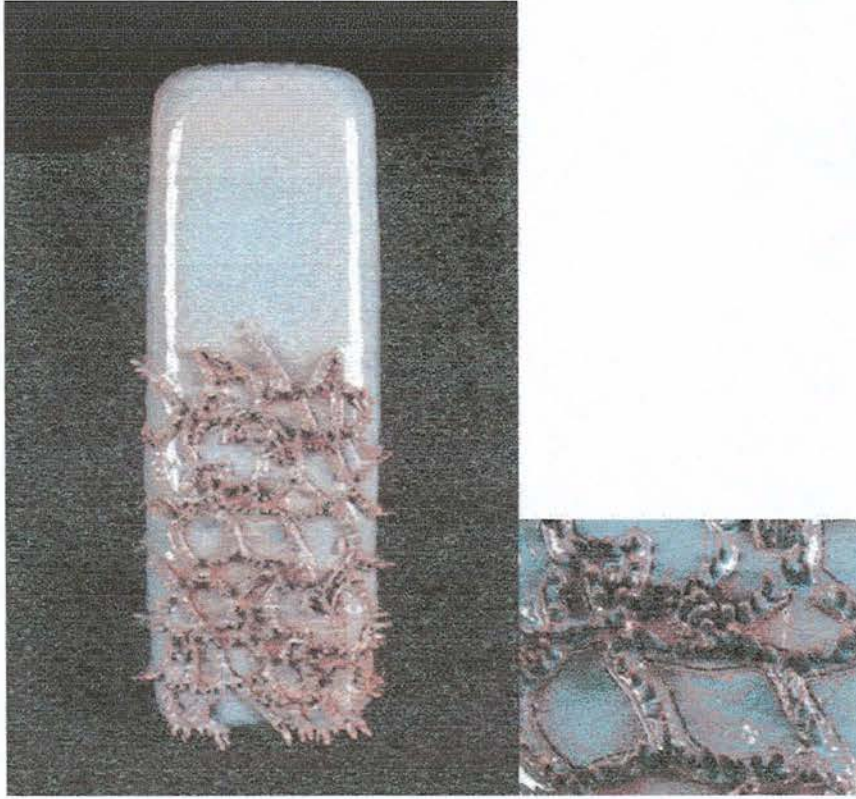


Resim.87 Elif Ağatekin, Döküm Çamurunun Deforme Edilmesiyle Oluşan Dokusal Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Dokunulduğunda farklı duygular uyandıran değişik karakterdeki yüzeylerin sahip oldukları gerçek dokular genellikle, birbirine benzer ve birbirini tamamlayan birim elemanlarının, belli düzenlerle yan yana gelmesiyle oluşurlar (Demir, 1993, s.70).

Birim elemanların yan yana gelmesiyle meydana gelen düzenin gerçek doku etkisinin, seramik üzerine uygulanmasını amaçlayan aşağıdaki çalışmada, kırmızı çamur kalıba bastırılarak biçimlendirilmiştir. Çalışmanın bütününde birbirine benzeyen birim elemanlar rumi motifinin sınırları içinde düzenli olarak tekrar edilerek oluşturulmuş gerçek doku etkisine sahiptir. Dokunulduğunda batma duygusu uyandıran bu çalışmanın görsel doku etkisi turkuvaz sırla elde edilmiştir. Turkuvaz sırla zıtlık sağlaması amacıyla kırmızı çamurun pişme renginin algılanabileceği biçimde birim elemanlarının üzerinde sırsız alanlar bırakılarak gerçek doku etkisi güçlendirilmeye çalışılmıştır. (Resim.88).

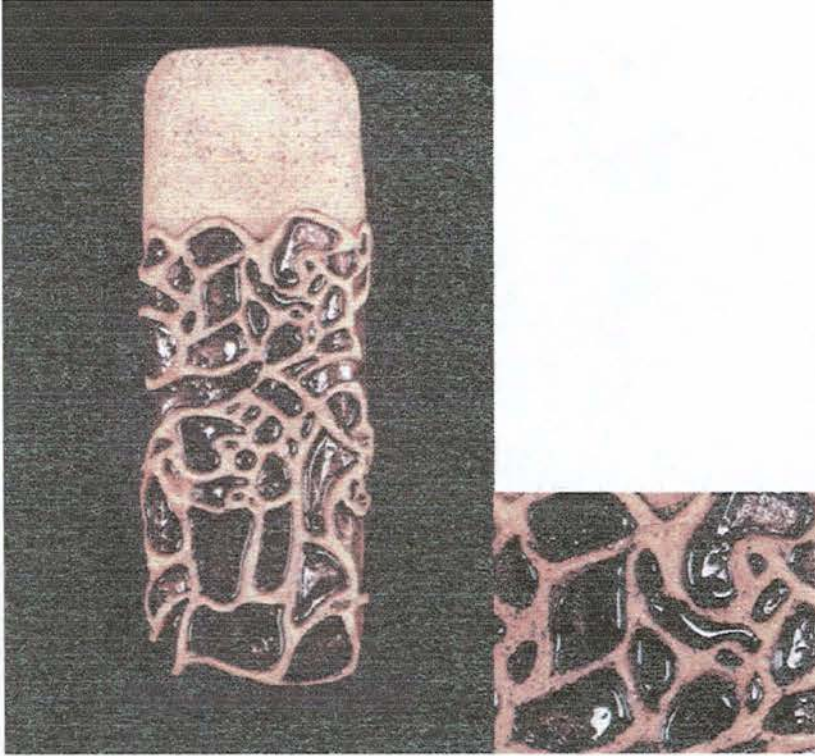


Resim.88 Elif Ağatekin, Seramikte Birim Elemanların Tekrarıyla Oluşan Gerçek Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Şamotlu çamurun içerdiği seramik kırıklarının, pürüzlü gerçek doku etkisi, şamotlu çamurla biçimlendirilmiş ürünün, kurumasına yakın veya kuru durumdayken yumuşak bir sistire yardımıyla şamot parçalarının üzerinden geçerek daha da arttırılabilir. Ayrıca şamotlu çamur, diğer çamur türlerine göre gözenekliliği fazla olan bir çamur türü olması nedeniyle, sırlanmasında kullanılacak sırrın kalın sürülmesini gerektirmektedir.

Aşağıda kalıba sıvayarak biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiş çalışmanın gerçek doku etkisi, rumi motiflerinin aplikasyonundan sonra, bisküvi pişiriminden önce bir sistire yardımıyla yüzeyin üzerinden geçilerek, şamotlu çamurun içerdiği seramik kırıklarının dökülmesiyle arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca görsel doku etkilerinin oluşturulmaya çalışıldığı sırlı alanlarda, sır mümkün olduğu kadar kalın sürülerek şamotlu çamurun kendine özgü pürüzlü dokusuyla zıtlık oluşturacak yüzeyler birlikte kullanılmaya çalışılmıştır (Resim.89).

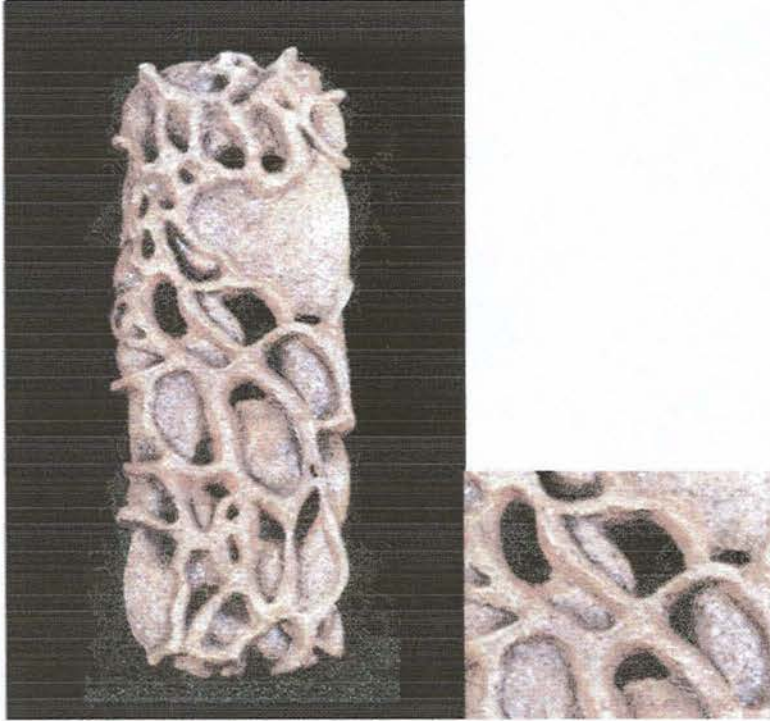


Resim.89 Elif Ağatekin, Şamotlu Çamur Üzerinde Oluşturulabilecek Gerçek ve Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Kütleden oyarak biçimlendirme yöntemi, çamurdan yığılarak kabaca oluşturulan kütlelerin, istenilen biçime göre oyulmasının ardından açıkta bırakılarak, dış yüzeyi sertleştikten sonra içindeki çamurun et kalınlığının her yerde eşit olacak biçimde boşaltılmasıyla uygulanır.

Aşağıda kütleden oyarak biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiş olan çalışma, sahip olduğu gerçek doku etkisini biçimlendirme sırasında rumi motiflerinin derin havuzlar biçiminde oyulması ve belli yerlerde çalışmanın arka kısmının gözlenebileceği ajurların uygulanmasıyla kazanmıştır. Biçimlendirilme işlemi bitirilen çamur, kuruduktan sonra bir sistire yardımıyla çamurun kendine özgü gerçek doku etkisi arttırılmaya çalışılmıştır. Bisküvi pişiriminden sonra mangan oksitle belli bölgelerde açık-koyu vurgular yapılmış ve 1200°C şeffaf bir sırla sırlandıktan sonra 1200°C'de fırınlanarak şamotlu çamurun sahip olduğu gerçek doku etkisi arttırılmaya çalışılmıştır (Resim.90).

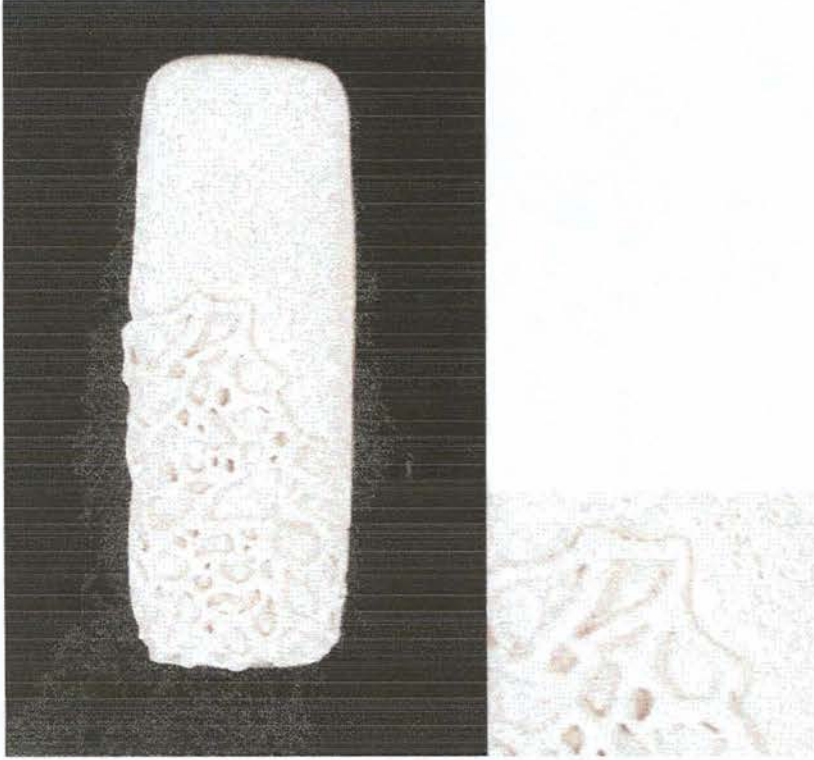


Resim.90 Elif Agatekin, Kütleden Oyarak Biçimlendirilen Şamotlu Çamurun Gerçek Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Seramik bir yüzey veya biçim üzerinde görsel doku etkilerinin oluşumuna astarlar, sırlar veya farklı pişirim teknikleri etkili olmaktadır. Ancak çok az sır, seramik bir yüzey veya biçim üzerinde gerçek doku etkisinin oluşumuna yardımcı rol oynamaktadır. Seramik bir yüzey veya biçim üzerinde gerçek doku etkilerinin oluşmasında etkin rol oynayan sırlardan, toplanmalı sırlar, diğer sırlardan farklı olarak sürüldükleri yüzeylerin üzerinde damarlar ve adacıklar biçiminde çekilerek dokunulduğunda duyumsanacak bir etkiye sahiptirler.

Aşağıda şamotlu çamur kullanılarak kalıba sıvama yöntemiyle biçimlendirilmiş çalışmanın gerçek doku etkisi, biçimlendirme sırasında applike edilen rumi motiflerinin derin olarak vurgulanmasıyla elde edilmiştir. Gerçek doku etkisinin yanı sıra bisküvi pişiriminin ardından toplanmalı bir sırnın, şamotlu çamurdan olan bünye üzerine kalın bir de sürülmesinin ardından 1200°C’de fırınlanmasıyla yüzeyde adacıklar biçiminde gerçek doku etkisi oluşturulmaya çalışılmıştır (Resim.91)

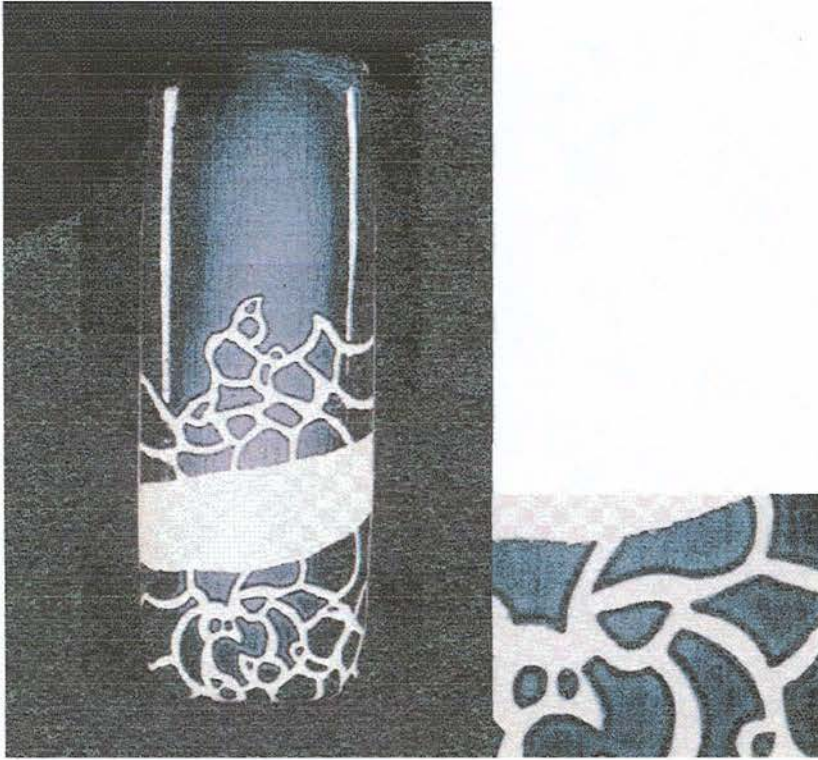


Resim.91 Elif Ağatekin, Toplanmalı Sırın Şamotlu Çamur Üzerindeki Gerçek Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Seramik bir yüzey veya biçimin üzerinde görsel doku etkilerinin oluşumuna etki eden astar dekorlama tekniklerinden Sgraffito, bir çeşit kazıma tekniğidir. Deri sertliğine gelmiş yüzey veya biçimin zeminiyle zıt olacak bir renkteki astarın sürüldükten sonra istenilen desene bağlı olarak belli bölgelerden kazınmasının ardından, bisküvi pişirimi yapılır ve sırlandıktan sonra tekrar fırınlanır. Sırrın astarlı ve astarın kazındığı alanlardaki farklı görüntüsü, görsel doku etkisi oluşturmaktadır.

Aşağıda döküm çamurundan, döküm ile biçimlendirilme yöntemiyle biçimlendirilmiş çalışmanın üzerinde siyah astar sürüldükten sonra rumi motifine bağlı olarak kazınıp, bisküvi pişiriminin ardından bor tüllü bir sırla sırlanarak görsel doku etkisi güçlendirilmeye çalışılmıştır. 1200°C’de fırınlandıktan sonra bor tüllü sırında etkisiyle sırrın daha kalın olduğu bölümlerden az olan bölümlere doğru lacivertten siyaha doğru degrade bir geçiş oluşmuş bu geçişle çalışmanın görsel doku etkisi artırılmaya çalışılmıştır (Resim.92).

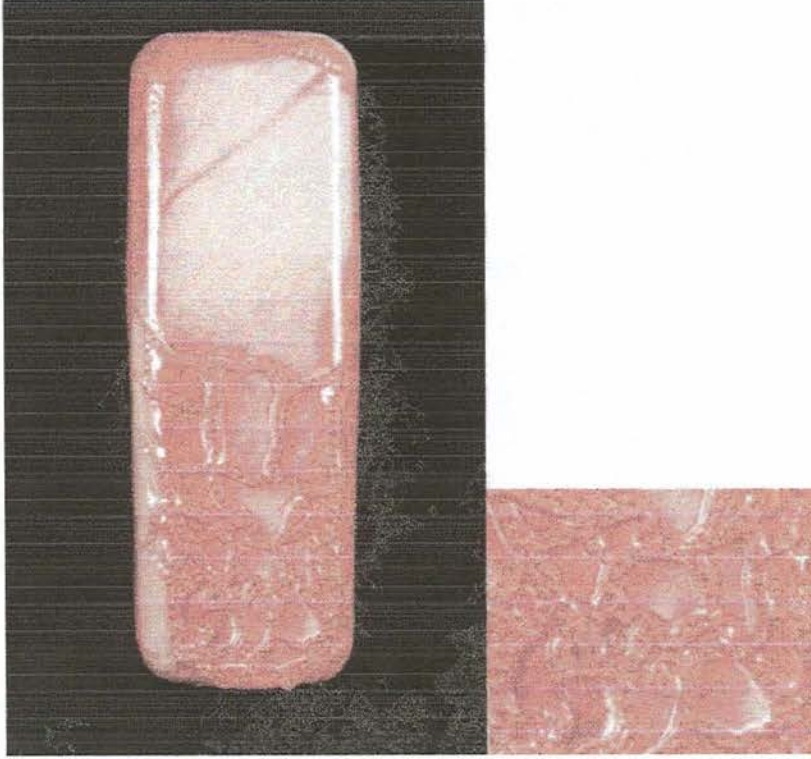


Resim.92 Elif Ağatekin, Sgraffito Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Seramik bir yüzey veya biçim üzerinde gerçek doku etkileri oluşturmada yapay dokularla iz çıkartma tekniği kullanılabilir. Bu amaçla farklı işlevlere yönelik kullanımı olan her türlü malzeme yaş çamurun üzerine bastırılarak, çıkan izlerin sahip olduğu dokusal etkilerden yararlanılabilir. Yaş çamur üzerine bastırıldığında çıkan izlerin sahip olduğu dokusal etkiler sahip oldukları farklı karakterlerle, anlatımı güçlendirici etkilere sahiptirler.

Aşağıda kalıba sıvayarak biçimlendirme yöntemi kullanılan kırmızı çamurdan biçimlendirilmiş çalışma üzerinde, gerçek doku etkilerinin oluşturulması amacıyla yapay dokularla iz çıkartma tekniğini uygulanmıştır. Biçimlendirilmiş yaş çamur üzerine küçük metal takılar bastırılarak gerçek doku etkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bisküvi pişiriminin ardından 1000°C'lik bor tüllü bir sırla sırlanan çalışmanın görsel doku etkisi, bor tüllü sırrın kırmızı çamur üzerinde oluşturduğu beyazımsı renkle sağlanmaya çalışılmıştır (Resim 93).

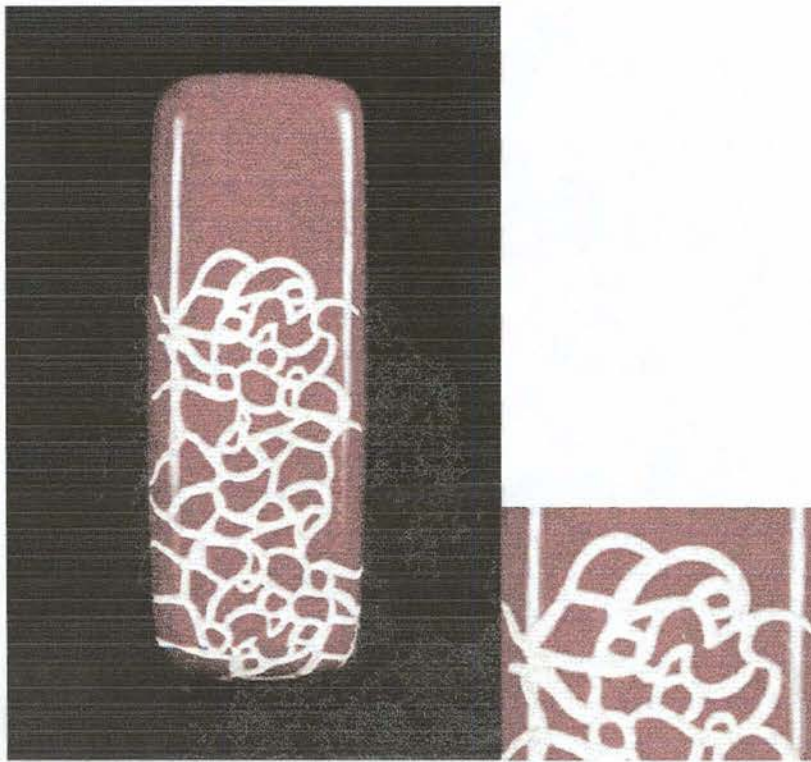


Resim.93 Elif Ağatekin, Yapay Dokularla İz Çıkartma Tekniğinin Kırmızı Çamur Üzerindeki Gerçek Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Uygulandığı yüzey veya biçimde yarattığı parlaklık etkisiyle, görsel doku oluşumuna neden olan terra sigillata astar, uygulandığı bünyeye sertlik kazandırması nedeniyle de yüzyıllardır yeğlenen ince taneli bir astar çeşididir. Aşağıda döküm çamurundan döküm ile biçimlendireme yöntemi kullanılarak biçimlendirilen çalışmanın, görsel doku etkisinin oluşumunda terra sigillata astar kullanılmıştır. Çalışmanın sahip olduğu gerçek doku etkisi ise kazıma tekniğine bağlı olarak kazandırılmaya çalışılmıştır.

Terra sigillata astar sürüldükten sonra çamur henüz deri sertliğindeyken keskin uçlu metal bir aletin yardımıyla rumi motiflerine bağlı olarak serbest elle kazınan çalışma, 1200°C’de fırınlandıktan sonra kazanılan terra sigillata astarın görsel doku etkisiyle, kazıma tekniğine bağlı olarak oluşan gerçek doku etkisi döküm çamurunun kendi pişme rengiyle zıtlık oluşturacak biçimde kurgulanmaya çalışılmıştır.(Resim.94)



Resim.94 Elif Ağatekin, Terra Sigillata Astar ve Kazıma Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Dokusal Etkileri

Fotoğraf: Necdet Gür

Seramik bir yüzeyin üzerinde görsel doku etkisi oluşturmada, sır içi dekorlama tekniği mayolika tekniği kullanılabilir. Mayolika tekniği, görsel doku oluşumunda sır üzerinde resimsel etkilerin oluşumuna olanak vermesi nedeniyle, görsel doku oluşumunu da doğrudan etkilemektedir.

Aşağıda döküm çamuru kullanılarak, döküm ile biçimlendirme yöntemiyle biçimlendirilmiş çalışma üzerinde mayolika tekniği uygulanmaya çalışılmıştır. Bisküvi pişirimi yapılan çalışmanın üzeri akışkanlık özelliği olmaması nedeniyle mat bir sırla sırlanmıştır. Sırlı alan üzerinden rumi motiflerine bağlı olarak belli bölgeler kazınarak döküm çamurun 1200°C’de kazandığı krem renginin gözlenebileceği alanlar bırakılmıştır. Kazıma işleminin ardından, yüksek ısıya dayanıklı mayolika boya ları ham sır üzerine uygulanarak çalışma tamamlanmaya çalışılmıştır (Resim.95).

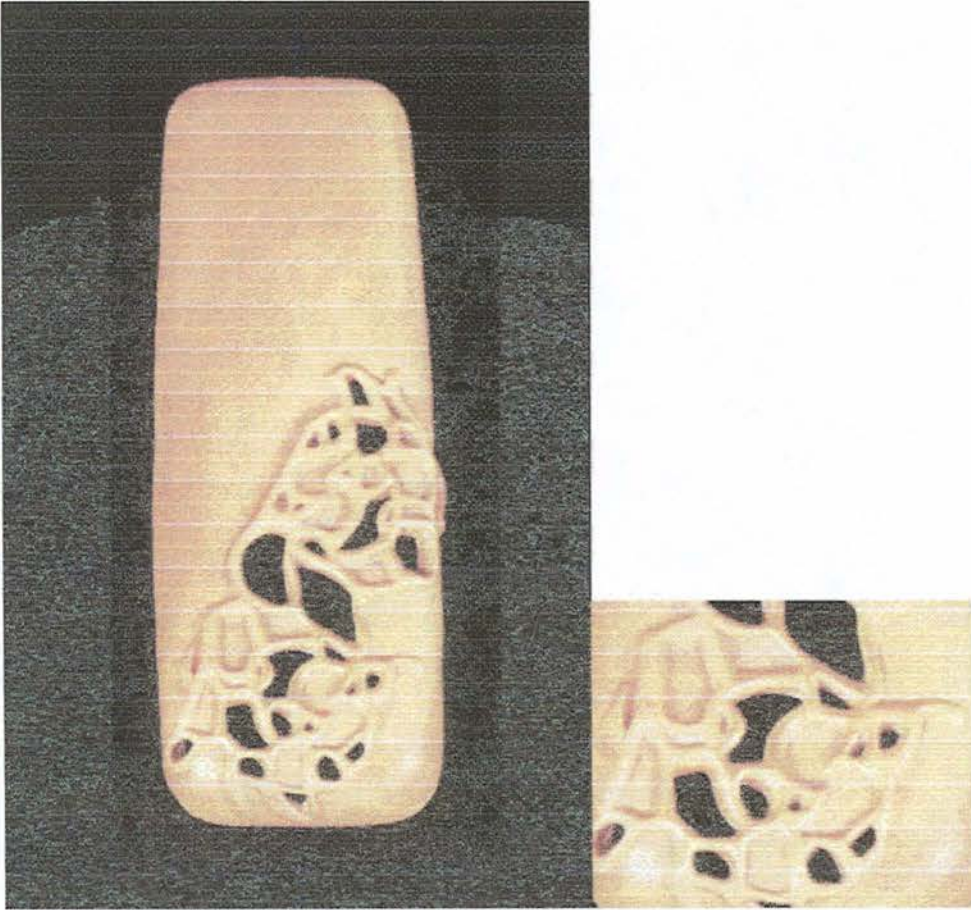


Resim.95 Elif Ağatekin, Mayolika Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

Ajur tekniği, biçimlendirilmiş bir yüzey veya biçimin deri sertliğini kaybetmeden önce, delinerek veya kesilerek üzerinde boşluklar oluşturulmasıyla uygulanır. Ajur tekniğinin uygulanacağı çamurun, pekişme yeteneği yüksek bir çamur olması gerekir. Ajur tekniğinin uygulaması, her aşamada çok büyük duyarlılık, sabır ve deneyim gerektirmektedir.

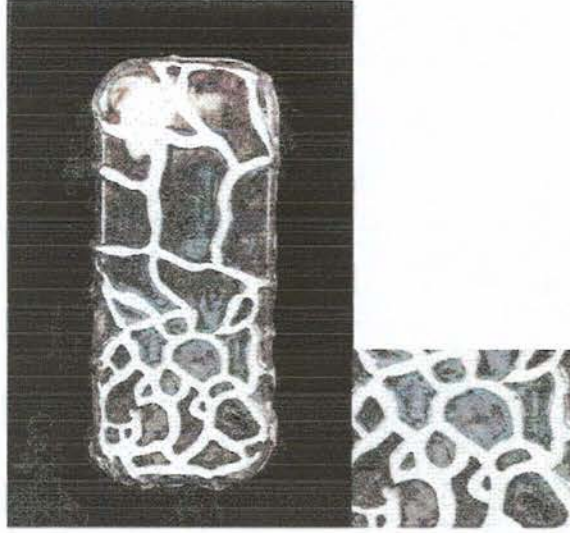
Aşağıda döküm çamuru kullanılarak, döküm ile biçimlendirme yöntemine bağlı olarak biçimlendirilen çalışmanın gerçek doku etkisini arttırmada ajur tekniğinden yararlanılmaya çalışılmıştır. Ajur tekniği çalışmaya derinlik kazandıran, açık-koyu etkileri belirginleştiren bir teknik olarak seramik bir yüzey veya biçimin üzerinde gerçek doku etkilerini güçlendirmede her zaman çok etkili rol oynamış bir yöntem olmuştur. (Resim.96)



Resim.96 Elif Ağatekin, Ajur Tekniğinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

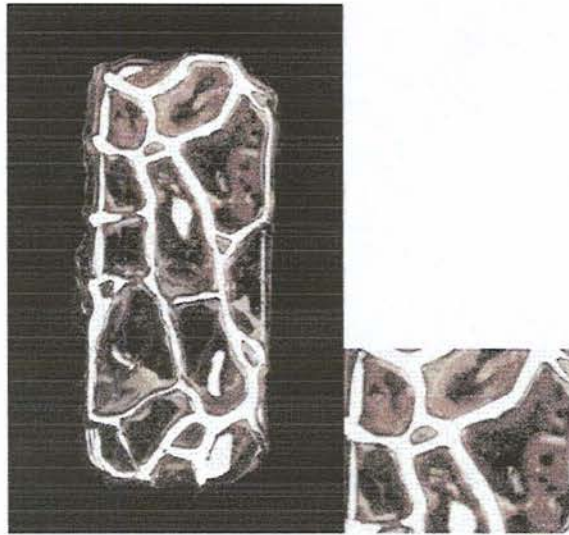
Fotoğraf: Necdet Gür

Aşağıda döküm çamuru kullanılarak biçimlendirilen yüzeylerin üzerinde görsel doku etkileri oluşturmada farklı teknikler bir arada kullanılmıştır. Kazıma tekniği ile belirginleştirilen rumi motifleri üzerinde siyah astar ve sır birlikte kullanılarak, bisküvi pişirimiinden sonra bor tüllü sırla sırlanarak yüzeylerin görsel doku etkisi güçlendirilmeye çalışılmıştır (Resim.97, 98, 99, 100).



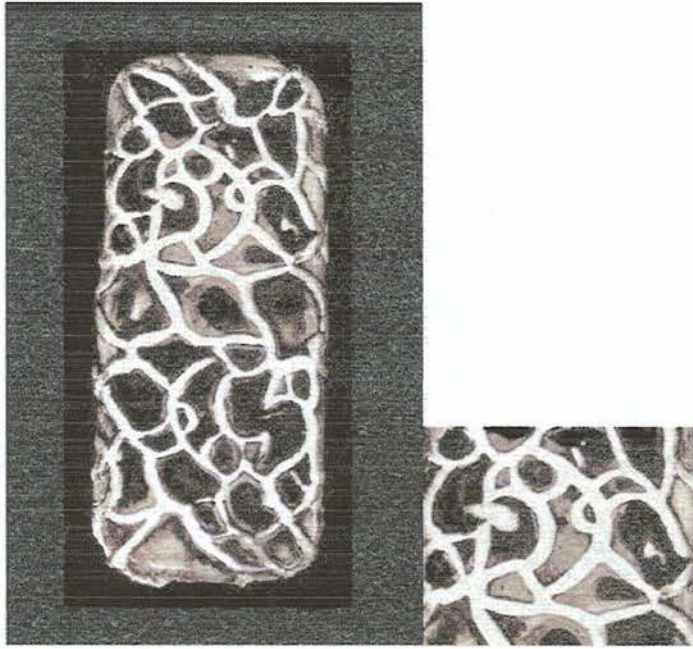
Resim.97 Elif Ağatekin, Farklı Tekniklerinin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür



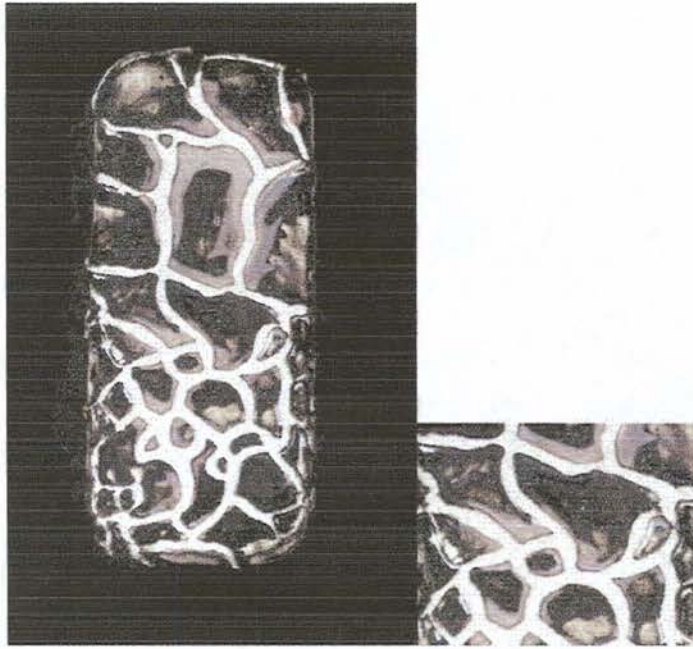
Resim.98 Elif Ağatekin, Farklı Tekniklerin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür



Resim.99 Elif Ağatekin, Farklı Tekniklerin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür



Resim.100 Elif Ağatekin, Farklı Tekniklerin Döküm Çamuru Üzerindeki Görsel Doku Etkisi

Fotoğraf: Necdet Gür

SONUÇ

Araştırması yapılan bu çalışmada, artistik seramik biçimlendirmede doku konusu; biçimlendirmede kullanılan çamur çeşitleri, biçimlendirme yöntemleri ve bu yöntemlerle biçimlendirilmiş yüzey ve biçimlerin üzerine uygulanan bazı dekor, sır ve pişirim teknikleri açısından ele alarak incelenmeye çalışılmıştır. Artistik seramik biçimlendirmede kullanılan yöntem ve tekniklerin, seramik bir yüzey veya biçim üzerinde gerçek ve görsel doku etkilerinin oluşumuna doğrudan etkisi bulunmaktadır.

Doku, nesne ve varlıkların dış yapı özelliklerinin dokunsal ve görsel değerlerini karakterize ederek onların görünümü belirleyen bir ögedir. Dokular, dokunsal ve görsel olarak algılanabilirler. Yalnız dokunma duygusuna bağlı olarak bile algılanabilecek bir yüzey kalitesine sahip olan dokular, gerçek dokulardır. Görsel dokular da dokunma duygusuyla algılanamayan ancak görüldüğünde gerçek doku duygusu uyandıran görsel bir etkiye sahiptirler. Gerçek ve görsel dokular, doğanın kendi iç yapılaşmasının bir sonucu olarak organik ve inorganik ayrıca insanın yarattığı dokular da olarak gruplandırılabilirler.

Doğada gerçek ve görsel dokular her zaman bir işlevin ifadesi olarak değer kazanmaktadır. İnsanın yarattığı nesnelere ise dokunun değer kazanabilmesi, ancak yaratılan nesneye yüklenecek işleve bağlı olarak gelişir. Bu anlamda insanın önünde ki en büyük kaynak kuşkusuz doğadır (Tüzcet, 1967, s.11).

İnsanın kaynağını doğadan edindiği çamuru biçimlendirerek ateşle birleştirmesi sonucunda bulduğu seramik sözcük anlamıyla, işlevinin etkisi altında kilden yapılmış fincan, testi, vazo gibi eşyaları tanımlamak da kullanılmaktadır. Doğadaki bütün nesne ve varlıkların işlevlerine bağlı olarak kazandıkları dokular gibi, seramik yüzey ve biçimlerde doku da işlevine bağlı olarak gerçek ve görsel etkiler uyandırmada kullanılmaktadır.

Tarihsel süreç içinde çamura biçim veren zanaatkârlar, sanatçılar, tasarımcılar, yarattıkları seramiklerinde, işlevin bir ifadesi olarak bir çok çeşitlilik gösteren gerçek ve

görsel dokular kullanmışlardır. Bu dokular, bazı seramiklerde kazıma, aplikasyon vb. gerçek dokularıyla, bazı seramiklerde de sır, dekor ve pişirim tekniklerindeki görsel dokularıyla karşımıza çıkar. Örneğin metal taklidi seramik kaplar bunun en iyi örnekleri olarak benimsenebilir. Bu kaplarda metal kaplara benzetilme kaygısıyla seramik yüzey üzerinde sır ve pişirim özelliklerinden yararlanılarak seramiğin görsel dokusu zenginleştirilmiş, başka bir deyişle benzetme için dokunun çekicilik işlevinden yararlanılmıştır. Anadolu da, yapılan kazılar sonucunda Orta Tunç Çağı dönemine ait seramik bulgular, metal işçiliğinin gelişmesine bağlı olarak değerini yitiren seramiğe yeniden kullanım alanı yaratmıştır. Farklı dekor ve pişirim teknikleriyle metal görünümlü bu kaplar dokunun gizlenme işlevini de içinde barındırır.

Çeşitli doku düzenlerinde dokunma işlevi büyük önem kazanmaktadır. Bu noktada gerçek ve görsel dokuların kullanım alanları çok doğru değerlendirilmelidir. Bir “zımparanın dokusu göze hoş gelebilir, kullanıldığı yere göre belki bizde vizüel hazlar uyandırabilir, fakat dokunduğumuz zaman mesele değişir, hiç hoşlanmadığımız duygularla karşılaşırız” (Tüzcet, 1967, s.12). Bu nedenledir ki yaşanan her alanda ve her noktada kullanılan malzemenin insana getirdiği işlevler bulunmaktadır. İri pürüklü adi bir sıvanın iç mekanda elin degeceği yerlerde kullanımına bağlı olarak oluşacak rahatsızlıkları önlemek amacıyla elin değdiği yüzeylerin dokusunda parmaklara hoş gelen, aynı zamanda kirlenme ve temizlenme işlevlerinin çözümlenmiş olması önemlidir. (Tüzcet, 1967, s.12)

Seramikte gerçek ve görsel dokuların kullanım alanları sınırlıdır. Özellikle endüstriyel seramik üretiminde bu sınır daha belirgindir. Seramik sektöründe endüstriyel anlamda üretilmiş; karo, fayans, hela taşı, küvet, lavabo gibi, insanın kullanımına sunulan seramik ürünler, insan yaşamında çok önemli bir yer tutarlar. Bu seramikler; banyo, mutfak gibi hijyenin çok önemli olduğu mekanlarda, kolay temizlenebilme işlevine bağlı olarak kullanımı yeğlenen malzemelerin başında gelmektedirler. Bu tür seramikler, dokunma duyusunda rahatsızlık uyandırmamalı, görsel olarak da duyulara hoş gelen dokularıyla, insanlara huzur vermelidirler. Endüstriyel anlamda üretilen seramiklerin tasarımında

seramikçilerin, doku-işlev ilişkisini göz önünde bulundurarak, daha rahat ve işlevsel bir mekan oluşturabilmek başta gelen amaçlarından biri olmalıdır.

Hareket ve sürtünme işlevleri de doğada dokularla çözümlenmiştir. “Sürtünerek ilerleyen salyangozlar, icabında sürtünme faktörünü minimuma indirebilen kaypak bir dokuya sahiptirler” (Tüzcet, 1967, s.13). İnsanların her gün kullandığı birçok eşyanın dokusu da, bu işlevlerden yararlanılarak tasarlanmıştır. Örneğin ütülerde de sürtünmeyi azaltmak için pürüzsüz ve kaygan doku kullanılmış, aynı şekilde deniz araçları otomobil ve uçaklarda da bu mantıktan yararlanılmıştır (Tüzcet, 1967, s.13). Bir nesnenin yüzeyini arttırmak yine dokularla mümkündür. Bu yaklaşım seramikten yapılan duş teknelerinde ayakların kaymasını engellemek amacıyla duş teknesinin zemininde oluşturulan gerçek dokularda korunma ve sürtünme işlevleri kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Görsel anlatımı olan biçimlerin, etkilerinin gücü öncelikle doku karakterine bağlıdır. “Parlak bir madeni levha ile pürüzlü bir taş arasında büyük bir ifade farkı vardır” (Tüzcet, 1967, s.15). Seramik sanatçılarının eserlerinde özellikle kullanmayı yeğledikleri bu ifade farklılıkları seramik sanatında görsel doku oluşumunu etkileyen seramik sırlarının, dekor ve pişirim tekniklerinin artistik seramik biçimlendirmede görsel doku oluşumundaki etkilerinin sınırsızca kullanımına bağlı olarak gelişmektedir. Ancak bu etkinin endüstriyel seramik ürünlerde kullanımında bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda yemek yemek üzere kullanılacak tabak, çanak gibi seramiklerde görsel dokunun oluşumunu etkileyen sırların, leke göstermeyen, çizilmelere karşı dirençli, sır çatlaklarının bulunmadığı, yüksek pişme derecesiyle dayanıklılığı arttırılmış sırlar kullanılarak üretilmesi yeğlenmelidir. Bu özellikleri taşıyan seramiklerin sahip oldukları dokular işlevlerini de görsel olarak ifade etmektedirler.

Doku sadece görsel olanakların farklı anlatımına ulaşmakla kalmayıp aynı zamanda malzemenin dayanımı üzerinde de büyük rol oynar. Doğada hiçbir şey nedensiz değildir. Dümdüz bir dokuya sahipken hiçbir dayanımı olmayan bir çok malzemenin belirli bir şekilde pürtüklenerek, buruşturularak, çizilerek yüksek dayanıma ulaşması, doğada bir çok

örnekleriyle karşımıza çıkar. Dokunun bu şekilde kullanışı malzemenin yüke ve genleşmeye karşı dayanıklılığını arttırmaktadır. Seramikte de biçimlendirme sırasında uygulanan farklı teknikler, göze hoş gelen görsel dokusunun yanı sıra malzemenin direncini de arttırmak üzere uygulanmaktadır. Bu noktada önemli olan hem dokunma hem de görmeye bağlı olarak insanlar üzerinde değişik psikolojik ve estetik etkilere sahip olan bu dokuların dengeli kullanımınıdır.

Tüm bu bilgilerin ışığında seramikte doku konusunun artistik seramikte biçim, işlev ve ifadelendirmede kullanılan en etkin tasarlama ve üretim yöntemlerinden biri olduğu söylenebilir. İnsanın, doğanın kendi koşulları içinde var ettiği dokuları sanat alanına uyarlayışının bir parçası olan seramik ve seramikte dokunun oluşumu, tarihsel süreç içerisinde seramiğin geçirdiği evrelere bağlı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla; artistik seramik biçimlendirmede dokusal etkilerin oluşumunu doğrudan etkileyen; çamur türleri, biçimlendirme yöntemleri, dekor, sır ve pişirim tekniklerinin ve uygulamalarının gelişmesiyle oluşan çeşitlilik, ilk seramik ana tanrıçalardan, günümüzün yerli ve yabancı sanatçıların eserlerine kadar farklı örneklerle aktarılmıştır.

Artistik seramik sanatında doku, diğer sanat dallarından farklı olarak, yaratıcı kişinin bilgi, beceri ve emeğinin yanı sıra, seramiğin kendine özgü teknik diline bağlı olarak gelişen, yönlenen ve çeşitlenen bir anlatım zenginliğine sahiptir. Başka bir deyişle, doku; seramik sanatı içerisinde sunduğu geniş anlatım olanaklarıyla, biçim dilinin oluşumuna etkin olan en önemli öğelerden biridir. Artistik seramik biçimlendirmede doku adıyla ele alınan tez çalışmasının, bu konuda daha önce yapılmış olan az sayıdaki görsel ve yazılı kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda; bu araştırmanın önemli bir kaynak olabileceği ve bu alandaki boşluğu dolduracağı umulmaktadır.

EKLER

SÖZLÜK

Abanoz: Kara renkli, sert bir tropik ağaçtan elde edilen ahşap. Mobilyacılıkta kullanılır ve çok değerlidir .

Alçı: Jipsin 1360°C'ye kadar pişirilmesinden elde edilip öğütülerek ince toz haline getirilmiş bağlayıcı bir maddedir. Alçı Su ile karıştırıldığında hızla sertleşir. Alçı, kalıp ve döküm malzemesi olarak da kullanılır.

Alçı Tornası: Alçı nesnelerin biçimlendirilmesinde kullanılan özel torna.

Alkali: Sodyum Arapça 'al-kali' den gelir. Aynı zamanda potas ve bağlantılı olan, (feldspatlar, boraks vb.) benzer özelliklere sahip bütün maddeler için kullanılır. Alkaliler düşük ve yüksek sıcaklıklarda yararlanan ergiticilerdir

Astar: Angobe (angop), badana, slip olarak da bilinen sulandırılmış, renklendirilmiş kile verilen ad.

Balçık: Sulandırılmış çamur.

Bazalt: Soda, kireç, feldspat, piksolen, magnetit, olivin, magnezit ve ilmenit içeren volkanik kayaç.

Biçim: (*İng.Form,Arap.Şekil*)Bir nesnenin görme ya da dokunma organlarıyla algılanabilmesini sağlayan kendine özgü gerçekliği.

Bisküvi Pişirimi:, Biçimlendirilmiş çamurun sırsız olarak yapılan ilk pişirimi

Deforme: Biçimlerin doğada rastlanmayacak biçimde bozulması.

Dekor: Bir iç mekanı, bezeme, süsleme ve de döşeme amacıyla yerleştirilmiş ya da eklenmiş öğeler bütünü

Deri Sertliği: Kurutulmaya bırakılan ürün, bazı yüzey işlemlerinin ya da süslemelerin uygulanabileceği sertliğe eriştiği zaman, yaklaşık %8-15 oranında su içerir; ürünün bu aşamada eriştiği sertli 'deri sertliği' olarak tanımlanır.

Empresyonizm: İlk olarak 19.yy'ın sonlarında Fransa'da beliren bir resim akımı ve anlayışı.

Ergonomi: İnsan ile kendi yarattığı eşya, makine ve yapay çevre arasındaki ilişkiyi inceleyen bilimsel disiplin.

Et kalınlığı: Bir kabın et (cidar) kalınlığı, iç ve dış yüzeyleri arasındaki mesafedir.

Histoloji: Belirli bir görevi yapmak üzere aynı de farklılaşan hücre gruplarının oluşturduğu dokuların yapı ve düzenini inceleyen bilim dalı.

Hücre: Yaşamaya yetenekli en küçük birim.

İnorganik: Cansız olan, organik olmayan madde.

Kalıp: Üç boyutlu bir nesnenin kopyasını çıkartmak ya da çoğaltmak için hazırlanan özel kap.

Kaolin: $Al_2O_3 \cdot SiO_2 \cdot 2H_2O$. beyaz ya da beyaza yakın düşen kil. Yüksek dayanıklılık, plastiklik ve kolay biçimlenebilirlik özelliklerine sahiptir.

Kil: Fransızca 'gil' sözcüğünden gelir ve 'ıslandığı zaman kolayca biçimlendirilebilen yumuşak, yağlı toprak' olarak tanımlanır.

Zıtlık: Her tür sanatsal kompozisyonda renk değerleri ya da diğer nitelikler açısından öğeler arasındaki karşıtlık.

Kuvars: Akik, alaca taşı, çakmak taşı, flint, opal gibi çok çeşitli olarak doğada kristal halde bulunan SiO_2 mineralidir. Doğada yaygın olarak ve çok bol de bulunur. Seramik bileşiklerinin camlaştırılmasına yardımcı olarak ve cam yapıcısı olarak kullanılır .

Kübizm: İzlenimcilik'e tepki olarak ortaya çıkan ve G.Braque ile P.Picasso'nun önderlik ettiği bir modern resim akımı.

Lahit: İçine ölünün yerleştirildiği özel sanduka, Pişmiş toprak, taş ya da mermerden yapılabilir.

Medyum: Seramik süslemesinde, sır üstü boyaların sulandırılması için kullanılan bir eriyik.

Mitoloji: Çok tanrılı dinlerde tanrı ve yarı-tanrıların eylemleri ile onların insanlarla ve diğer yaratıklara ilişkileri konusundaki efsaneler, öyküler, inançlar bütünü.

Neolitik Çağ: (M.Ö.8000-5500) M.Ö. 8000'lerde başlayıp M.Ö. 5500'lere kadar süren çanak, çömlek öncesi, akeramik dönem olarak bilinir.

Organik: Organlarla ilgili olan organizmaya ait olan.

Organizma: Canlı bir varlığı meydana getiren organların tümü

Plastiklik: Bir maddenin taşıyabileceği kolayca üç boyutlu biçim verilebilme niteliği .

Redüksiyon: İndirgeme, oksijensiz ortam.

Riton: Tanrıya içki sunmak amaçlı yapılmış aslan, boğa, koç vb. hayvan biçimli içki kabı.

Rötuş: Biçimlendirilen eser bitirilmeden önce, üzerindeki ayrıntı yanlışlarının ya da bozukluklarının giderilip düzeltilmesi işlemi.

Şamot: Pişmiş seramik kırığı.

Şimşir: Bir tür bodur ağaç ve bundan elde edilen kereste, çok sert ve sıkı dokulu olduğundan, eskiden tarak ve kaşık yapında kullanılırdı.

Tekstür: Doku.

Temperleme: 1.İstenilen çalışma ve biçimlendirme özelliklerini sağlamak için kil, seramik bünye, alçı, harç ve benzer malzemelerin su ya da buharla işlenmesi. 2. Mekanik ve ısı direnci arttırmak için metal ve camlara uygulanan ısı işlem.

Torna: Ekseni etrafında sabit hızla döndürülen bir milden oluşan araç, Ahşap, taş ya da metalden dairesel kesitli öğeler yapmak için kullanılır.

Urne: Antik Roma'da taş, pişmiş toprak ya da tunçtan yapılan vazoya benzer kapaklı ve ya kapaksız kap. Sıvıların konulması için kullanıldıkları gibi, ölümlerin küllerinin konulması amacıyla da hizmet ederlerdi. Ölümlerin küllerinin içine konduğu urneler üzerinde bir yazı yeri bulunur ve buraya ölünün adı yazılırdı.

Yüzey: Üzerinde iki boyutlu çalışmaya olanak veren her tür alan.

KAYNAKÇA

Ağatekin, Mustafa, "Cumhuriyet Sonrası Çağdaş Türk Seramik Sanatının Gelişimi Ve Anlatım Dili Yönünden Değerlendirilmesi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1993.

Akay, M. Turan, **Genel Histoloji**, Palme Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 1999.

Akurgal, Ekrem. **Anadolu Kültür Tarihi**, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 67, Nurol Matbaacılık, Ankara, 1998.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Katalogu, Dönmez Ofset, Ankara

Arcasoy, Ateş, **Seramik Teknolojisi**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:2, İstanbul, 1983.

Atalayer, Faruk, **Temel Sanat Öğeleri**, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, No:5, Eskişehir, 1994.

Ayta, Tülin, **Toprak Sanatında Dekoratif Uygulama Yöntemleri**, İstanbul, 1976.

Bigalı, Şeref, **Resim Sanatı**, Şafak Matbaası, 2. Baskı, Ankara, 1984.

Clark, Garth, **Alev Ebüzziya Siesbye**, Kale Seramik Sanat Yayınları, Mas Matbaacılık, 1999.

Consentino, Peter, **The Encyclopedia of Pottery Techniques**, Headline Book Publishing Plc, London, 1997.

Çakı, Muammer, “Neolitik Dönemden İlkçağa Seramiğin Kültürel Nesne Olarak İnsan Yaşamındaki Yeri”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı **Sanatta Yeterlilik Tezi**, Eskişehir, 1999.

Çil, Sakine, “20.Yüzyıl Seramik Sanatında Resim Ve Kişisel Uygulama” **Sanatta Yeterlilik Tezi**, İstanbul, 1995.

Çobanlı, Zehra, **Seramik Astarları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları; No:919, Eskişehir, 1996.

Demir, Abdullah, **Temel Plastik Sanatlar Eğitimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:270, Eskişehir, 1993.

Erzen, Jale Nejdet, **Mehmet Aksoy**, Bilim Sanat Galerisi, Asır Matbaacılık, İstanbul, 1996.

Flight, Graham, **Introduction to Ceramics**, Prentice Hall Inc, New Jersey, 1991

Fumio Shimada Porselen Sergisi Kataloğu, 1999

Geçer, Neslihan, “Görsel Anlatımda Doku”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1998.

Geleneksel Stilde Çağdaş Japon Seramikleri Sergisi Katalogu, Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara, 1998

Genç, Soner, “Sırda Açan Çiçekler”, **Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi**, Sayı:8, 2000.

Giray, Kıymet, “Yıldız Porselenleri Çağdaş Türk Seramik Sanatı ve Öncü Ustaları”, **Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi**, Seramik Özel Sayısı, Sayı:33, 1998.

Görsel Kitaplar, **Oto**, Mondadori Basımevi, Verona, İtalya, 1996

Güner, Güngör, “Suyu Sergiliyorum” **Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi**, Sayı:7, 1999.

Güngör, Hulusi, **Temel Tasar**, 2.Basım, Afa Matbaacılık, İstanbul, 1983.

I Maestri Del Colore-44 **Leonardo**, Fratelli Fabbri Editori S.p.A, Milano, 1976.

İstanbul 92’ **Dünya Seramikçilerinin Diliyle**, Mas Matbaacılık, İstanbul, 1992.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, **Grup Seramik Sergisi Katalogu**, İstanbul, 2000.

Kanışkan, Ece, “Anadolu’da Tarih Öncesi Çağlardan Helenistik Dönem’e Kadar Bulunan Ana Tanrıçalar ve Günümüzdeki Seramik Yorumları”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1998.

Karavit, Caner, “Serigrafi Baskı Tekniğinin Seramik Sanatındaki Uygulamaları”, **Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi**, Sayı:16, 2001.

Keleş, Yüksel, “**Canlılar Bilimi**”, Mersin Üniversitesi Yayınları No:4, Selim Matbaası, Mersin, 2001.

Kula, Ekrem, “Pişmiş Toprak Torna Formlarının Bazalt, Oksitler ve Renkli Killerle Resimsel Anlatımı”, **I. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Millennium’u Karşılıken Sergisi Katalogu, Aksanat Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi, Elyaf Matbaacılık, İstanbul, 1999.

Nelson, Glenn C. **Ceramics: A Potter's Handbook**, 5.Baskı, Hoffmann Press, Inc.,St Louis, 1984.

Osmanlı'da Çini Seramik Öyküsü, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., İstanbul

Öney, Gönül, **Türk Çini Sanatı**, İstanbul, 1976.

Özsezgin, Kaya, **Erdinç Bakla**, Bilim Sanat Galerisi, İstanbul, 2000.

Özsezgin, Kaya, "Seramiğin Seramiğe Özgü Konumu", **Hamiye Çolakoğlu Yüksek Pişirim Seramik Sergisi Katalogu**, Mars Ticaret ve Sanayii A.Ş., Ankara, 1993.

Pancar, Y,-Kara, A, "Pişmiş Kiremit Atıklarının Değerlendirilmesi" **I. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Sadi Diren Sergisi Katalogu, Aksanat Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi, Başkent Ofset.

"**Seramik Dünyası**", Aylık Yayın Organı, Sayı:22, Ocak-Şubat 1997.

Seramik Sanatı ve Sorunları", **II. Uluslararası Avanos Seramik Sempozyumu Katalogu**, Cilt TŞOF Plaka Matbaacılık, Ankara, 2001.

Sevim, Kadir, "Endüstriyel Seramik Tasarımında Kullanılan Kalıplama Sistemleri", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1993.

Sevim, Sıdıka, “Elek Baskı Ve Çıkartma Tekniği Kullanılarak, Sırlı Pişmiş Yüzeylerde Farklı Bir Bünye Kullanarak Dekor Denemeleri” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1991.

Shanghai Museum Ancient Chinese Ceramics Gallery Catalogue, Shanghai

Sözen, M.,-Tanyeli, U, **Sanat Kavramları Ve Terimleri Sözlüğü**, Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1992.

Symes, R. F., **Taşların Dünyası** Tübitak Popüler Bilim Kitapları 136, Pelin Ofset, Ankara, 2000.

Şahin, Yalçın, **Genel Bioloji** , Birinci Baskı, İstanbul Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

Şahinoğlu, Elvan, “Sadi Diren ve Gravürleri Üzerine” **Sadi Diren Sergisi Katalogu**, Aksanat Akbank Kültür Sanat Eğitim Merkezi, Başkent Ofset Ltd. Şti., İstanbul, 1995.

Turay, Anna, **Daha Çok Ateş**, Çanakkale Seramik Sanat Yayınları, Promat A.Ş., 1994.

Turay, Anna, **Toprağın ve Güneşin Ozanı Atilla Galatalı**, Çanakkale Seramik Sanat Yayınları, Mas Matbaacılık, 1996.

Tuvalden Toprağa, Vitra Seramik Sanat Atölyesi Tuvalden Toprağa Bodrum Kalesi Sergisi Katalogu, 2000.

Türedi Özen, Ayşegül, Alpman Gökden, “Mısır Çamuru ve Seramiği”, **AD Aylık Dekorasyon ve Sanat Dergisi**, Sayı:59, 1998.

Türedi Özen, Ayşegül, **Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Seramik Temel Sanat Eğitimi II**, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları; No.29, Eskişehir, 2002.

Türedi Özen, Ayşegül, **Geleneksel Çömlek Sanatı**, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları; No.1277, Eskişehir, 2001.

Türedi Özen, Ayşegül, "İletişim Açısından Seramiğe Yaklaşım", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı **Sanatta Yeterlilik Tezi**, Eskişehir, 1994.

Türk Seramik Derneği Ateşte Çeyrek Asır Seramik Sergisi Katalogu, Ofset Baskı, İstanbul, 1994.

Türk Seramik Derneği Çaydanlık Seramik Sergisi Katalogu, Dinamik Matbaa, İstanbul, 1997.

Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi, Sayı:16, İstanbul, 2001.

Türk Seramik Derneği Seramik Dergisi, Sayı:7, İstanbul, 1999.

Türk Seramik Derneği Vazo Seramik Sergisi Katalogu, Egemen Matbaacılık, İstanbul, 1998.

Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Asır Matbaası, İstanbul, Sayı:33, 1998.

Tüzcet, Önder, **Form Ve Doku (Texture)**, Birinci Baskı, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, Matbaa Teknisyenleri Koll. Şti., İstanbul, 1967.

Ural, Murat, **Kuzgun Acar**, Milli Reasürans T.A.Ş., Ofset Yapımevi, 1997.

Uzuner, Oya, “Seramik Sanatında Tekniğe Bağlı Çeşitlilikler”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Seramik Ana Sanat Dalı **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir, 1994.

Vitra Seramik Sanat Atölyesi Kişisel İzler 3 Sergisi Katalogu, 2000

Vitra Seramik Sanat Atölyesi Kişisel İzler 5 Sergisi Katalogu, 2002

Weekly, Nancy, “Ateş Ve Işık :Gail Mccarthy’den Sırlı Eserler”, **İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Sanat Galerisi Gail Mccarthy Seramik Sergisi Katalogu**, İstanbul, 1998.

61. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş., Ankara, 2000.

62. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu, Dumat Ofset, Ankara, 2001.

70’lerden Günümüze Seramik Sergisi Katalogu, Tunç Ofset, İstanbul, 1995

Gelişim Alfabetik Gençlik Ansiklopedisi, Apa Ofset, İstanbul, 1980

Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, İnterpres Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1993

Hayat Ansiklopedisi, Hayat Yayınları, İstanbul, 1961.

Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Pars Yayınları, Sermet Matbaası, İstanbul, 1972:

<http://members.lycos.co.uk/sometextures>

<http://whyfiles.org/138memory/images/soldier.jpg>

<http://www.hayvanlaralemi-net.htm>.